

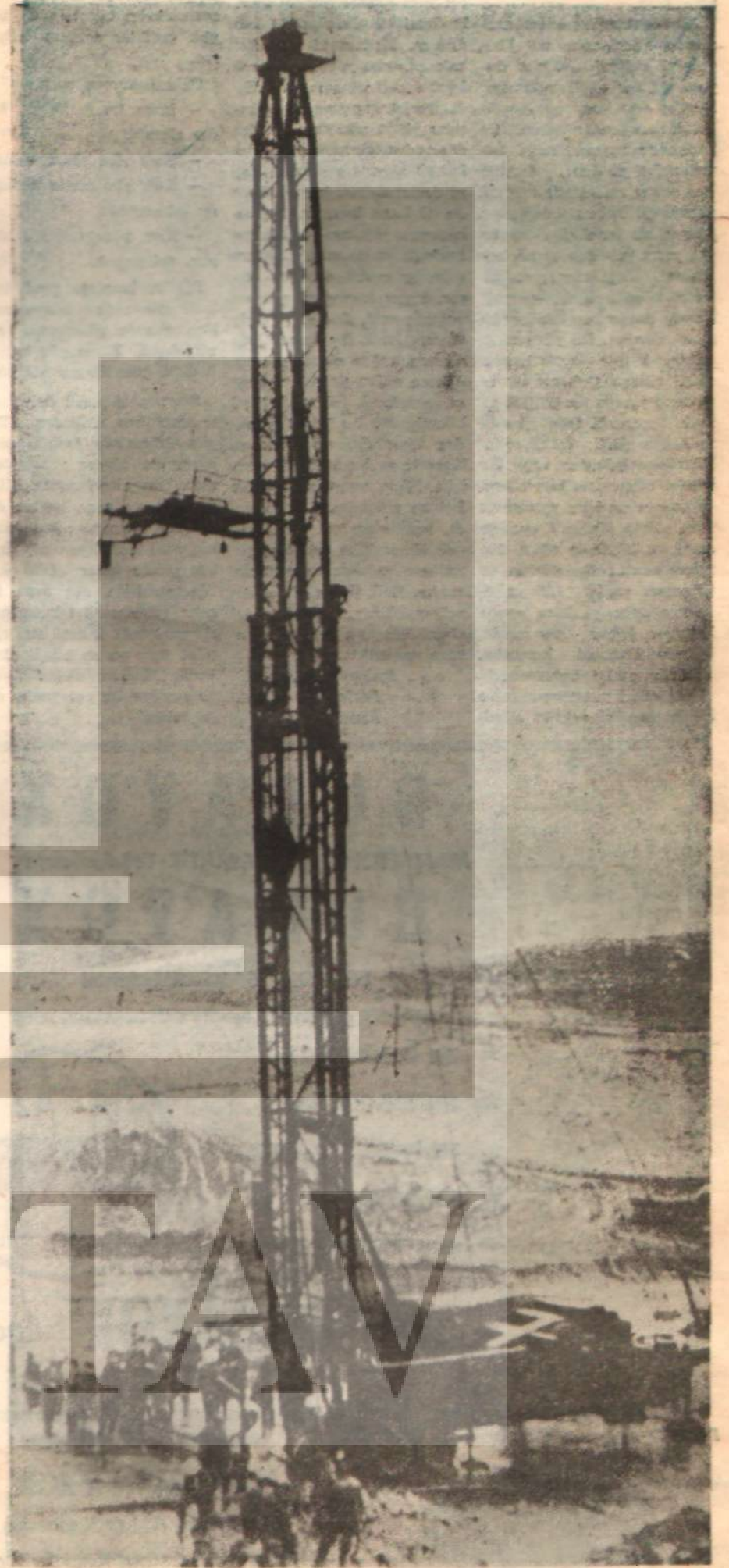
YÖN

HAFTALIK GAZETE

HÜKÜMET MÜŞA
Prof. TINBERGEN
ÖNEMLİ AÇIKLAMASI

TÜRKİYE
SOSYALİZM
KURTARACAK

Dev
Şirketler
Türk
Petrolünü
öldürüyor

İLHAN

27 MAYIS
MEYDANI

AT VE MEYDAN

BAKİŞ

Fili yuttu bir yılan...

Geçen hafta içinde gazetelerin birinci sayfalarını dolduran haberlere bir göz atalım. Bunların içinde beğenin beğendiğinizi... Bayanın sağlık raporlarını mı incelemek istersiniz. Af meselesinin sade suya temcit plâvını mı, Fatin Rüştü Zorlu ailesinin paha biçilmez mücevherlerinin hikâyesini mi yoksa muhalefet partilerinin gözü kapalı zam kampanyasını mı?

Bunların arasında İsmet Paşa, Adalet Partisi mitinglerine karşı hiç bir tedbir alınmayacağını söyleyerek hükümetin tutacağı politikayı açıklamıştır. Şüphesiz en doğru yol budur. Muhalefet Partilerinin mitingleri için polis tedbirleri almak akıldaca bir davranış değildir. Geçmişteki sayısız tecrübe, tereddit edilecek rotanın ne olduğunu açıkça göstermektedir.

Ancak bu görüşün yanı sıra, muhalefetin çalışmalarını küçümsemek de yanlış olur. Adalet Partisi bilhassa Adana mitinginde bir hayli kalabalık vatandaşın ilgisini çekebilmiştir. Gerçi AP, muhalefetinin çekirdeğini teşkil eden fikirler içinde halkın gerçek menfaatlerini savun bir tekine raslamak mümkün değildir. Ama gözü yaşlı bir af edebiyatı, romantik bir millî irade edebiyatı ve bunların üstüne ekilen bir zam edebiyatı kütelleri heyecanlandırmak için şimdilik yetmektedir. Bir adam kürsüye çıkar da çırpına, çırpına:

— «Vatandaş bir dilim ekme bula-mamanın ıstırabı içinde kıvrılırken yeni zamlar yaralara tuz biber ekil..» diye bağırırsa halk onu dinler.

Ancak zamlar niçin yapılmıştır? Bu zamları tenkit eden insanların tutumu ve maksatları nedir? Bütün bu sorular ortadadır. Bu soruları aydınlatmak da iktidarın ödevidir.

Bakanların söyledikleri

İktidar şimdi bu soruların cevaplarını aydınlatmak durumunda kalınca orta-

ya çıkan manzaraya bakın! Hiç ummadığınız bakanlar kürsülere çıktılar mikrofonu ellerine almışlar, bu memlekette bir avuç adamın aylardan beri her türlü itham ve iftira çamuruna karşı savun dukları fikirleri ileri sürüyorlar. Meselâ Feyzioğlunun söylediklerine bakınız:

— «İki yüz lira ücret alan bir işçi bu kalkınmaya katılın da neden pamuk, narenciye, vesaire satarak yüz binler kazananlar vergi vermesin?»

Hele hele Ferit Melene bakınız:

— «Seksen doksan lira ücret alan vergi verirken narenciye satıp milyonlar kazananlar vergi almamak vicdanları sızlatıyor. Bugünkü vergi sistemimiz adil değildir.»

İşte kabine üyeleri, çeşitli konuşmalarla bu hava içinde muhalefet mitinglerine cevap verdiler. Hiç şüphesiz bu sözlerin doğruluğunu tasdik etmeyecek vatandaş yoktur. Ve hiç şüphesiz bu açık yüreklilik karşılığın bulacaktır. Ama gelelim bizdeki politika ahlakının yeni görüşleri bakımından ileri bir adım da sayılsa, bu itiraflar önümüze bir takım yeni sorular getiriyor.

Bir kere ufak bir hatırlatma yapmak icap eder:

Devlet Plânlama Teşkilâtından istifa eden dört başkanları ayrıştırdık bu takım sebeplerle izah ediyorlar. Bu izahların belki de en önemlisi vergilendirme lerce sosyal adalet ilkesinin tersine davranılmış olmasıydı. Anayasanın ta kendisine aykırı olan bu politika karşısında genç uzmanlar bastılar istifayı...

Sonra ne oldu?

Bütün kabine üyeleri Plânlamanın iç finansmanında sosyal adalet ilkesinin zedelenmemiş olduğunu iddia ettiler. Dediklerine göre, vergilendirmede tutulan yol adaletli bir yol idi. En başta zamanın Maliye Bakanı olmak üzere kabine üyelerinin o zaman ve son günlere kadar söyledikleri sözler hatırlardadır.

Ve şimdi soralım:

Bu bakanların söyledikleri sözlerden hangileri doğrudur. O zaman söyledikleri mi, bugün söyledikleri mi? Ve hangisi yalandır. O zaman söyledikleri mi, bugün söyledikleri mi?

Gerçekleri söylemek zoru..

Politikamızın icapları bugün getirmiş hükümeti bir noktaya sıkıştırmıştır. Bu noktada Adalet Partisi mitinglerinin yalanına karşı hakikatleri dile getirmek zorunda kalmışlardır bakanlar... Ne vazık ki bu demeciler yalnız Adalet Partisine karşı olmamış, bizzat kendi kendilerini tekzip etmek marifetini göstermişlerdir.

Her ne olursa olsun, koalisyon hükümeti ilk defa halk karşısında hakikatleri ifade etmek cesaretini göstermiştir. Bunu bir 1/1 adım sayıyoruz. Bir memlekette derlere çare bulunması için birinci şart, halkın gerçekleri bilmesidir. Halk karşısında bir hükümet:

— Vatandaşlarım, biz seksen doksan lira kazanan fakirlerden vergi alıyoruz ama yüz binlerle kazanan zenginlerden alamıyoruz... diyor.

Türkiye işte böyle bir garip memleket. Muhalefetin söyleyeceğini iktidar iktidarın söyleyeceğini muhalefet söylüyor. Birisi çıkıp da iktidara: — Peki... Mademki durum böyledir ne bekliyorsunuz? Derhâl bu adaletsiz vergilendirme politikasını düzeltiniz. İktidar sizin elinizdedir... diyemez mi?

Elbette der. Ve haklıdır da. Ancak bunu aylardan beri söyleyenler zaten ek sık değildir. Ferit Melne iki milyon çiftçiden ancak iki bin tanesinin vergilendirildiğini açıklıyor. Yani nispet binde bir.. Bu, binbir gece masallarında dinlense inanılmıyacak bir şeydir.

Şimdi beklenen

Şimdi hükümetten beklenen şey bütün bu hakikatlerin devletin elindeki yayın vasıtaları ile halka duyurulmasıdır. Çünkü bugün Türkiye'de iki kesim açığa kurulumdur. Birisi halkı sömürmek

ve eski alışkanlıklar üzerine iktidar mücadelesini sürdürmek kesimidir. Bu taraftan, en kısa zamanda muhakkak kapanacağını, daha doğrusu kapatılacağını artık anlamamız gerek. Çünkü bu yofun şampiyonları Demokrat Partinin eski mirasçılardır. Onları kendi sahalılarında yenmek imkânsız gibidir. Bir çare var: Yepyeni bir politika anlayışının ve iktidar mücadelesinin kıyılarına varmış bulunuyoruz. Hele bu konuda Halk Partisi çabucak silkinemezse kendisi için başarı imkânı büsbütün silinip gidecektir. Adalet Partisi ise kendi metodları içinde başarılı ve harçın bir politikamın «sathı mailine» girmiştir. Bu politikamın akıntılarına kapılmıştı şimdiye kadar iktidar ve bilhassa Halk Partisi... Halk o-yuna doğruları söyleyeceği yerde Kaldor'un kendisinden tutunuz, vergilendirme politikasındaki aktif almaz adaletsizliği halka duyurmağa çalışan kimseleri komünistlikle suçlamağa kalkmak budatağı-m gösterenlerin bu gayretleri kimin hesabına yazılmıştır?

Biliyor musunuz, gene bu hafta içinde Adalet Partisinin gazetelerinden biri «Resmî reklam rezaleti» adı altında tenkidlerine başlamıştır... Bu konuda verdiği rakamlar da gerçekten mide bulandırıcıdır. Bu türlü muhalefetin çok kolay cazibesi de ortada... Biz diyoruz ki geçmiş on yılın iktidarını çıkarmak hiç bir fayda sağlamayacaktır. Bunun içindir ki koalisyon bakanlarının demecilerini bir akıllılık olarak kabul ediyoruz. Bakalım bu yolda konuşmaya devam edebilecekler mi?

İlhan
Selçuk

Tıp Fakültesi rezaletinin bilinmeyen tarafları

Sıddık Sami Onar
Hocaların hocasıydı...

Özel muhabirimiz Torino'da Devlet Plânlama Teşkilâtı Müşaviri Tinbergen'le konuştu. Tinbergen, «Türkiye için sosyalizm zaruret» diyor

TÜRK HÜKÜMETİNİN MÜŞAVİRİ PROF. TINBERGEN KONUŞUYOR

«Bugünlerde şahsımı ve Türk hükümetini ilgilendiren mühim bir konuda, müşavirlik görevime devam edip etmeyeceğim hususunda bir karar almak durumundayım. Meseleyi biraz da ha açmakta fayda var zannedirim. Son defa Türkiye'de bulunduğum sıralarda, Türk yetkili makamlarına görevliden ayrılp ayrılmama hususundaki kararımı daha sonra bildireceğime dair söz vermişim. Bu husustaki kararına tesir edecek en mühim unsur 1963 bütçesi rakamları olacaktır. Uzun müddet Türkiye'den bu konuda hiçbir bilgi almadım. Ancak, 14 Subat tarihinde Başbakan İnönü'den aldığım mektupla hükümetin mali politikası üzerinde bilgi sahibi olabildim. Birkaç gün sonra da 1963 Bütçesi ile ilgili beklediğim bilgiler yollandı. Şimdilik bu rakamları incelemekteyim, Başbakana cevabi mektubumu bu hafta içinde yolluya çağım. Bununla beraber; Plânla ma Teşkilâtı ve Bütçe tasarısı üzerinde yaptığım ilk çalışmalar dan edindiğim ilk intibalar şu iki nokta üzerinde toplanmaktadır:

1 — 1962 yılı bütçesi açık ile kapanmıştır. 1962 yılı geçici plânı, geçen yılın ancak ikinci yarısını tesiri altına alabilmiştir.

2 — 1963 yılından itibaren tatbiki başlanacak olan beş yıllık plân üzerinde ortaya çıkmış olan muazzam—burada yığıcı kelimesini kullanmaktan kaçınıyorum— fikir ayrılıkları halen hal ledilmemiş bulunmaktadır.

Su noktayı iyice açıklamak isterim, istifam doğrudan Türk hükümetini ilgilendirmektedir. Kararı verecek olan makam hükümet olacaktır. Bu konuda ilâ ve edeceğim bir diğer nokta da, diğer memleketlerdeki görevlerim sebebiyle Türkiyeyi ancak 1963 yılı ikinci yarısında imkân bulursam ziyaret edebileceğimdir.

1963 yılı plânının tatbiki hususunda ne derece iyimser olduğuma gelince; eğer gaye hakikaten bugünkü Batı Avrupa hayat seviyesine ulaşmak veya daha doğrusu hiç olmazsa arayı aynı mesafede tutmak ise, millî gelirin Plânda öngörülen şekilde yılda % 7 lik artışının muhakkak sağlanması gerekmektedir. Böyle bir artışın sağlanması için yapılması gereken en az fedakârlık da enflasyona gitmeden dokuz milyar liraya varan yatırımların eksiksiz yapılması

Prof. Tinbergen
Nabza göre şerbet vermedi

dur. Bugün, Batı Avrupada gelirin ortalama olarak insan başına artışı % 3 nispetine varmaktadır. Türkiye'de ise yalnız nüfus artışı % 3 nispetindedir, bu, Türkiye'nin arayı daha fazla açmamak için % 6 oranında bir gelir artışı sağlamak mecburiyetinde olduğunu gösterir. Arayı kapama payı olarak da % 1 artış kalmaktadır. Sıhhatli bir şekilde İleriye doğru yapılacak hamle herşeyden önce memleketi hakimiyetli altında bulunduran feodal kalıntıların temizlenmesine bağlı kalmaktadır. Burada bir diğer önemli meseleye dokunmak isterim: Eğer Türkiye Avrupa içindeki yerini almak istiyorsa, herşeyden önce sosyalist harekete yer vermesi gerekmektedir. Avrupayı bugün şekillendirmekte olan sosyalist akımlardır. İtalya gibi bir memleket dahi centro—sinistra (orta sol) hükümeti denemektedir. Bu tatbikat Türkiye için bir işaret olmalıdır. Sahsen Türkiye için sosyalizmi kaçınılmaz (indispensable) bulmaktayım. Türkiye'deki mevcut muhafazakar kuvvetlerin karşılanabilmesi için sosyalist hareketin kuvvetlenmesi ve benimsenmesi gerekmektedir. Netice olarak, ümit varım mevcut ve gelecek üşakların bu meseleleri cesaretle ele alarak çareler bularak, hatledeceklerine inanıyorum.»

İstanbul Üniversitesi Senatosunun son toplantısından çıkarken yaşlı bir profesör yanındaki arkadaşına, «Ben 147'lerin tasfiye tarzına şiddetle muhalefet etmişim. Üniversite içinde böylesine bir hareket yapılamaz diye direnmişim. Keşke direnmez olaydım. Ah ne hâta etmişiz, ne hâta etmişiz. Ama bak söylüyorum, bu işler böyle giderse yeni bir tasfiye olur ve bunun yanında 147'ler tasfiyesi hiç kalır. Gerçi ben de giderim bu arada, ama üniversite buna lâyıktır. Belli ettî işte, kökünden kapamak lâzım bu müesse. Seyi kökünden, başka çare yok» diyordu.

Bu sözler, 147'lik Tıp Profesörlerinin, kliniklerin lâgvyıla, seleflerini tasfiye kararının, Senato tarafından onaylanması üzerine söyleniyordu.

147'lik Tıp profesörleri, yerlerini alan eski doçentlerine karşı sanki bir kan davası gütmektedirler. Bu sebeple üniversiteye döndükleri tarihten itibaren üniversitenin prestijini sifira indiren mücadele çeşitli safhalardan geçerek sürüp gitmektedir. Meselâ 147'lerin lideri Ekrem Şerif Ege li'ye bir arkadaşı, «Sen kendini bu konuda çok üzülürsün, bak şekerin var, kalbin var, sinirleniyorsun, hırpalanıyorsun, Allah göstermesin bir kriz gelir, gider sin, para ise para, şan ise şan, her istediğine sahipsin, gel bu me seleden vazgeç, sağlığında olacaksın» demişti. Fakat Ege li, «benim için sağlık onuncu plânda gelir» diyecek kadar bir Davalacıro şiddetli tasminiyle yola çıkmıştı.

Üniversiteye dönüş de bir hayli âlem olmuştu. Dönüşten iki gün önce, Bedîi Gorbun'un evinde yapılan bir toplantıda viskiler içilirken, gidenlerin yerine klinik direktörlüklerine getirilen genç hocalar, bir zamanlar hocaların hocası diye yâdedilen Sıddık Sami Onar'a yarım ağızla «Efendim, madem geri dönüyorsunuz. Bizim de hocalarımızdır. İstifa edip yerlerimizi onlara bırakalım» demişlerdi. Bu söz, hocaların hocasını köpürttü. Onar, «Ne demek, ben onlar için elimden geleni yaptım. İşte istedikleri de oldu. Kanunlar sizden yanadır. Siz yerlerinizde kalabilirsiniz.»

Hocaların hocasının bu sözü, istifalarını kan ağlayarak vermek zorunda kalan genç hocaları sevindirdi. Bir daha istifa lâfı etmediler. Ne var ki Onar bir akşam sonra Ege li'nin mükellef evinde 147'lerle kadeh tokuşturuyordu. Bu toplantıda Ege li, Naci Sensoy'a «Yarın dönüyoruz, kliniklerimizin başına geçeceğiz» dediği mi» diye sordu. Sensoy yutkundu ve Onar'ın yüzüne baktı. Hocaların hocasında çit yoktu. Hukukçu Sensoy, mecburen konuşarak Ege li'ye; «Kliniklerinin başına dönmelerine imkân olmadığını» izah etti. Fakat Sensoy'a o toplantıda ve ertesi günkü toplantıda görüşünü değiştirmesi ve 147'lerin kliniklerinin başına dönebilecekleri tezini savunması telkin edildi. Sensoy, reddetti. Bu tartışmalar olurken Sensoy, Hocaların hocasına bakıyor, fakat Onar susuyordu! Nitekim ertesi günkü toplantıda Onar, 147'lerin kliniklerine dönebilecekleri kararını çıkarttı! O zamanki Tıp Dekanı Konuralp bu kararı, Damıta ya açığı dava ile durdurdu, tehirî icra kararı aldı. Bunun üzerine, klinikler parçalara bölünerek iki taraf ta tatmin edilmek istendi. Ama 147'lerin prenslikleri

Amerika Büyükelçisi Hare, İnönü ile Sam Avcadan şikâyetçiyiz

nin bölünmesine de karşıydı. Nihayet Konuralp'ın yerine Ekrem Şerif Ege li Dekan seçildi ve 147'liklerin haleflerinin klinikleri lâgvedildi. Eski klinik direktörleri soluğu yeniden Damıstayda aldılar.

Kan davası henüz bitmiş değil, nasıl biteceği de belli değil. Belli olan sadece, bu horoz döğüşünün üniversitenin itibarını sifira indireceğidir. (Bakınız: Bu sayı, s. 7)

Şimdi İstanbul Senatosu toplantılarında zaman zaman bir profesör ayağa kalkmakta ve müstezhi bir ifade ile, «Efendim siz rektör müsünüz, değil misiniz bilelim de ona göre hareket edelim» demektedir. Onar bu soruya, «Efendim, bu mesele günde mimizde yok, bunu konuşamayız, gündeme geçiyorum» cevabını vermekte, salonda kahkahalar yükselmektedir.

İşte İstanbul üniversitesi!...

Batı Sosyalistleri ve S.K.D.

Sosyalist Kültür Derneği içinde olduğu kadar Batı sosyalistleri arasında da geniş yankı uyandırdı.

Londradaki Sosyalist Enternasyonal Bürosunun son toplantılarından birinde, Türkiye'de Sosyalist Kültür Derneğinin kuruluşu konuşuldu. Üyeler, bu kuruluşu, ilgiyle ve sevinçle karşıladıklarını bildirdiler.

Sosyalist Enternasyonalin genel sekreteri Albert Carthy, Derneğe bir mektup yazarak, «Sosyalist Enternasyonal Bürosunun, Türk sosyalistlerinin son yıllardaki mücadelesini ilgi ve takdirle çok yakından takip ettiğini» belirtti ve Derneğe her türlü yardıma hazır olduklarını bildirdi. Carthy, Sosyalist Kültür Derneğini, «Tarihî bir adım» olarak selâmlıyor. Bundan başka Alman Sosyalist Demokrat Partisi, S.K.D. ne bir mektup yazarak, ne gibi yardımlarda bulunabileceğini sordu. Bütün bunlar, demokratik sosyalizmi savunan Sosyalist Kültür Derneğinin Batıda uşandırdığı olumlu tepkilerin belirtirlerdir. Batı sosyalistlerinin gösterdiği bu dayanışma, dünyaca tanınmış sosyalistlerin Türkiye'ye gelerek, Sosyalist Kültür Derneğinde konferanslar vermesini mümkün kılacak.

Yargıtayın önemli bir kararı

Yargıtay, nihayet mahkemede davasını kazanan İncirlik Hava alanı işçilerine muhatap bulabildi. Bugüne kadar dâvalara Amerikan Hükümeti muhatap ol-

mamakta ve Türk işçisinin Amerikan Hükümeti aleyhine dava açamayacağına iddia etmekteydi. Amerikan tezine göre, Amerikan Hava Kuvvetleri tüzel kişi değildir. Yargıtay bu görüşe uymadı ve Türk işçisinin iş kanunumuza göre dava açabileceğini karara bağladı.

YÖN, 14 Kasım 1962 tarihli 48. sayısında bu mesele üzerinde uzun uzun durmuş ve işçilerin avukatı Kayhan Kargılı'nın ilgi çekici bir yazısını «Adalet ve Çalışma Bakanları cevap versin: Türkün hakkını kim koruyacak» başlığı altında yayımlamıştı.

Hikâye kısaca şudur: İncirlik Hava alanı işçilerine, kanunî hakları ödenmemişti. Cumartesi ve Pazar yevmiyeleri, yolda geçen zaman ücreti verilmemişti. İşten çıkartılan işçiler, kıdem ve ihbar tazminatını alamıyorlardı. Bunun üzerine Avukat Kayhan Kargılı, «Birleşik Devletler Kara Kuvvetleri Tuslog Karargâhı Det—10 Sivil Personnel Müdürüğü—İncirlik — Adana» aleyhine dava açtı. Fakat işveren dava tebligatını tebellüğe etmeyip, tebellüğden intina serhi vermişti. İmzasız matbu bir kâğıtta da, «İncirlik Hava Alanındaki Askerî Birliğin, bir tüzel kişiliği olmayıp, bu işyerinin doğrudan doğruya Amerika Birleşik Devletlerine ait olduğu, resmi tebligatı tebellüğe yetkili kimsenin bulunmadığı» belirtiliyordu. Kâğıtta ayrıca şu sözler vardı: «Biz bu cevabı, hiçbir şekilde Amerikan Hükümeti davayı kabullediği için yazmadık. Amerikan Hükümeti, bir devlet olarak Türk Mahkemesinde yargılanamaz.»

İncirlik Hava Alanı işyerinin İş Kanununa göre tescil edildiğini bilen avukat Kargılı şaşkınlı. Bu nasıl işti? Acaba Amerika ile, medenî milletlerce kabul edilmiş hukukun ana esaslarını aykırı bir anlaşma mı yapılmıştı? Anayasa ve insan haklarına aykırı düşen bu anlaşma yüzünden, Türk işçisi Amerikan Kuvvetlerine ait bir işyerinden haklı da olsa, haklarını aramak için kanunî yollara müracaat edemeyecek miydi?

Hayır, böyle bir anlaşma yoktu. Fakat sayısız tebligata rağmen, dâvâ mahkemeye gelmiyordu. Bu arada Hakim Yüzbaşı Charles M. Stewart ve Üsteğmen Hakim Little, avukat Kargılıya, her türlü taleplerinden vazgeçmek şartıyla, sadece kıdem tazminatı ödeyebileceklerini bildirdiler. Kargılı, bu pazarlığa yanaşmadı. Dâvâ devam etti. Neticede gıyap kararı alındı ve 13.2.1961 de açılan dâvayı, işçiler 10 ay sonra 8.12.1961 de kazandılar. Karar karşı tarafa bildirdi. Kargılı da Amerikalı hakim dostlarını görmek üzere İncirlik'e gitti. Fakat dâvânın kazanılmasına rağmen, Üsteğmen Hakim Little «Siz bu dâvayı kazandık sayıyorsunuz, yanılıyorsunuz, çünkü hiç bir şey alamazsınız» dedi. Sebebi sorulunca da, «Çünkü alamazsınız» cevabını yaptırdı.

Bir kaç gün sonra, İncirlik'e Ankaradan Albay Hakim Stobee

geldi. Stubes, mahkemenin kararını hiçe sayarak, «Bizde bir Umum Müdürün mütalası var, bu yol davasında tamamen haksızınız. Ancak 1960 tan sonrasında Pazar yevmiyelerini ödiyeceğiz. Siz de bütün haklarınızdan vazgeçeceksiniz» diyordu. Avukat hayır dedi. Bu arada ilâmlar kesinleşmişti. Kesinleşen ilâmı icraya koymaktan başka yapacak bir iş kalmıyordu.

Bu arada Avukat Kargılı, beklediği bir haber aldı. Temyiz müddeti çoktan geçtiği halde, dâvâ temyiz edilmişti. Temyiz eden Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti adına Adliye Nazırı Robert Kennedy idi. Üstelik Yargıtayda mürafa talebinde de bulunulmuştu. Yargıtayda Kennedy'yi, sözlerine, «Sayın müvekkilimin selâmlarını sunarım» diye başlayan, Ankara Barosu Avukatlarından Yılmaz Öz savundu. Amerikadan selâm getiren Öz «Amerika hür bir devlettir. Yabancı bir mahkemede yargılanamaz. Bu devletler hukukuna da, hürriyet prensiplerine de aykırı olur» diyordu. Bu iddiaya, çeşitli usulsüzlükleri belirten kargılı, «Hiç kimse kendi işinin hâkimini olmaz» ilkesine dayanarak cevap verdi. Amerika, Türk mahkemesinin yargı yetkisini kabul etmemekle, hem dâvâ, hem hâkim olmak istiyordu. Neticede yargıtay, dâvalara Amerikan Hükümetinin muhatap olacağını kabul etti.

Fakat bu tip güçlükler bir türlü son bulmuyor. Yeni bir mesele, Amerikan Sefaretine ait bir kamyonetin İstanbul yolunda 6 yaşında bir çocuğu ezip öldürmesiyle ilgilidir. Çocuğun babası, Sait Bozdoğan ceza davasına müdahil olarak katılmış, şoför Türk olduğu için, Türk kanunları işleyebilmiş ve şoför mahkûm olmuştur. Fakat, şoförü istindam eden sıfatıyla, Amerikan Büyük Elçiliği aleyhine açılan dâvayı yürütmek mümkün değildir! Elçilik, dâvâ dilekçesini tebellüğ bile etmemektedir. Bunun üzerine mahkeme, Türk vatandaşının hukukunu koruyabilmek için hangi yola baş vurmak gerektiğini, Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlıktan sormuştur. Fakat bizim Hariciye «Amerikan Büyük Elçiliğine tebligat yapılamaz» diyerek işin içinden çıkmıştır! Ana ayın Hariciye, Ziraat Bankasının 76 milyon lirasını dolandırmaktan şüpheli bir Oğuz Akalın bezirgân bir Amerikan firmasına olan borcunu Türk miletine ödetmek için kanun tasarıları hazırlanmasını tavsiye etmektedir. Utanıyoruz!

C. H. P. Programı

Devlet usurlarını yüz çevirmesi, C.H.P. yi son derece endişelendiriyor. Parti Meclisi toplantılarında bile, «Sosyalist Partisi kurulursa alkışlarımız» diyen parti ileri gelenleri var. Gerçi Parti Meclisinde, sosyal adaletle açığa küfür yağduranlar da eksik değil. Ama parti yöneticilerinin çoğunluğu hâlâ ilericî görünmek sevdiğindedir. «Solumuza parti geçirmeyize» sözü, C.H.P. ileri gelenlerinin, bu arada Fezyoğlunun sık sık kullandığı bir cümledir. Bu sebeple, C.H.P. programını cazip hâle getirmeye karar verdi. Plân, pilâvla süslenmiş gibi, C.H.P. programı da sosyal adaletle süslenecek. Fakat sosyal adaletle gerçekleştirilmenin yolu olan devletçiliğe fazla itibar edilmesi beklenemez. Zira, devletçilik lâftı piyasamızın huzurunu kaçıran. Piyasamızın başladığı yerde ise, sosyal adaletçilik biter. Bu nunla beraber, C.H.P. programının süslü cümlelerle zenginleşeceğini kabul etmek lâzım...

C.H.P. program değişikliği, 27 Mayıs'tan hemen sonra 14'lerin azgın devrinde de ortaya atılmış. Araştırma Bürosu, bu konuda bir ön rapor hazırlamıştı. Ayrıca Doğan Avcıoğlu da talep üzerine, sosyal

adalet içinde hızlı plânlı kalkınmanın gerçekleştirilmesi için gerekli reformlara dair uzun bir rapor kaleme almıştı. Üniversitenin genç öğretim üyeleriyle parti ileri gelenleri evlerde toplantılar tertiplemiş, program meselesi tartışılmıştı. Fakat 14'lerin tasfiyesiyle, bütün bu hazırlıklar unutuldu. «Program, iyidir» dendi.

Şimdi tekrar program meselesinin ele alınması, partinin yeniden kritik bir devrede bulunmasının sonucu olsa gerektir. Ama program değişikliğine ne hâcet. C.H.P. iktidarda, bugün yetersiz bulduğu programına sâdik kalsa, kaybettığı sempatiyi kolayca tophyacaktı.

İstanbuldaki C.H.P. Açık oturumu

Program değişikliği gibi buldaki açık oturum da, CHP'nin ilericî aydınları ve gençliği tek rar kazanma çabasının sonucudur. Bununla beraber, her çevreden aydınları bir araya getiren, İstanbul toplantısını semptiyle karşılamak lâzım. Toplantıda, Sosyalist kanadı tek başına Çetin Altan temsil ediyordu. Özel teşebbüsçüleri ise Vehbi Koç, Suat Ulagay, (İbrahim Etem Eceza Müessesesi), Haldun Kip, (İyveren Konfederasyonu) İhan Lök (İyveren Konfederasyonu) ve Hâlis Kaynar (İş Bankası) temsil ediyordu. İşçilerin tek temsilci-

Çetin Altan
«Demokrasi bu mu?»

si de İsmail Topkar idi. Özel teşebbüsçü veya moda tâbiriyle orta yolcu politikacılar da hesaba katılırsa, toplantının sosyalist görüş aleyhindeki dengesi de dâhâl sınırlıdır. Açık oturumda bir de, dar anlamda Atatürkçülüğün tâviz vermez savunucuları olan Tarek Zafer Tunaya ve Behçet Kemal Çağlar grubu vardı.

Oturum Özel teşebbüs aileli biraz fazlaca olan bir kokteyl şeklinde geçti ve bir diyalog hâline bir türlü gelemedi.

İlk sözü alan Çetin Altan, kendine has zekâsı ve esprileriyle, sosyalist görüşü savundu ve fikir hürriyetinin sadece hükümete çatma serbestisinden ibaret sayılmayacağını, asıl iktisadî alanda fikir hürriyetine ihtiyac bulunduğunu fakat bu meselede tahammülsüzlük gösterildiğini belirtti. Çetin Altan, devletin özel sektörü zenginleştirmekle meşgul olduğunu, millî gelirin yüzde 34 ünü yüzde 2 min paylaşmış, bu suretle paraya sahip olanların siyasî partilere hükmettiğini, bizim de buna demokrasi dediğimizi ortaya koymakta güçlük çekmedi.

İhale yolsuzluklarından bahseden ve devlet sirtından zenginleşen özel teşebbüse yüklenen Çetin Altan Vehbi Koç cevap verdi. Koç'a göre, çirüklü yapılan işlerin sorumlusu, 2490 sayılı kanundur. Koç, «İş yapmak için benim kanaatime göre çok kitap okumaya lüzüm yok. Komşu Yunanistana ve İsrail'e bakıp işlerimizi düzel-

tebiliriz» diyordu. Ne var ki iki asırdır hep Batıya baktığımız halde, işlerimizi bir türlü düzeltememiştik.

Başbakan Yardımcısı Fezyoğlu ise, «İlk defa Türk lâstığına kavuştuk» tarzında yabancıların yurdumuzda imal ettiği lâstikle övünmek gibi Menderes devrine has mübalağalara sık sık kaçmakla beraber iyi bir konuşma yaptı. Fezyoğlu, «15 yılın kısır çekime mevzuat mâzide kalmıştır. Ve Türkiye bugün gerçek meselelere eğilen bir memleket hâline gelmiştir. Açık oturumların konuları bile değişmiştir» diyordu. Kısır af kampanyalarına, pilâvız plân edebiyatına rağmen, bu iyimserlik güzeldir.

Prof. Çelikbaş'a gelince Çetin Altanın söylediklerini anlamadığını gösteren bir konuşma yaptı Çelikbaş, «Daha önce konuşan Çetin Altan arkadaşımız daha çok hürriyet istediklerinden söz ettiler. Hudutsuz hürriyetler çok kere anarşiye münce olur. Anarşi içinde kalkınmanın sonu da diktatörlüktür.» diyordu.

Behçet Kemal Çağlar ise, halkçılık ilkesinin derinliklerine inmeyen bazı öfkeli Atatürkçülerin hayâl kırıklığına dâle getirdi Çağlar, «Son seçimlerde millete lâik olmaları seçildi. 1908 den beri, Meclis oturumlarının bu kadar boş ve idealsiz kaldığını görmedik. Mâsum halk aldatılıyor Atatürkçü aydınlar birleşiniz» diyordu. Fezyoğlu, cevaplandırılması kolay olan bu öfkeli konuşmayı ele alıp puan toplamakta güçlük çekmedi.

Toplantı aralıksız 4 saat 45 dakika sürdü. 20 hatip konuştu. Fakat konuşmalardan zihinlerde fazla bir şey kalmadı. Herkes başka bir dil konuşuyor, aynı kelimeler herkesin ağzında başka mânâ alıyordu. Ama bu tip toplantılar yine de faydalı.

Plân Sosyalist Olsaydı

Geçen hafta müstafi plâncılardan Sosyalist Kültür Derneği üyesi Atilla Sönmez, Türk Devrim Ocaklarının Ankara şubesinde, «Plân Sosyalist Olsaydı» konulu ilgi çekici bir konferans verdi.

Ocak Başkanı Yüksel Altın'ın takdim konuşmasından sonra söz alan D.P.T. nin eski İktisat Dairesi Başkanı, «Hazırlanan plân sosyalist değildir. Esasen bu düzende sosyalist plân yapılamaz» diyerek konuşmaya başladı. Sönmeze göre, sosyalist plân hedefleri itibarıyla, başta üç özellik taşır:

- 1 — Reel millî geliri hızla arttırmak.
- 2 — Devamlı ve kararlı bir gelir artışı sağlamak için lüzumlu yapı değişikliklerini gerçekleştirmek ve yapı değişikliklerini halk çoğunluğu için en düşük maliyet

Atilla Sönmez
Sosyalizm nire, plân nire?

ifkesine göre yapmak.

3 — Yukarıdaki tedbirleri çoğunluğun refahını arttırma hedefine göre düzenlemek.

Bugünkü plân ise, sosyalist değildir. Çünkü:

1 — Özel ve kamusal mülkiyet yapısında önemli bir değişiklik getirmemektedir.

2 — Kilitlerini ve nimetlerin paylaşılmasını, adaletsizliği arttırıcı yönde değiştirmektedir.

3 — Resmî ve özel dış sermayeye geniş ölçüde dayandığı için, plân kapitalist gelişmenin vâstası hâline gelmektedir.

4 — Bölgeler arası gelir dağılışı da ihmal edilmiştir. Plân, hedefleri kadar, metodu bakımından da sosyalist değildir. Bütün hesaplar, mevcut ekonomik ve sosyal yapı değişmeyecekmiş faraziyesine göre yapılmıştır.

Mevcut yapıdaki her değişiklik, mukavemetle karşılaşmış ve memleket gerçeklerine uymuyor iddiasıyla reddedilmiştir.

Halbuki sosyalist plânın temel hedeflerinden biri, ekonomik ve sosyal yapıyı değiştirmektir. Ekonomik ve sosyal yapı, sosyalist plânın «verisi» si değil, değişkenidir.

Sosyalist plân ayrıca:

1 — Teknik ve teknolojik ilerlemeyi, ekonomik yapıya daha geniş ölçüde sokma imkânını bulur du.

2 — Sosyalist plân, tüketimin yapısını da bugünkü gelir dağılışı na bağlamayıp, gelir dağılışı ni iyileştirecek şekilde düzeltmeye yönelir.

Sosyalist plânda temel hedef, toplum yapısını değiştirmektir. Türk sosyalistleri bu konu üzerine dikkatle eğilmeli ve etraflı araştırmalar yapmalıdır.

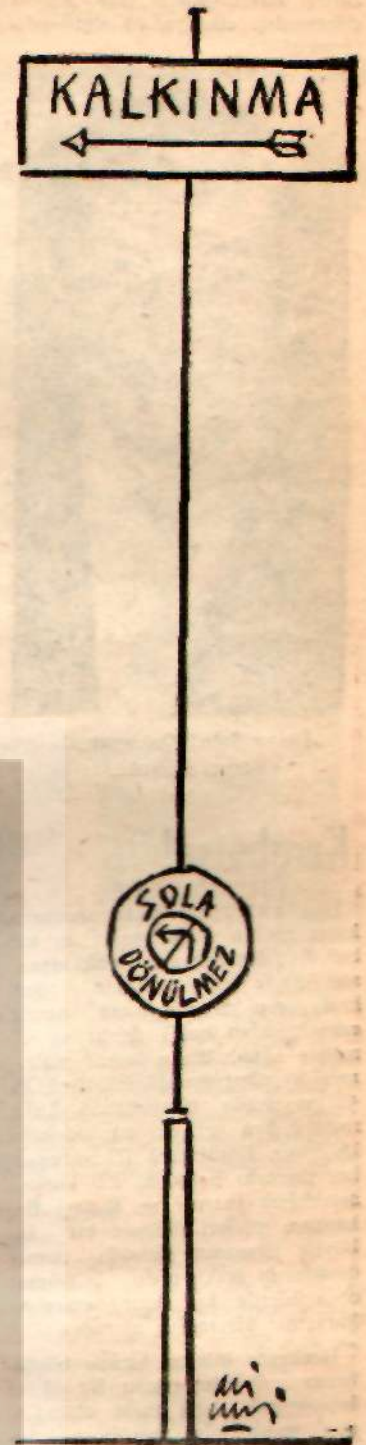
Sönmezen sonra, toplantıyı yönetmekle görevlendirilen Necat Erder konuştu. Erder, plân konusunda teknisyenlerle politikacılar arasında çıkan anlaşmazlık üzerinde durdu. Plân, bugünkü düzenin siyasî tercihlerini yansıtan stratejiye göre hazırlanmıştır. Teknisyenler plâna, kendi siyasî tercihlerini değil, politikacılar tarafından çizilen stratejinin tercihlerini koymuşlardır. Anlaşmazlık, politikacıların tesbit ettikleri stratejiye aykırı olarak plânda değişiklik yapmak istemeleri üzerine çıkmıştır. Anlaşmazlık özellikle iki noktada patlak vermiştir:

1 — Stratejiye göre, tasarruf politikası, gelir dağılışı düzeltici yönde olmalıdır. Halbuki vergi kararları, gelir dağılışı daha da bozmuştur.

2 — Strateji, toprak reformu ve iktisadî devlet teşebbüslerinin veorganizasyonu gibi temel yapı değişikliklerini öngörüyordu. Fakat bu reformlar, mevcut menfaat düzeninde değişiklikleri gerektirdiğinden ciddi olarak ele alınmamıştır.

Erderden sonra —Zeki Kuruca, Perihan Çambel, Atilla Karaoğlu, Veli Kasımoğlu, Kâsim Paksoy gibi bir çok hatip söz alarak görüşlerini açıkladılar ve toprak reformu, bölge gelir dağılışı, vergi meselesi, plânın inayasanın sosyal adalet felsefesine aykırılığı gibi bir çok önemli meseleler üzerinde durdular. Hesap uzmanı Zeki Kuruca, «Tek kurtuluş yolu, sosyalist plândır. Mevcut düzen sosyalist olmasa bile, sosyalist plân hazırlanmaya mecburuz» diyordu. Bu görüş cevap veren hatipler ise, «sosyalist plânın zaruretine biz de inanıyoruz. Fakat sosyalist olmayanların sosyalist plân yapması esyanın tabiatına aykırıdır» görüşünü savundular.

Oturum, Necat Erder'in kapanış konuşmasıyla son buldu. Erder bu konuşmada, kısaca sosyalizmin ilkelerini anlattı ve sözlerini «sosya-

YAZISIZ

list düşüncüyü geliştirmekte ve yaymakta çeşitli kuruluşlar görev almıştır. Türk Devrim Ocakları Ankara şubesi de, bu yolda olumlu çabalar göstermektedir. Bütün aydınlar, sosyalizmi benimseyip yaymayı ve halka göstermeyi görev edinmelidir» diyerek bitirdi.

Bir vergi Skandalı

A.P. Senatörü İhsan Sabri Çağlıangil, T.B.M.M. nin son tatilini üzgün geçiren politikacılarından biri oldu. Buna sebep, Vergi Usul Kanununda yaptırıldığı bir değişikliğin, Niyazi Ağınası gibi bazı halktan yana senatorler tarafından farkedilerek, son dakikada kaldırılması oldu.

Çağlıangil, Senato Komisyonunda bazı armatörlere 10 milyon liralık kazanç sağlayacak bir hükmü koydurmayı başarmıştı. Fakat İş Senatosuna gelince, durum değişti. Tabii Senator Osman Köksal, bu hükümden kimlerin faydalanacağını, Maliye Bakanı sordu. Hükmün, eskiden gemilerin satışından alınan yüzde 60 Hazine hissesinin kaldırılmasıyla ilgiliydi. Maliye Bakanı durumu sıklamayı ve 10 milyon liralık muafiyetten başta Sâdikzâdeler olmak üzere üç firmanın faydalanacağını açıkladı! Bu açıklama, işbilir Çağlıangilin gemisini karaya oturttu. Karaya oturan Çağlıangil öfkelerini, «Komisyonunda servet düşmanlığı yapanlar var. Bunlar, 100 bin liralık servetleri üç nesilde Hazneye intikal ettirecek veraset vergileri hazırlıyorlar» diye almaya çalış-

11. fakat Senato çoğunluğu, Sa-
dikzade Şirketi temsilcilerinin ya-
rattığı hayret içinde, bu servet
düşmanlığı edebiyatına ilgi gös-
termedi.

İhsan Sabri Çağlayangil
Servet dostu...

Karaborsa!

Hükümet, nihayet karaborsaya
karşı tedbir alma zaruretinin ka-
bul etti. Karaborsa, ençok inşaat
sanayinde görülmektedir. Nite
kim geçen yıl da piyasa henüz
canlanmadan başta demir ve çı-
mento olmak üzere inşaat malze-
mesi karaborsaya düşmüştü. YÖN
42. sayısında, çimentonun Anka-
rada 7 lira yerine karaborsada
12 liraya, Karabükte 170 kuruş o-
lan demirin piyasada 250 kuruşa
satıldığını yazıyor ve Sanayi Ba-
kannın gözleri önünde bir ik-
büyük firmamın giriştiği demir
oyunlarını açıklıyor. Hükümet
o tarihlerde, bu karaborsacılığa
karşı hiç bir tedbir almadı.

Herkesçe bilinen birkaç büyük
firma, milyonlar vurdu. Bu yıl ise
inşaat çok daha fazla olacağı-
dan, geçen yılın tecrübesini u-
nutmayan inşaat sahipleri haka
olarak stok yapıyorlar. Vurguncu-
lar da, vurgun peşinde. Nitekim
çok nüfuzlu bir firma, ihtiyacı ol-
madığı halde, 70 milyon lirahık
çimento kapatmak istedi! Bütün
bunlar Hükümetin bildiği şeyler.
Hükümet, gerçekten isterse, kre-
dilerini keserek dahi, bu büyük
firmaların karaborsacılık faaliyeti-
ni önleyebilir. Yeter ki istesin.
Çelikbaş, İzmirde, «Bu yıl inşaat
fazlalığı dolayısıyla inşaat
malzemelerini karaborsaya itika-
lini önlemek için bazı tedbirler
almış bulunuyoruz. Çimento ve
demir vatandaşın ihtiyacına göre
tezvi edilecektir. Kredi ile demir
satışı yoktur. İhtiyacı fazla de-
mir verilmeyecektir. Bunun yan-
ında ithalat yapılarak piyasanın
istegi karşılanacaktır» dedi. Bun-
lar yerinde tedbirler, fakat uy-
gulanacak mı? Hatta çimentoda
ithalata da lüzum yok. Sürrince-
mede bırakılan bir elektrik hat-
tının sür'atle ikmal, memleket
çimento ihtiyacının fazlasıyla karşı-
lanmasına yeter. Bütün mesele
Hükümetin, karaborsacı büyük
firmalara karşı enerjik davran-
masına bağlı. Bu yapılacak mı?
Şüpheliyiz. Zira Hükümet, ihti-
yaç olmadığı halde, 70 milyon li-
rahık çimento stok etmek isteyen
büyük firmaya, bol miktarda dan-
perli kamyon müsaadesi verdi. Fir-
ma oturdugu yerden milyonlar
kazanacak. Halbuki memlekette
ihtiyacı çok fazla kamyon var.
Plan, kamyon ithalinin lüzumsuz-
luğunu belirtiyor. Nitekim bu
yük firmaya tanınan son kamyon
ithali müsaadesinden sonra, müt
tafi plancılar, «Bu karar, plana
aykırı. Gerekli damperli kam-
yonlar karayolları Genel Müdürlü-
ğünden sağlanabilir» demekten
kendilerini alamadılar.

Mesele, herşeyden önce devletin
devlet olması.

T. I. P. İzmirde

Geçen hafta TİP İzmir il bina-
sının açılışı heyecanlı bir toplan-
sahne oldu. Eski İzmir Valisi Se-
natör Burhanettin Uluç ve TİP
Senatörü Niyazi Ağırnaslı açılış
çin Ankaradan İzmir'e gelmişlerdi.
Eski İzmir Valisi Uluç, toplan-
tıda «İşçi sınıfının göstereceği
birlik ve uyumun nispetinde güç
lenebileceğini, haklarını da ancak
o nispette savunabileceğini, bu
sebeple bütün işçilerin TİP'te top-
lanması gerektiğini» belirterek, İz-
mir işçilerine değerli desteğini ge-
tirdi. Konuşma, işçilerin TİP'e o-
lan rağbetini arttırdı. Fakat işçi-
ler de Senatör Uluç'a partiye da-
vet edince Uluç paşa, «şimdilik
beni serbest bırakın» dedi ve gü-
lümledi.

Ağırnaslı ise heyecanlı bir ko-
nuşma yaparak, «Çıkarıcılara ve
statükoculara karşı, yoksul halkı-
mızı uyarmalıyız» dedi. O gece
Gültepede yapılan sohbet toplan-
tısında ise çeşitli memleket mese-
leleri dile getirildi.

27 Mayısçı Gümüşpala

Çetin Altan, Genelkurmay Baş-
kanı Gümüşpala'nın gizli bir ta-
minini yayınladı. «Menfi propa-
gandalar hakkındaki» tamim hiç
bir yoruma ihtiyacı göstermeyecek
kadar açık: «Silahlı Kuvvetlerimi-
zin giriştiği ve dünya tarihinde
bir benzeri daha bulunmayan Mili
İnkılap Harekâtını hazmede-
miyen bazı bozguncu ve menfa-
atperest kimselerin, bu eşsiz ba-
şarıyı gölgelemeye çalıştıkları gö-
rölmektedir. Bu gibi kimselerin
ekseriyetini, hasis menfaatini her
şeyin üstünde gören, kendini vic-

dan bütünlüğü, hak ve adalet duy-
guları içinde vatan ve millete a-
damaktan korkan bedbahtlarla,
yabancı ideolojisi hesabına satın
almış kimseler teşkil etmekte-
dir v.s. v.s.»
Gümüşpala'nın o tarihlerde boz-
guncu, menfaatperest, yabancı i-
deolojilere satılmışlar diye suç-
landırdığı kimseler, bugün kader
birliği yaptığı arkadaşlarıdır!

Grev

İstanbul Tekstil Örne ve Gi-
yim Sanayii İşçileri Sendikası
da, grev tasarısı hakkındaki gö-
rüşünün açıkladı. Açıklama, ta-
sarıda, grev hakkı önüne önemli
engeller dikildiğini gösteriyor.
Beli başlı engeller şöyle sıralana-
bilir:

1. Grev tairifinde her işi bırak-
ma grev sayılmıştır. Bu ha-
tâhdır. Meselâ işveren, işçi
ücretlerini ödemediği takdir
de, işçinin çalışma mecburi

yeti yaktır. Bu hâlde işi
bırakmak tasarıya göre grev
ve kanuni torfalitelere uyma
duğu için de suçtur. Bu su-
retle hukukten haklı olan iş-
çi, hem ücret alamamış, hem de
ücret olmadan çans
maya zorlanmış olacaktır. O
hâlde grev emsal demokra-
tik memleketlerde olduğu gi-
bi, doktrine uygun şekilde
tairif edilmelidir.

Tasarıda, tarafların veya
Çalışma Bakanlığı'nın grevi
veya lokavti durdurmak
için, ihtiyatlı tedbir kararı
alabileceği yazılmıştır.

İhtiyatlı tedbir, bir hakkın
ziyana sebebiyet vermemek
maksadıyla alınır. Usulüne
uygun bir grev hareketi ise,
kanuni veya aklî bir hak-
kını ziyana uğratan bir du-
rum veya haksız fiil de-
ğildir. O hâlde, tedbir kararı
yersizdir. Grevin memleket
için zararlı olması hâlinde
ise, Bakanlar Kurulunun
grevi geciktirmek için geniş
yetkisi vardır. Bu sebeple,
ihtiyatlı tedbir kararı hükmi
tasarıdan tamamen çıkarıl-
malıdır.

Bakanlar Kuruluna tanınan
grevi geciktirme yetkisi, u-
aşırıdır. Geciktirme müddeti
90 günden 60 güne indirilme-
li, hayatî felce uğratma ta-
biri maddeden çıkarılmalı
ve bu yetki Cumhurbaşkanı
na veya onun kuracağı bir
heyete bırakılmalıdır.

Grev oylaması iş yerinde
Bölge marifetile mahkeme
başkanının gözetiminde yapıl-
maktadır. Oylamanın iş ye-
rinde yapılması mahzurlu
olabilir. Sendika merkezi
uygundur. Mahkeme başka-
nının yetkileri ise belirtülme-
miştir.

Tasarı, 24. maddesinde işçi
leri hem iş yerinden ayrı
maya zorlamakta, hem de
işveren isterse, greve katıl-
mıyorum diyen herkesi iş
yerine alıp çalıştırabilmekte-
dir. İşçilerin grev süresince
çalışması, her hâldükârda
menedilmelidir.

Tasarının 27. ci maddesi
grev zamanı işçinin ağır ku-
suru sebebiyle, akdinin fesh
edilebileceğini âmirdir. Bu
maddenin işçi için nasıl bir
felâket olacağı düşünülme-
miş olsa gerektir. Ağır ku-
sur nedir? Bu her hâlde ve
duruma göre değişebilir. Bu-
nun takdiri mahkemeye ait-
tir. Simdi bir örnek alalım:
İşveren, işçilerin hemen hep-
sinin ağır bir kusur ispatıyla
isten çıkarmış olsun. İşve-
ren bu yetkiye sâbiptir. İş-
verenin fahiş beyanıyla iş
akdi sona ermiş olur. İşçi-
ler mahkemeye müracaat
ederler. İstiraten arz ederim
ki, İstanbul iş mahkemesi
rinde iki duruşma arastı,
en az 3,5 aydır. Sahifler din-
lenecek, iddia ve müdafaa
yapılacak. Temyize gidip ge-
lecek. Aradan en az iki se-
ne geçecek. İşçiler iki sene
sonra ücretlerini belki alabi-
leceklerdir, ama işveren bu
zaman zarfında isteğine er-
miş, yani grev yapamı ata-
rum diyebilmiştir. İşçilerin
alacaklarına gelince ticarî
bin bir türlü kurnazlık mev-
cuttur. Şirket ne'ini de-
ğişiren veya devreden işveren
on para dahi ödemez ve iş-
çiler de yeniden işe giremez.

Tasarı bu bakımdan ihtiyatlı
tedbir alma hakkını dahi
tanınamıştır. Bu sebeple,
grev esnasında iş akdinin
feshine müsaade edilmeme-
lidir.

haftanın portresi

Nimet Arzık

Başı çekikti vahşiliğin asa-
letyle, gözleri karda ka-
ranlık ormanlarca baygın
Yalnızlığı bile yırtıcıya paslı de-
mir çubukların ardında. Bu yırt-
ıcı yalnızlığı, bu adaleli vücutta,
bu sahalar aşmak için yaratılmış
tıkdarsız yaylı ayakları bir levha
«filmleştiriyordu»: LUPUS, yani
bizim bildiğimiz kurt...

Yaratıkların en güvenstizydi. Es-
kilerin deyimince «kendini işini
kendini görmekten» enseli toktu.
Ancak buzdaki, beşli onu zordan
birleşir, birbirlerine av olmamak
için, fosforlu bakışlarını birbirle-
rinden ayırmadan avlanırlardı. Ö-
vünç sembolüydü zekâsı: «Kurt
ihtiyar... Kurt oyuncu... Piyasa-
nın kurdu... Kurt iş adamı...»

Atasözlerine geçmiş, demir ka-
fesler ardında yaratıktan ötürül-
mesiyle hâlelendirilenleri başka
türü sanır, başka çapta dilsinir
dük... Meselâ «Kurt iş adamı
Vehbi Koç» un ismi geçince, gö-
zümün önüne, baımumu rengin-
de tepeli, sönlük bakışlı, çorapla-
rı «bileziksiz» çekik, şekerden
muztarip muntazam ufaktan te-
fekten adam gelmezdi de, güven-
siz, amansız, sessiz, tahammülli,
küçümser, dünya gidişatından ha-
berli, memleketinin gelişmesi hak-
kında yönlü ve ufuklu pençeli
bir zümrenin keskinliğine pençeli ve
derinine şuurulu, büyüklük kabiliyette
sorumlu bir temsilcisi gelirdi. Ne-
den gelirdi? İç susamışlığından
bir miktar, bir miktar da enayit-
likten gelirdi!... Günaydın susa-
mışlık, günaydın enayitlik!... Mu-
hayyeleri'mizi daha çok kamçı-
layacaksınız!...

Vehbi Koç'u ilk görüşüm at-
özerinde oldu. Atlara çok
merak ve para sarfediyor
du hayatının o devrinde. Seçil-
iş peşindeydi. Bütün yaratıklara kar-
şı «paternalist» bir tutumu vardı.
Darda bir vatandaş, hayvanın
yelesine doğru yardım çağırın
bir avuç uzattı. Uzanan avuca se-
yislin aracılığıyla 25 kuruş koydu-
muştu Vehbi Koç. Dedikodu, tefer-
ruat diyeceksiniz. Deyin!... Zirve-
stirliği göstermişenleri teferriat-

la ölçebiliriz, insan olarak, milyon-
ların dizisiyle mi ölçelim?...

★
İkinci karşılaşmam bir ba-
kanlığın özel kalemindedi.
Vehbi Koç, Bakan
görecekti. Randevuluydu. Bakan,
ölüm - dirim, düşme - kalkma
gibi önemli bir sebepten gecikmiş
ti. Topu topu beş dakika gecik-
ti.

Vehbi Koç
Bakanlar üstü...

Vehbi Koç, artık neyin verdiği
rahatlıklaysa (herhalde vicdan
rahatlığı), rahatlıkla dolu bir em-
niyette, elbisesinin koyu griligin-
de çaprazlanmış bekliyordu. Et-
rafta millet seferber olmuştu.
Herkes kendini bu bekleyişten
suçlu sayıyordu. Kapılar açılıyor,
kapılar kapanıyor, başlar uzanıp
başlar kayboluyor, koridorlarda,
koridor boyunca fısıltılar uyu-
yordu: «Acaba neden gecikti?... Bira-
der randevuyla adam bekletmek...
olacak iş mi?...», «Faire attendre
le grand capital... Bu olacak iş
miydi?...

Bu ufak olayı neden anlatıyor-
sunuz diyene derim ki... Toplu-
mum başındakilerin «Koç» lar

zümresine karşı gerçek tutumu-
nu belirtiyor da ondan. İstedikle-
ri kadar devletçilik türküsünü söy-
lesinler devletin arabasından, ger-
çek tutum bu!...

★
Fikirlere gelim... Top-
lumunda bu kadar «nâzar»
bir yer işgal edenin fikir-
lerine... Hmmm, bir kırılması
Sanayi Bakanlığında, Hükümetin
Özel Sektörle toplantısında beyan
etti Koç:

«Efendim... Ziraate ne hâcet?...
Buğdayı zaten Amerikadan getir-
yoruz. (Fikir dediğim böyle olur...
Bu kadar fikirli olsam ben nice ra-
hat yaşardım, nice rahat!...) Bu
memleketi kalkındırarak sanayi ve
turizm...» «Türizm» diye telâffuz
ediyordu inceden)...

Fikri buydu. Tutumu da, hükü-
met fiyeleri kesik kesik nefeslerle
heyecanlı film anlatırcasına. Ka-
vel olayında «Koç» ların lehine na-
sıl maddeler sokuşturdularını il-
kâye ederken, Fabrettin Kerim
Gökay İstanbulla Divan Oteli gi-
bi çukulatahaneli oteller yerine,
mütevazî kesellere barmak yap-
tırmak gerektiğini söylediği za-
man da «vası vası» bir tutumdu
Vesayete muhtaç olanların huzu-
runda ben de olsam öyle gülüm-
serdim... Yalnız frençede bir de-
yim vardır: «Rira bien qui rira le
dernier...» (İyi gülen sonunda
gülebilendir)!... Bakalım kader
«sonunda» kimleri güldürecek!...

Başlı çekikti vahşiliğin asaletiy-
le, gözleri karanlık ormanlarca
baygın. Yaratıkların en güvenstiz-
ydi. Eskiilerin deyimince «kendini
işini kendini görmekten» enseli tok-
tu. Ancak buzdaki beşli onu zordan
birleşir, birbirlerine av olmamak
için, fosforlu bakışlarını birbirle-
rinden ayırmadan avlanırlardı. Ö-
vünç sembolüydü zekâsı: «Kurt...
Kurt... kurt iş adamı... Piyasanın
kurdu...»

Bu atasözlerine geçmiş, demir
kafesler arkasında yaratım ismiyle
hâlelendirilenleri başka türlü
düşünürdüm. Düşünmüyorum ar-
tık! Deyim de yersiz. Yersiz mi
değil mi, kurtlara soralım: Dire-
neceklerdir!

Vehbi Koç

Üniversitenin meseleleri

Tıp Fakültesi hocaları neyi bölüşemiyorlar?

Tıp Fakültesi Yönetim Kurulu «Kliniklerin birleşmesi»ne karar verdi. Kararın tepkileri büyük oldu. 147'ler ve ona karşı olan grupun çekilmesi yüzünden alınan bu karar üniversiteyi parçalara böleceği, hatta fonksiyon yapamaz hale getireceği benziyor. Olayı basın da çeşitli yönlerden ele aldı. Bu konuda yazı yazan iki kişi yazarı, konuyu tek cepheli olarak işledikleri için bir çok yönlüden yanlışlar. Halbuki olay, şöyle gelişti:

Bugün parçalara bölünmüş olan Klinikler Kurulunda teklifler. Örneğin Cerrahpaşa Hastahanesinde Birinci Dahiliye ve Birinci Cerrahi Klinikleri vardı. Buna karşı Gurbani Hastahanesinde İkinci Cerrahi ve İkinci Dahiliye klinikleri bulunuyordu. Yönetimleri de bir Ord. Profesöre verilmişti. Zamanla yeni yeni öğretim üyeleri Profesör olunca alttan üsteğe başladılar. Onlar da burarlarda yatak ve idari selâhiyet istiyorlardı. Çünkü bu her bakımdan kârlı işti. Özel muayenelerinden bir kartla gönderdikleri hastalar, yatacak yer bulabiliyorlardı. Bu, muslukların o kilerin cebine akması demekti.

Zamanla tazyik arttı. O günlerde çıkar yol olarak kliniklerin ikiye bölünmesini buldular. Bu sayede her iki grupta dünya nimetlerinden bol bol faydalanabilecekti. Böylece Cerrahpaşadaki Birinci Dahiliye ve Cerrahi Bölümleri 1. ve 3., Gurban'daki İkinci Dahiliye ve Cerrahi Klinikleri ise 2. ve 4. oldu. Bu durum çıkar yol olarak görülmesine rağmen, yeni çekilmelere ve masraflara yol açtı. Örneğin: Klinikler bölününce yemekhane bir

tarafa, röntgen cihazları bir tarafa kaldı. Her iki grupun eksiklerinin tamamlanması için büyük masraflar yapıldı. «Senden falan âlet var, bende yok» meselesi de bir o kadar masrafa yol açtı. Hem para harcandığı, hem de klinikler çoğaldığı halde faydalanan halk deşil, profesörler oldu.

Bazı klinik yöneticileri profesör yetiştirmedikleri için oralarda bilinme olmadı. Yalnız üstte «Ord. Prof.» orada büyük bir boşluk, ondan sonra doçentler geldiler.

147'lerin dönüşü

147'lerin ayrılması da durumu değiştirmemiştir. Değişen kâr muşluğu na dayanan küplerdir.

Atıldıktan sonra büyük bir dayanışma gösteren 147 öğretim üyesi toplunun tepkisi ile tekrar geriye döndü. Tabii bu dönüştüğü denlerin çoğunluğunun Ord. Prof. olmasının büyük tesirleri vardı. Çoğu birşak politikacının dostu veya doktoruydu. Bunların yerine eğer 147 değil, 247 asistan gitseydi kim senin kalı kırdırmazdı. Dönen 147'ler tekrar eski yerlerine oturmak istedikler. Prof. Konuralp kendilerini: «Yalnızca üniversiteye dönüklerini, kürsü yöneticiliklerine dönmediklerini» söyleyince bir sürü olay meydana geldi. Dekanlar uzaklaştırıldı, davalar açıldı. Sonunda Konuralp'nın tezi haklı çıktı. Fakat, hemen toplanan Profesörler kurulunda 147 klifi çoğunlukta olduğu için dekan gene deşildi. Tabii, bu kürsü yöneticilerinin değişmesi demek değildi. Bir taraftan maddi menfaattir, bir taraftan dine kadar kendilerinin emrinde çalışanların durumları eskileri huzursuz ediyordu. Hemen

keskin zekâlar işledi ve kliniklerin birleştirilmesine karar verildi.

Kararın getirdikleri

Alınan son karara göre Gurbani veya Cerrahpaşa Hastahaneleri genel bir yönetim altında toplanacaktır. Bu bir merkezi yönetim sistemine gidilmiştir. Tek bir ünite olarak kabul edilen hastahaneler 22-26 kısıma ayrılmaktadır. Örneğin: Dahiliye, Kadın - doğum, Cerrahi, Nöro - psikiyatri, Kulak - Burun - Boğaz v.b. Ayrıca aynı ünite etrafında toplanan bu

Karne ticareti

Istanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi yeni bir kazanç yolu daha buldu. Buna kazanç demek de doğru deşil, öğrenciyi sömürmek daha doğru... Fakülteye kaydolurken verilen karneleri değiştiriliyor, yerine kitap şeklinde hazırlanmış büyük karneler veriliyor. Fiyatı 150 kuruş! Falan kitaplarından almaya mecbursunuz. Yoksewebeniz damgalanmaz, imtihanlara giremezsiniz. Kesin hükümler verilmiş, tek kişi kurtulamıyor...

Öte yandan bu karnelerin dağıtılması hakkında yönetim kurulu kararı da yok. Nası işliyor, bir türlü anlayışmıyor Üniversite müfettişleri akli eser sistem mi değiştirecek? Herkes keselerinin Üniversiteden yeni öğrencinin sırtından ayıklayacak?

Bir karar olmadıkça göre öğrenciler bu karneleri almak mecburiyetinde deşildir. Nasıl olur da sebekeleri damgalamazlar? Nasıl olur da imtihana almazlar? Bu ustul hangi vektive dayanarak konmuştur? Sekreterliğe soruyor öğrenciler, dekanla konuşuyor diyorlar... Dekan ise, yerinde bulunamıyor...

Peki bu karne sistemi haydi zarardır diyelim. Ama neden dışarıda birkaç kitapçığı sattırılıyor?... 150 kuruş fiyat konan karnenin azami maliyeti 50 kuruştur. Öğrencinin alınan 100 kuruş kâr neye gider? Hukuk Fakültesinde 7 bin öğrenci olduğuna göre, bu 7 bin lira demektir. Kitap parasından, yemek parasından arttırılmış bir 7 bil afıra... Hatta 10.500 lira.

Bu durum, dönem başlarsa da salonlara sığmayan kuyruklara bir yenisinin eklenmesine sebep olmuştur. Karne kuyruğu... Kuyruktaki beklemek için öğrenci derse giremez, tabii vize alamaz, dolayısıyla imtihana giremez... Kuyruğa girmese, muameleler bitmez, gene imtihana giremez... Ondan sonra da sayın yöneticiler yerlerinde luc bir şey yokmuş gibi rahat otururlar... Sanki bir işi beceremeyince istifa etme yolu yokmuş gibi...

Prof. Halit Ziya Konuralp
Hakkı çıktı

sistemin içinde bütün ihtiyaçları karşılayacak genel tesisler kurulacaktır. Bunlar: Genel biyo - kimya laboratuvarı, Genel Radyo Diagnostics Laboratuvarı, Genel Tımar Atelyesi, Hemsire yönetim kısmı gibi. Bu sisteme göre bütün hastahane tek genel yöneticinin yönetimi altında olacaktır. Bu da tabii bir Ordinaryüs Profesör olacaktır. Yukarıda saydığımız gibi her bölümün başına bir profesör geçecektir. Ayrıca her bölüm de kendi aralarında kısımlara ayrılmaktadır. Buraları da bir doçent yönetecektir.

Faydaları

Bu sistem bugün hatı üniversitelelerinde uygulanan ve en verimli olarak kabul edilen sistemdir.

1 — Bütün bölümler bir ünite etrafında toplanacağı için öğrenci bir hastahane den öbürüne koymaktan kurtulacaktır.

2 — Daha iyi araştırma imkânları doğacaktır.

3 — Hastahanelerde yeni bölümler açılacak ve yeni kadrolar kurulacaktır.

Örneğin: Çocuk Hastahaneleri, Uroloji, göz ve noropsikiyatri gibi.

Sistemin fayda ve yenilikler getirmesine rağmen 147'lerin dışındaki profesörler karara henüz karar ettiler. Fikra yazarları çeşitli yazılar yazdılar. Hepsinin sistemin kötülüklerinden bahsettikleri. Aslında gelen sistem tamamen uygar uluslardaki sistemdir. Yalnız bu güzel sistemi getiren, daha doğrusu değişikliği isteyenleri iten zihniyet kölüdür. Yeniliğinin doğduğu duygular ve şahsi çıkarlar onları bu yöne itmiştir. Aslında değişiklik, olumlu yönden ele alınırsa büyük faydalar sağlayacaktır. Ünitenin başında ehliyetli bir ordinarius, bölümlerin başında bir profesör, kısımların başında da gene ehliyetli birer doçent öğretimin bütün isteklerini sağlayacaktır. Ama aslında bu güzel sistem böyle işlemecektir. Kliniklerinden kuvvet alan eski çıkarıcılar gene köşe bağlarını tu-

taçlar, muslukları kendi cepbine akıtmak için bütün imkânları kullanacaklar, dolayısıyla sistemi dejenere edeceklerdir.

İnsan bu ihtimaller karşısında, hemen feryat eden ikinci kadroya hak verebilir. Ama düşünülürse 147'lerden sonra onlar da hiç bir yenilik getirmemişler sistemi kendi çıkarlarına kullanmışlardır. Üniversite gene eski zihniyetinden hiçbir değişiklik yapamamıştır. Zaten olumlu düşünceleri yapacakları tek şey hemen feryat etmek değil, yeni sistem içinde önemli mevkilere yeterli kişiler getirmenin mücadelesi olacaktır. Öte yandan 147'ler eğer iyi niyetli iseler onların da yapacakları şey yeni sistemin buyuna geçmek değil, kabiliyetli öğretim üyelerinin gıya geçmesi mücadelesini sağlamak olacaktır. Fakat her iki grup da bu yolda deşildir.

Çıkar yol

Bugün Tıp Fakültesinin her kliniğinde, laboratuvarına, sınıfında politika yapılmaktadır. Bu durum esa amaç olan ilmi çalışmaların geri plana atılmaktadır. Bu mücadeler daha çok enstitülerde değil de kliniklerde olduğuna göre, bir menfaat mücadelesidir. Çetin Altan'ın da belirttiği gibi klinik yöneticisinin pekli 3-4 misli artmaktadır. Enstitülerde bu çekimden olmayışının sebebi, yatak olmayışı, hasta bakacak polikliniğin olmayışıdır.

Eğer bir anlaşmaya varılmazsa ortada Tıp Fakültesi diye bir şey kalmayacaktır. Çekilenler de Üniversitenin yıkıcısı olacaklardır. Çekilenler biraz hislere ve daha çok menfaate dayandığına göre yapılacak tek şey öğretim üyelerinin dışındaki kazanç imkânlarını kaldırmaktır. Hastahanelerde de kendilerine yatak verilmemelidir, o zaman öğretim üyelerine fazla ücret ödemek gerekecektir. Bu durum belki devlete fazla külfet yükleyecektir. Fakat Üniversitenin kurtarılması buna bağlı görülmektedir.

TÜRKİYE KREDİ BANKASI A.Ş.

SERMAYESİ 6.000.000 TL
MERKEZİ İSTANBUL

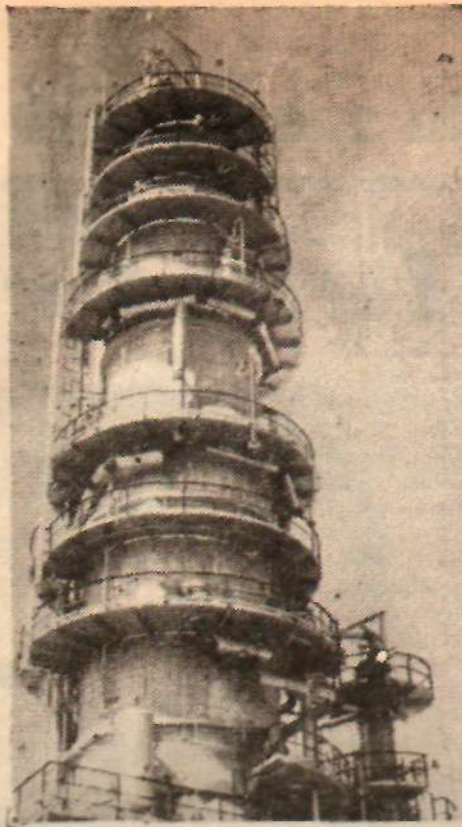
Subeleri:

İZMİR
BEYOĞLU
ADANA
GALATA
KADIKÖY
OSMANBEY
ANKARA
BEYAZIT
EDİRNE

SAMSUN
HASRÖY
ÇARŞI
KONYA
YENİŞEHİR
İSKENDERUN
BURSA
MERSİN
BAKIRKÖY

ANAFARTALAR

Her türlü bankacılık muameleleri
Zengin ikramiyeleri
küçük cari hesaplar.

PETROL Kaynaklarımız Tehlikede!..

Doğan Avcıoğlu

Kraldan çok kralcılık

Başımızdaki yöneticilerin davalarını za serinkanlıkla eğilmesini önleyen bir korku var: «Ya Amerikalılar kızarsa, ya yabancı sermaye ürkerse. Sonra mahvoluruz.»

Bu korku, 76 milyon liralık kredi dolandırıcılığından sanık Oğuz Akalın bir Amerikan şirketine olan borcunu, Hazineye ödetmek için kanun tasarıları hazırlanmasına sebebiyet verdi. Bu korku, Türk petrol kaynaklarının feda edilmesine ve Petrol Dairesi gibi Devlet Kurullarının yabancı şirketlerin savunucusu haline gelmesine yol açmaktadır. Nitekim son günlerde Türk Petrol kaynaklarını koruma gerekçesiyle toplanan Bakanlıklararası komisyon, yabancı şirketleri ülkütmek endişesiyle aşağıda göreceğimiz üzere tedbir almaktan kaçındı! Sayın Muammer Aksoy'un dediği gibi, «Sanayi Bakanı ve Petrol Dairesi yetkilileri sanmaktadır ki, Türk Devletinin en tabii hakkı olan ve devletlerarası hukuka da aslâ aykırı düşmeyen bazı tedbirlerle, yerli sanayinin, yerli sermayenin ve milli servetlerin korunması amacı güdülecek olursa, böyle bir davranış Amerika ve İngiltere tarafından, kendilerine cephe alarak karşılanır ve bizi iktisadî yardımdan yoksun bırakır... Petrol Kanununu uygulayacak iki makam, yani Sanayi Bakanı ve ona tâbi olan Petrol Dairesi, sermayesinin yüzde 92 si devlete ait olan Türk petroleri A.O. ile, aklın kavrayamayacağı bir çatışma ve insanı sadece hayrete değil, düpedüz dehşete düşürecek bir yıpratma kampanyası içindedirler.

Türkiye Petrolleri A.O. nun Sanayi Bakanına Petrol Dairesi ile hangi konularda ve ne ölçülerde çatışma durumuna düştüğünü yakından bilen kimseler, eğer şirketi tam adı ile değil de meselâ sadece, rümuze olan T.P.A.O. olarak tanısalar, bu şirketin bir Türk şirketi olduğunu, hele Hazine'nin bir parçasını teşkil ettiğini aklılarının köşesinden bile geçirmezler. Hatta diğer eceblî şirketler, meselâ Mobil, Shell ve B.P. ye karşı davranışla, T.P.A.O. ya reva görülen tutumu kıyaslıyorlar, bu T.P.A.O. nun meselâ Demirperde arkasında yer alan bir şirket olduğu kamsına varabilirler. Evet, gerçek bu kadar acıdır; ve bu alanda, aklın kavrayamayacağı bir anormallik hüküm sürmektedir» (Cumhuriyet 5 Mart 1963).

Devlet şirketlerinin bu kraldan fazla kralcı tutumu karşısında, yabancı şirketler bile biraz şaşkındır. Nitekim Mobil'in İdare Meclisi Üyesi Necdet Egeran bana «Petrol Dairesinin bizi bu kadar tutmasından biraz rahatsız olduk, utandık» dedi!

Mesele ne?

Türk petrol kaynaklarını tehdit eden tehlike, Mobil, B.P. ve Shell gibi dev petrol şirketlerinin, Türk piyasasını ele geçirmek için, devlet kurumlarımızla giriştikleri mücadelenin sonucudur. Dev şirketler, yerli petrol işleyen Batman Rafinerisini kontrol altına almak amacındadır.

Mobil, B.P. ve Shell müştereken, 3 milyon 200 bin kapasiteli bir rafineri (ATAŞ) kurmuşlardır. Caltex ve Türkiye Petrolleri 1 milyon ton kapasiteli İzmit rafinerisine

(IPRAS) sahiptir. Türkiye petroleri ayrıca 1962 istihali 620 bin tonu bulan ve kendi ham petrolümüzü değerlendiren Batman rafinerisini işletmektedir. Böylece petrol alanında 4,5 milyon tondan fazla bir kapasite yaratılmıştır. İstihlak ise, 2,5 milyon ton civarındadır, ihracata kimse yanaşmadığı veya yanaşmadığı için, istihlak ile istihlak arasında büyük bir dengesizlik vardır. Bu dengesizlik özellikle benzinde görülmekte, üstün imkânlarla sahip yabancı petrol şirketleri, satışları Türk petrolü aleyhine genişletmektedir. Nitekim İpras ve Batman petrol ürünlerinin dağıtımını yapan Petrol Ofis'in satışları ciddi bir azalma göstermeye başlamıştır: Petrol Ofis, 1956 da Türkiye'nin petrol ihtiyacının yüzde 38 ini karşılarken, 1960 da yüzde 22 ye düşmüş, 1961 de yüzde 28 e ancak ulaşabilmiştir. 1962 nin ilk altı aylık durumu ise daha endişe vericidir. Petrol Ofis bu devrede, memleket ihtiyacının benzinde yüzde 21 ini, gazyağında yüzde 16 sını ve motorinde ve yüzde 28,5 ni karşılayabilmiştir.

Petrol Ofis'in satışlarının azalması, yerli ham petrolün değerlendirilip piyasaya sürülmesini baltalamaktadır. Nitekim tamamı yerli petrolle çalışan Batmanda, stokları yığılmaktadır. Behzin stoku 9 bin ton gibi kritik bir seviyeye ulaşmıştır. Tedbir alınmazsa, Batman stokları gittikçe artacak, dolayısıyla petrol kaynaklarımızı işletmek imkânsız hale gelecektir. Halbuki dev yabancı şirketler, ithal malı petrolü serbestçe işlemektedirler. Böylece Türk ham petrolünün yerini, ithal malı petrol almakta ve gayesi Türk petrol kaynaklarını geliştirmek olan Petrol Kanununa aykırı bir durum ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle yabancı şirketler, istedikleri kadar ham petrol ithal edebildikleri ve Türk piyasasına kolayca hakim olabildikleri için, yerli petrol kaynaklarını geliştirmek güçleşmektedir.

Hükümet ne yapar?

Ne çare ki hükümet bu duruma yıllardır seyirci kaldı. Böyle bir tehlikenin çıkacağı, 3,2 milyon kapasiteli ATAŞ'ın kurulmasına karar verildiği dakikada belliydi. Nitekim Devlet Teşekküllerinin petrol ihtiyacını bir devlet teşekkülü olan Petrol Ofisten karşılamaları için alınan normal bir hükümet kararını, «ahlâp prensiplerine göre şüphe ve yabancı yatırımcıların kafalarında Türk hükümetinin ciddiyeti hakkında sorular yaratıcı» sayacak kadar yabancı özel sermaye şampiyonluğuna yapan Amerikalı uzman Wordon bile rafineriler daha çalışmaya başlamadan çok önce, tehlikeyi belirtiyordu, Wordon Petrol Ofis ile ilgili raporunda özetle şöyle demektedir:

«Can çekilen bir Petrol Ofis, rekabet karşısında piyasa durumunu devamlı olarak kaybetmektedir. Ofis Batmanın mâmul mallarını satmakla görevlidir. Fakat diğer taraftan toplam sivil istihlakın iki misline eşit kapasiteli olan bir rafineri (ATAŞ) kurulmaktadır. Ataş'ın mallarını satan ve piyasayı takriben yüzde 70 ini ellerinde bulandıran yabancı şirketler, Petrol Ofis zararına piyasa durumlarını geliştirmek için, bütün maharetlerini kullanacaklardır. Bu onların devlet rafinerilerinin zararına olarak istihsalde bulunacaklarını açıkça göstermektedir.

tedir. Eğer Petrol Ofis piyasadaki mevkiini kaybetmeye devam eder ve rakip şirketler durumlarını kuvvetlendirirlerse, devlet rafinerilerinin işletme zararları artabilir.»

Gerçek bu kadar açıktır ve çok önceden bellidir. Serbest rekabetin savunucusu bir Amerikalı uzman bile, gerçeği bütün çıplaklığıyla, yıllarca önce ortaya koymuştur. Fakat Türk hükümetleri orası bile değildir! Hükümet, kurulduğundanberi büyük bir dînamizm gösteren Türkiye Petrolleri A. O. lığı tehlike çanlarını çalınca bile yerinden kıpırdamadı. Türkiye Petrollerinin tezi şudur: Memleketimiz 1962 de yarım milyon tondan fazla petrol ihtiyacını kendi kaynaklarından karşılamıştır. 5 yıllık plân sonunda ise 2 milyon ton yerli ham petrol istihsal edebileceğiz. Bu, memleketimizin yılda 33 milyon dolar tasarruf etmesi demektir. Yalnız yabancı petrol şirketlerinin Türk Petrol kaynaklarını kurutmasını önleyecek tedbirleri almak lazımdır. Petrol Kanunu da bunu gerektirmektedir. Kanunun ikinci maddesi, gayenin Türk Petrol kaynaklarının «Sür'atle, fasılasız ve verimli bir şekilde geliştirilip kıymetlendirilmesi» olduğunu söylemekte ve bu maksada uygun düşüğü nisbette yabancı menşeli petrol ile yapılan amelîyatın gelişmesini ön görmektedir. Bu durumda, Türk Petrol kaynaklarını korumak için gerekli tedbirleri almak üzere Kanunun 24 üncü maddesine uygun şekilde Bakanlıklar arası komisyon toplanmalıdır. Türk Petrolleri, en uygun tedbirin ham petrol ithalatını, yurt ham petrolünün gelişmesini engellemeyecek şekilde ayarlanması olduğu tezini savunmaktadır. Bu tedbir, petrol kanununa uygun tarzda ve kolaylıkla alınabilir: Petrol dairesinin, ham madde getirirken, rafinerilere, ne miktar ve ne çeşit petrol ürünleri yapacaklarını sorması ve memleket ihtiyaçlarına göre, bildirilen rakamları ayarlaması kâfidir.

Türk petroleri bu düşünceyle, Petrol Dairesine müracaat etti, Bakanlıklar arası komisyonun toplanmasını ve tedbir alma sını istedi, Petrol Dairesi buna lüzum olmadığı cevabını verdi. Petrol Dairesine göre, yabancı şirketler, Petrol Kanununun 112 nci maddesinin ikinci ve beşinci fıkralarına göre, petrol ihtiyaclarını istedikleri gibi tesbit edebileceklerdir. Daire bu düşünceyle komisyonun toplanmasını talebini reddetti. Halbuki, Petrol Kanununda, dış ticaret ve ithalat rejimimiz, petrol ithaline müdahalemi önleyecek şekilde kısıtlayan hiç bir hüküm yoktur. Cumhuriyet hükümeti, Gümrük Kanununun 12 nci maddesine göre, mali ve iktisadî zaruretle, mallarına giriş ve çıkışını kısıtlayabilir ve kaldırabilir. Petrol kanunu buna bir istisna getirmemiştir. Fakat yabancı şirketleri ülkütmekten çok ürken Petrol Dairesi, Petrol Kanununu Adam Smith zihniyetiyle yorumlayarak, yabancı şirketler canlarının istedikleri gibi ithalat yaparlardı diyordu! Yabancı şirketleri ülkütmektense, Türk Petrol kaynaklarının baltalanmasını göze almak şayanı tercihtir! Gerçek kanunun ikinci maddesi, gayenin Türk Petrol kaynaklarını geliştirmek olduğunu söylüyordu. Fakat bu diğer maddelere uygun düşmeyen klâsik bir maksat maddesiydi. Bu sebeple herhangi bir tedbir alınmasına lüzum yoktu!..

Kapitülasyon zihniyeti

Petrol Dairesinin red kararı üzerine Türkiye Petrolleri, Bakana itiraz etti, Bakan meseleyi, adına Petrol Komiseri denilen hakeme havale etti. Sanayi Bakan Petrol Komiseri olarak, Ankara 2. Ticaret Mahkemesinin bilgili ve uyanık Başkanı Dr. Osman Tolun'u seçti. Osman Tolun Petrol Dairesinin görüşüne uymadı ve gerekli tedbirleri almak için Bakanlıklararası kurulun toplanmasını lehine karar aldı. Mahkeme, Petrol Dairesinin zihniyetini ortaya koymak bakımından ibret vericiydi. Petrol Dairesi temsilcisi, «ille de serbest rekabet diyordu. Daireye göre, «Petrol sahasına yapılacak yatırımlar her şeyden önce, hukukî ve iktisadî emniyet ister. Bunu kalde düşmüş gün, bu yatırımlar sıfıra münce olabilir.»

Petrol Şirketleri temsilcileri ise, «Karıklı anlaşmalar değişmez. Bunu bozma memleketin yüksek menfaatlerine aykırıdır. Yapılan yatırımları tehdit eder» diye yüksek perdeden konuşuyorlardı. Onlar Petrol Kanununun gerekçesinde, «Şirketin hak ve vecibeleri, tarafların rızaları olmadıkça, hüküm ve şartlar, ihlâl edilmedikçe» bir daha değiştirilemez görüşünde idiler. Ne var ki bu, B.M.M. nin kapitülasyon mahiyetinde görerek kaldırdığı 12 maddenin gerekçesiydi! Fakat yabancı şirketler, her türlü hükümler haklarını koruyarak, «biz rıza olmadıkça, hiç bir şey yapamazsınız» diyebiliyorlar ve DP. İktidarının bile reddettiği bir maddenin gerekçesini delil diye kullanabiliyorlardı!

Gerçekten yabancı şirketler rıza olmadıkça bir şeyler yapmak, hayli güç olabilir. Nitekim hâkim Osman Tolun'un kararına rağmen Sanayi Bakanı Çelikba Bakanlıklararası Kurulu toplamakta 5 a tereddüt geçirdi. Bakan, nihayet, tazyikle altında, Petrol kaynaklarımızı geliştirme bedefini güden 2. madde hükümünü uygulamak üzere, Bakanlıklararası Komisyonun toplanmasını istedi. Ne var ki komisyon, «Petrol Kanununa göre alınacak bir tedbir yoktur» hükmüne vardı.

Açık bono politikası

Bakanlıklararası komisyonunda iki görüş çarpıştı. Bakanlardan birincisi, Ticaret Bakanlığı temsilcisi tarafından da hararetle desteklenen petrol dairesinin görüşüydü. Bu, «tedbire ne hâcet» teziydi. İkincisi ise, Gümrük, Maliye ve Sanayi Bakanlıklarını temsilcilerinin benimsediği, Türkiye petrolerinin «tedbir alma» teziydi. Maliye Bakanlığı temsilcisi, «petrol konusunda yabancı şirketlere açık bono vermedik. Ham petrol ithalini istediğimiz gibi ayarlamamız bizim en tabii hakkımızdır. Bu ithalatı kısıtlayarak tahdit edebiliriz. Fakat ithalatı Petrol Dairesi emrine vermeyi tercih ederiz.»

NEREDE...

Sayın İnönü, 1954 yılında söyledi: «Petrol Kanunu kanunla memleket, bilinmeyen bu memleketi sokakta hazırlanmış avuç harabe hâlinde ele almıştık. Bu merrekte kapitülasyon sına aslâ müsaade etmiyorduk. Mücadele edeceğiz... Petrol kanunu memleketin canevine dokunmuş teceğiz. Gelmezsek, yakında man uğraşacağım. Bırakmaz İnönü, şimdi iktidardaki Kanununu değiştirmek şöylece olarak ham petrol ithalini baltalamayacak şekilde olacaktır.»

tik» diyordu.

Komisyonunda uzun tartışmalardan sonra esas itibarıyla, Petrol Dairesinin görüşü hâkim oldu. Bakanlıklar temsilcileri, Petrol Dairesinin görüşünün aksine, Türk Petrol kaynaklarını korumak için tedbir alma yetkimiz bulunduğunu kabul etmekle beraber, şimdilik Petrol Kanunu çerçevesinde tedbire ihtiyac olmadığı kamsına vardılar. Onlara göre istihsal, kalkınma plânında tesbit edilen esaslara göre ayarlanmıştır. Ancak, Batmanda da benzin stokları artmaktadır. Bu artış önlemek maksadıyla petrol kanunu dışında iktisadî ve ticarî tedbirler alınmalıdır.

Komisyonun görüşü budur. Fakat bu günlerde resmî gazetede yayınlanacak olan karar, Bakanın direktifine uygun düşmemektedir. Bakan Petrol Kanununa göre tedbir almak için komisyonu toplamıştır. Komisyon ise, «Petrol Kanununa göre tedbir almaya mahal yoktur» demekle ve idare-i maslahatçı bir düşünceyle, Petrol Kanunu dışında tedbirler araştırılmasını tavsiye etmektedir.

Bu durumda, petrol kaynaklarımızın başlıca işleticisi olan Türkiye Petrolleri, fazla bir limit olmamakla beraber Sanayi Bakanına itirazda bulunacaktır. Bu itiraz da kabul edilmezse, Damısta gitmekten başka yol kalmamaktadır. Görüldüğü gibi, Türk Petrol kaynaklarının geliştirilmesi dâvasında başlıca engel petrol kaynaklarımızın baş savunucusu olması gereken, devletten gelmektedir. Muammer Aksoy'un ifadesiyle, «Türkiyenin petrol dâvasının aksayan, hattâ bu dâvanın halledilmesine engel olan unsur, ne garip ki onu çözmeye mecbur olan, çözmekle görevli olan kuvvettir, yani devlet gücüdür.» Anayasamızın 130 uncu maddesi, «devlet, tabii servet ve kaynaklarımızı, kamu yararına en uygun şekilde işletmek veya işletirmek zorundadır» dediği halde, bu hüküm boşlukta kalmaktadır.

Petrol Dairesinin milli menfaat anlayışı

Bu akıl dışı tutum karşısında, Petrol Dairesi Başkanı Kemal Aksal ile konuşmayı uygun bulduk. Kemal Aksal, «Sizin takdirinize bırakırım, fakat bu kritik devrede, petrol konusunda yazı yazmak milli menfaatlerimize bilinem uygun düşer mi?» dedi. «Petrol Şirketleri esasen endişeye düşmüş durumda: Basındaki son yayınlar karşısında, Türkiye'de yabancı petrol şirketleri aleyhinde bir kampanyanın başladığı inatına kapılmışlar. Hattâ bize, Petrol Kanununda bir değişikliğe gidilip gidilmeyeceğini bile sordular. Onları, basın istediğini yazar, Hükümetin tutumunda bir değişiklik yoktur, diyerek, yatıştırdık. Yabancı sermaye bu derece ürktür, Petrol şirketleri şimdiye kadar, petrol aramaları için 104 milyon dolar yatırdılar. Rafinerilerle birlik-

te bu miktar 194 milyon doları buluyor. Aramalar şimdiye kadar başarılı olmadı, hâlen bir nevmidi havası vardır. Libya ve Sahra'da petrol bulunması üzerine, büyük şirketler arama faaliyetlerini oralara kaydırmışlardır. Türkiye'de aramalar yavaşlamıştır. Bu nevmidi havası içinde alınacak tedbirler, ürktücü olabilir. Esasen Türk ham petrolü himaye görmektedir. İthal malı ham petrol, yurdumuza gümrüksüz girmekle beraber, işlendikten sonra satış safhasında gümrük ödemektedir. Yerli petrol ise bundan muafır. Böylece bir ton benzinde 300 lira himaye sağlanmaktadır. İstihsal fazlası şimdilik benzindedir, diğer petrol ürünleri satılabilmektedir. İstihsalî benzin dışındaki petrol ürünlerine kaydırarak bu mahzur giderilmeğe çalışılmalı ve ürktücü tedbirlerden kaçınılmalıdır. Ayrıca ham petrol ithalinin tahdidî gibi tedbirler, Petrol Kanununa aykırı düşer.»

Mobil ne diyor?

Yabancı şirketlerin görüşünü öğrenmek maksadıyla, Mobil'in İdare Meclisi Üyesi Yüksek Mühendis Necdet Egeran ile konuştuk. Egeran, Maden Tetkik ve Aramanın Petrol Şubesi Müdürü imis. 1956 da Mobil'e geçmiş. Egeran şöyle diyor:

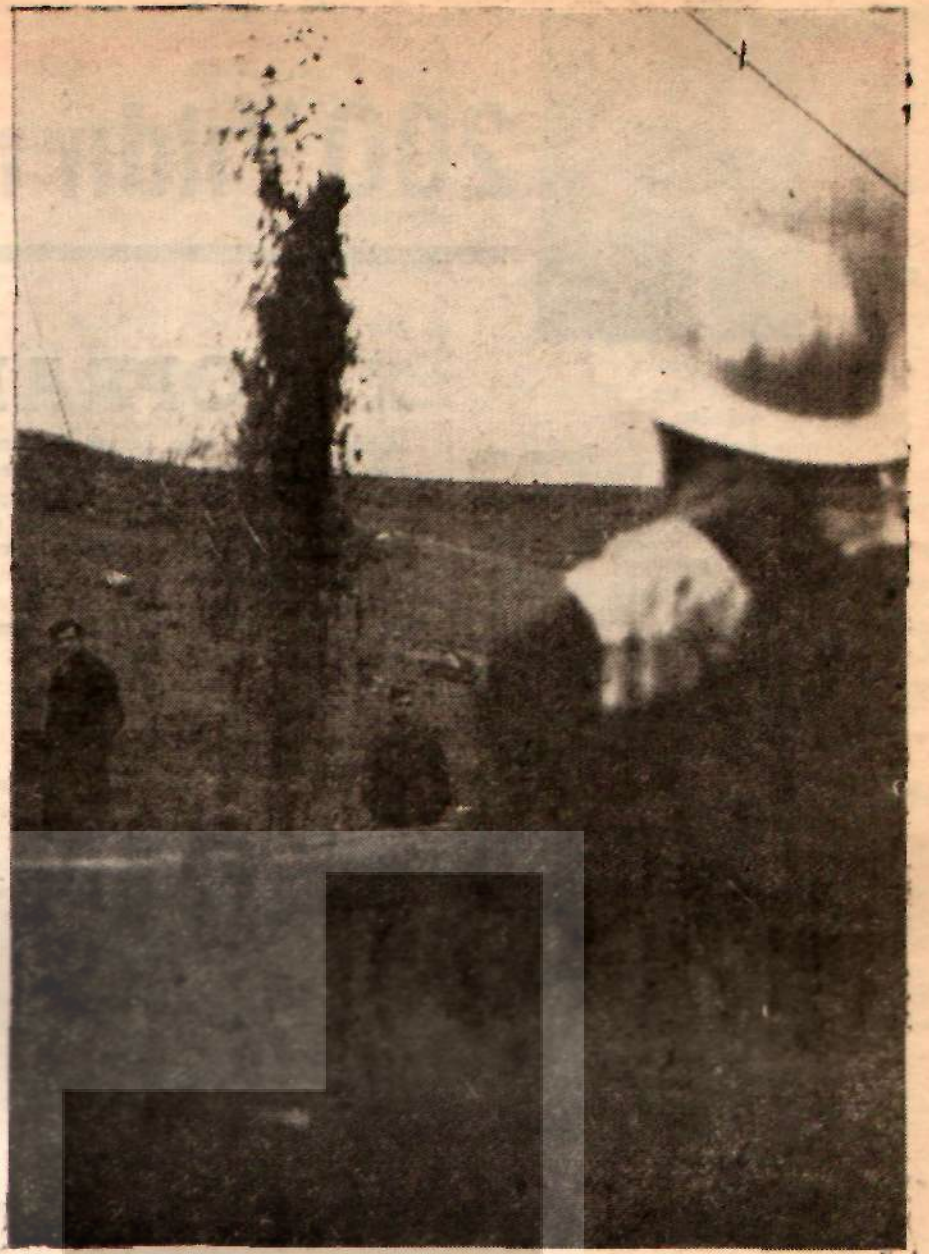
«Evet, Batmanda stoklar artmaktadır. Fakat buna rağmen rafineri kapasitesi neden yükseltilir? Batmanın Malatya'ya kadar satışı varken, daha öteye gidiyor. Biz Doğuda onlardan petrol alamız, öbür bölgelerde de onlar bizden alırsın. Bir cins takas yapmış olur ve nakliye giderlerinden tasarruf ederiz. Fakat Türkiye petrolleri, İzmit rafinerisinin satışlarını azaltacağı için bu tedbire yanaşmıyor.»

Ham petrol ithalâtı tahdit edilirse, bunu kabul edemeyiz. Esasen Atas, kapasitesinin altında çalışıyor. Çok zarar ederiz. İn racat ise mümkün değil. İthal tahdidine gidilirse, petrol arayan şirketler kaçır. Petrol Kanununun başında yer alan ve uzun incelemelere dayanan bir gerçeği unutmamalıyız. Bu incelemeye göre, Türkiye petrol bakımından zengin bir ülke değildir. Petrol ihtiyatlarının 160 milyon ton civarında kaldığı tahmin edilmektedir. 40 yıllık bir işletme devresinde, bu yılda 4 milyon ton istihsal demektir. Bu petrolü bir an önce çıkartıp işleyebilmek lazımdır. Ecnabi sermaye bol miktarda gelmeli ve rahatça çalışmalıdır. Marşal yardımı dolayısıyla 1948 de fırsatı kaçırdık. O tarihlerde petrol şirketleri 8 rafineri kurmaya talipti. Bizim hükümet, Türk Petrol kaynaklarını öldürür düşüncesiyle rafinerilerin kurulmasına râzı olmadı. Rafineriler İtalyaya gitti. İtalyanın kalkınmasında bunun payı büyük. Gerçi orada da, rafineriler, İtalyan yerli kaynaklarının gelişmesini önledi, diyenler var. Fakat petrol bulunamamasından İtalya her halde zarar görmedi. Bu sebeple 1948 deki hatayı tekrar işlememeliyiz. Ham petrol ihali tahdit edilirse, bu Batman rafinerisini işleten Türkiye petrollerini kayırmak demek olacak. Biz hususî muamele yapılmasına karşıyız. Hükümet bütün şirketlere eşit davranmalıdır. Esasen Petrol Kanununun 121. maddesi, eşit hak ve mükellefiyetlerden söz etmektedir.

Petrol Ofis bakımından da, devlet mübayaasının mühasıran bu devlet teşebbüsü tarafından yapılması imtiyaz yaratacağından doğru değildir. Bu, ticarî usullere ve âdaba uymuyor. Bunu önlemek için çok müracaatımız oldu. Esasen Devlet Daireleri ve kurumları da bu karara pek uymuyor. Evet Petrol Ofisin satışlarının azaldığı doğrudur. Fakat Ofis zarar eden bir müessese. Piyasa kaybetmesinde bir mahzur yok. Satış artarsa, zarar da artar. Ofis, piyasadan çekilse de bir şey olmaz. Yerini kâr eden diğer şirketler alır. Memleket bundan fayda görür. Bu sebeple, eşit rekabet ve eşit himaye prensibinden ayrılmamalıdır. Hükümet devletçiye, o başka. Devletçiliğini ilân eder, mesele de biter.»

Türkiye Petrolleri ne diyor?

Türkiye petrolleri dinamik bir Devlet şirketi. 330 bin ton kapasiteli Batman rafinerisini işleten T.P.A.O. 1959 da Germik son iki yılda da Mağrip, Batı Raman, Kurtalan ve Bada sahalarını ekonomimize kazandırmıştır. Bu sayede 1962 petrol istihsalî yılında 244 artışla, 618 bin tona yükselmiştir.

Kurtaladaki sondajda petrol fıskırıyor..

Türkiye Petrolleri, kısa faaliyet devresinde, Hazineye 77 milyon dolar döviz kazandırmış ve 362 milyon lirayı sâfi kâr hissesi olarak iktisap etmiştir. T.P.A.O. petrol arama işlerinde, yabancı şirketlerden çok daha büyük bir çaba ve başarı göstermektedir. T.P.A.O. 204 bin metre sondaj yaptığı halde, yabancı şirketlerin toplam sondajı 180 bin metredir. Yabancı şirketler 4. T.P.A.O. 4 keşif yapmıştır. Esasen işletilen yerli petrolün çok müyük kısmı, kendi imkânlarımızla bulduğumuz petroldür. Yabancı şirketler petrol arama faaliyetlerini azaltsalar bile, onların yokluğunu pek hissettirmeyecek güce ve dinamizme sahiptir. T.P.A.O. yerli kaynakların korunmasını ve geliştirilmesini istemekle, imtiyaz taleplerinden kaçınmaktadır. T.P.A.O. kimin tarafından işletilirse işletilsin, yerli petrolün ithal malı petrole karşı himayesi tezini savunmaktadır. Mobil'in yerli petrolü de, Shell'in yerli petrolü de ithalâta karşı korunusun demektir. Bu sebeple, ithalât ayarlanırsa sadece yerli petrol korunacak, şunun veya bunun lehine farklı muamele yapılmış olmayacaktır. Mesele yerli petrol dâvasıdır.

Nefice

Mesele görüldüğü gibi bu kadar basittir. Memleketin petrol kaynaklarını korumaya azimli bir hükümetin, gerekli tedbirleri almakta tereddüt etmesini anlamaya gerçekten imkân yoktur. Fakat tereddüt edilmektedir. «Şirketleri korkuturuz, ürktürürüz, sermayeyi kaçırmızı» diye yetkililer, kolayca paniğe kapılmaktadır. Yetkililerin panik içinde olduğunu gören şirketler ise, en basit ve mâkul teklifler karşısında dahi, «ürkeriz ve kaçırız» diyorlar. Bu şantajın tabii ki sonu yoktur. O halde yapılacak ilk iş, temelli bir zihniyet değişikliğidir. Yabancı sermayenin gelmesini istemek, yabancı sermayeye önünde boyun eğmeyi gerektirmez. Türk hükümetinin bir üyesi, kanunlar çerçevesinde kalmak şartıyla, her şeyden önce Türk petrol kaynaklarının avukatlığını yapmak zorundadır. Atatürk, 1927 nutkunda «Ulusumuzun mes'ut, canlı ve devamlı bir ömür sürebilmesi için, devletini aşırı derecede ulusal bir politika uygulamaya gereklidir» diyordu. İnönü de 1954 te şehir şehir dolaşarak, «Petrol Kanunu kapitülasyondur. Biz memleketi sokakta bulmadık. Bu kanunu iktidara gelince değiştireceğiz» şeklinde konuşuyordu. O tarih-

ler çok geride kaldı. Hükümet hâlen, ne aşırı ulusal politika gütmeyi, ne de petrol kanununu değiştirmeyi düşünüyor. Ama hiç değilse, yeni petrol kaynaklarımızı geliştirmek maksadıyla çıkarılan petrol kanununun, esprisine uygun şekilde tatbik etmeli ve dış petrol ithalâtını, memleket istihsalini geliştirecek şekilde ayarlamalıdır. Nitekim hükümet yerli sanayii geliştirmek için, yabancı mamullere kotalarda, haklı olarak yer vermeye çalışmaktadır. Petrol kanununda aykırı bir hüküm bulunmadığına göre, petrol için de aynı yola gitmekten ürkülmesini anlamaya imkân yoktur. Yoksa, milletçe kendimize güven duygusunu tamamen kaybetmiş mi?

Petrol Ofis ise, hayatiyete kavuşturulmalıdır. Yıllarca süren mücadelelerden sonra, Petrol Ofisi Türkiye petrollerine bağlı bir şirket haline getirme fikri, hükümetçe benimsenmiştir. Böylece, bütün dünyada görüldüğü üzere, istihsal ve satış tek elden yapılacaktır. Bu rasyonel bir tedbirdir. Yalnız yeni şirketli, yabancı sermayeye peşke çekmekten ve devlet mübayaasını serbest bırakmaktan kaçınılmalıdır. Devlet teşekkülleri, çeşitli ihtiyaçlarını Devlet malzeme ofisi kanalıyla karşılamaya mecburdur. Petrol de pekâlâ, bu yoldan sağlanabilir ve mevcut kanunlara uygun şekilde, devlet petrolünü bir devlet şirketinden almış olur. Bunun için bir kararname yeterlidir. Fakat, devlet mübayaası pek önemli bir miktar tutmamaktadır. Türk Petrol satış şirketinin, kaybettiği piyasayı kazanması lazımdır. Bu bakımdan Belediyeler, en iyi benzin satış yerlerini, yabancı şirketlere vererek, Petrol Ofisi âdeta baltalanmaktadır. Yabancı şirketler, belki de Petrol Ofisinden daha avantajlı şartlar sağlayabilirler. Fakat Türk belediyeleri, kendi küçük hesaplarından önce milli menfaatleri gözönünde tutarak yerli petrolü satan petrol ofise veya onun yerini alacak şirkete yardımcı olmalıdırlar. Bu basit tedbirler alınmadıkça, yerli petrol kaynaklarımızın gelişmesi tehlikeye girecektir. Serbest rekabet gibi mazeretlerle yabancı sermaye kompleksiyile, Amerika ve İngiltere kızar korkusuyla, petrol kaynaklarımızı korumaktan kaçınmaya kimsenin hakkı olmasa gerektir.

Sayın İnönü, kendi çabalarımızla Türkiye'de ilk defa petrol bulunca sevinçten gözyaşı döktüğü günleri hatırlama lıdır.

ER NEREYE

ndehir şehir dolaşarak, şöyle diyor, «kapitülasyon kanunudur. Bu yey akıbetlere sürüklenmiştir. Biz, arımadık. Biz, bu memleketi bir ild. Yabancı ellere kaptırmıyacaklarıların yeniden ortaya çıkması ve bu uğurda sonuna kadar ılı. Yabancı Sermaye Kanunları, unmatadır. İktidara gelirsek düzeldetip edeceğiz. Bununla her zaman hakalarını» diyordu.

ad fakat İnönü Hükümeti, Petrol reusun Petrol Kanununa uygun iye petrol kaynaklarının gelişme de arlamaya bile cesaret edeme-

200 Yıldır neden bocalıyoruz ?

Niyazi BERKES

X - TOPRAK REFORMU

Tarım mı, Sanayi mi?

Devletçilik dediğimiz yasa — ilkesinin altındaki toplumsal teori, ona dayanılarak uygulanacak bir kalkınmanın ancak belirli şartlardan ayrılmasınca suretiyle gerçek amacına (yani toplumun yapısında temelli değişiklikler meydana getirmeye) erişebileceği bir teori olduğuna geçen yazıda belirtmiştim. Kemalizmin üçüncü yasa dediğimiz bu ulusal kalkınma görüşü ne kapitalist ne de sosyalist ideoloji benimsenmeden uygulanma alanına konunca, ya yavaş yavaş kapitalist yöne ya da sosyalist yöne doğru çekilebilecek bir karma — ekonomi gerçeği içinde cereyan etmeye başladığını da görmüştük.

Doğrudan doğruya sosyalizmi benimseyemeyen karma — ekonomilerde bütünlü bir kalkınma ameliyesi başlatılacak gücümürlü bir plânın belirlenmesi ve yürütülmesi her yerde zor olmuştur. Bu zorluğun ifade ettiği bazı önemli noktaları geçen yazıda işaret etmişim. Karma ekonomilerde plânlama zorluklarının özelliği geri kalmış memleketlerde daha çok olduğu herşeyce kabul edilmektedir. Hatta bunun mümkün olmadığını veya toplumu kalkındıramadığına inanan iktisatçılar da var. Geri kalmış memleketlerde sosyalist bir siyasete göre yapılmış olan bir karma ekonomi yolu ile geri kalmış toplumların kalkınmasının mümkün olduğunu bugün pek az iktisatçı işbu edebileceği durumdadır. Çünkü şimdiye kadar bunu ispat edecek tek misal dahi görülenmemiştir. Bir çok iktisatçıların ümidi Hindistan'ın kalkınma çabalarının vereceği sonuçlara bağlanmıştır. Oradaki deney, bizdeki devletçilikten daha şümulü bir plânlamaya göre uygulandığı halde, şimdiye kadarki sonuçlar Türk devletçiliğinin verdiği sonuçlardan daha da parlaktır demez.

Şimdi Türk devletçiliği misalini alarak bu meselelerin bazılarını tartışabiliriz. Geri kalmış memleketlerin böyle ne kapitalist ne sosyalist ideolojiler kabul etmiş olan kalkınma programlarında karşılaşılan meselelerden biri tarım mı, sanayi mi meselesidir. Bu mesele bizde yeni değildir. Ekonomik siyaset yoluyla kalkınma fikrinin bizde ilk defa olarak şüpheli bir şekilde görüldüğü Tanzimat devrinin başında en — konu tartışılmıştır. Türkiye'nin modernleşme davasında çok önemli yer gereği kadar tanınmış olan Münif (Paşa) ve kardeşi iktisat yazarı Şerif, iki alan arasındaki sıkı ilişkiliği teslim etmekle beraber, kalkınmanın hızla yapmak zorunda olan memleketlerin sanayileşmiş Batı uygarlığına yetişebilmek için, işe sanayileşmeden başlaması gerektiği inancına varmışlardır. Bunda, o zaman Türkiye'ye girmeğe başlamış olan yabancı sermaye sözcülerinin aksi tezi savunmalarının tesiri olmuştu. Kemalist devirde de aynı inanç daha da kuvvetli olarak devam etti. Bunda, o zaman ilk sosyalist kalkınma işine giren Rusya'nın da sanayileşmeye başı önetni vermiş olmasının rolü olmuş gözüküyor. Orada, sanayileşme yanında tarım alanında da çok şümulü kalkınma projelerine girişildiği Türkiye'de gözden kaçmıştı.

Uluslararası bir iktisatçı heyeti tarafından hazırlanan «Geri kalmış memleketlerin ekonomik gelişimi için tedbirler» adlı Birleşmiş Milletler raporunda, genel olarak iş — gücü noksan olan memleketlerde sanayileşmeye giden yolun tarımın ıslahından başlayacağı, tarımsal nüfus fazlalığı olan yerlerde ise tarımın kalkınması yolunun sanayiden geçeceği kabul ediliyor. Fakat bu ancak nazari ve genel bir hüküm olarak doğru olabilir. Gerek Sosyalist gerek karma ekonomilerde bir ülkeden ileri gitmiş olduğunda bu hükümler pratik değeri vardır. Yoksa genel olarak

birinin ötekinden daha önemli sayılması veya önceye alınması, özellikle gelişmemiş memleketler için, tek — yanlı bir güdüştür. Özellikle, geri kalmış olma hali, çok eski ve köklü bozuk toprak hukuku rejimlerinden ileri gelmiş olan memleketlerde sanayileşme çabasının, üstün Batı sanayiinin rekabetine uğramadan ve emeği sermaye hâkimiyeti altına düşmeden muvaffak olmağa görülmemiştir. Normal olarak, çok zengin ve geniş kaynaklı memleketlerde bile sanayi ve tarım alanları arasında çok sıkı ve derin bağlar vardır. Kalkınma için zaruri olan insan — gücünü, tabiat kaynaklarını, ve sermayeyi tertipleme ve kullanma imkânlarına kavuşan bağımsız bir devlet tarımsal geriliğin hapsediği insan — gücünü kalkınmanın önemli bir hususuna olarak kullanma imkânını sağlayacak tarım devrimi yapılmaması çok tehlikeli sonuçlar verir.

Bütün gelişmemiş toplumların hepsinde müsterek olan taraf, temeldeki tarımsal geriliktir. Bundan dolayı zamanımızda kalkınma çabasına girişmiş memleketlerin hemen hepsinde işe bu taraftan başlanmıştır. Bununla beraber bunun yapıldığı şekli — sanayileşme alanındaki kalkınma işinin başlatılıp olmayışı veya istenen hız sağlanıp sağlanmaması üzerine ikinci derecede tesir eder. Meselâ, Hindistan'da uygulanmak istenen sanayileşme çabasının başarısızlığı üzerine tarımsal reformun, özellikle toprak hukuku reformunun, devlete çok pahalıya malolacak şekilde yapılmasının ve yapılan reformun Hint köylüsünün üretim seviyesini yükseltecek şekilde yapılmaması olmasının büyük tesiri olmuştur.

Bu yüzden nüfusunun dörtte üçü köylü olan 500 milyon nüfuslu Hindistan nüfusunun ancak üçte biri çiftçi olan 17 milyon nüfuslu Kanadanın buğdayı ile karını doyurabilmesi gibi insanı hayretler için de bırakacak durumlar hasıl oluyor.

Hemen her sanayileşme çabasının başarısı için, toprak hukuku, ve tarım teknolojisi ve ekonomisi işlerini kapsayacak temelli reformlar her yerde zaruri bir halde olmasına rağmen, en çok burada işler tıkıyor. Çünkü, bilhassa geri kalmış memleketlerde yerleşik çıkarlar ancak bu alanda köklüdür. Hele devlet bu çıkar temsilcilerinin eline geçtiği takdirde kalkınmanın başarı şanslarının yanına kocaman bir sual işareti koymak gerekiyor.

Reform zarureti

Eski Osmanlı dirlik sisteminin yıkılışı sonucunda Türk Tarım ekonomisi, on dokuzuncu yüzyıl boyunca devam eden bir anarşi, yöküm ve sömürülme devrinden sonra, zamanımızda başlıca üçe irca edilebilecek şekillere girmiştir: (1) aile ekonomisine dayanan köylüde orta ve küçük işletme birimliliği mülkiyetinin hâkim olduğu şekil; (2) ağalık mülkiyetinin hâkim olduğu ortaklı — kiracı işletmesi şekli; (3) Batı piyasa ekonomisinin tesiri altında doğan kapitalist üretimli işletme rejiminin hâkim olduğu şekil.

Devletçiliğin plânlaması zamanında bunların üçü de farklı açılardan, sanayileşme hedeflerine ayak uyduracak durumda değildir. Birincide köylünün çoğu tam yoksulluk halindedir; tarımsal gelişmeyi kendi teşebbüsü ile yürütecek hiç bir imkân

sahip değildir. Hatta, aksine, daha aşağı — düşmesi için bütün risklerle daima karşı karşıyadır. Mülkler kifayetsiz ve parçalanmıştır; modern standartlara göre yaşama ve gelişme imkânları yoktur. Üretim araçları son derecede iftidadır; ortalamaya göre fazla toprağı olanlar bile ellerinde ki sermaye teknik ve emek araçları ile bunları tam kapasiteleri ile işletemezler. Para ekonomisi girmemiştir; üretim fazlalıkları yoktur; kendi kendilerine zor yeterler; yetmedikleri zaman dışarıya ırgatlığa giderler; bunun dışında ulusal ekonomi ile bir ilişkileri yoktur.

Ağalık şeklinin kesifleştiği yerlerdeki köylünün durumu bunlardan daha iyi değildir. Gerektiği zaman köylülük kuzu — postuna bürünen ağa, gerçek köylü değildir; hatta çok defa çiftçi bile değildir. Sadece toprak kirası hakkından dolayı kiracı, ortaklı, marabacı köylünün kendi gücünün bilgisinin ve bazan üretim aracının eseri olan mahsulünün yerlere göre değişen oranda) önemli bir kısmını çeker alır. Çiftçi üretim serfayesi birikimi yapacak duruma gelmez; ağa ise üretimde aktif bir rolü olmadığında yeni — yatırımla ilgili değildir; bu yüzden ulusal ekonomiyeye bir şey katma yolunu keser. Köylüleri yıllarca gömmeyen marabacılara tanınmayan, fakat üretimdeki haksız payını muntazaman alan çok ağalar vardır.

Kapitalist tarımsal işletme rejimine tâbi yerlerin durumu bunlardan farklıdır. Türkiye'nin bugün bile başlıca ihraç maddeleri bunun eseridir. Sanayileşmeden en çok faydalanan da bu şekil olmuş, gerek özel teşebbüsçülük ve gerek devletçilik tedbirlerinden en çok himaye gören, gelişme kaydeden sektör bu olmuştur. Bununla beraber, özel — teşebbüsün pamukçu luğu veya imdadçılığı ile Türkiye'nin modern bir endüstriyel ekonomiyeye kavuşacağını sanırsak kendimizi dünyaya güldürürüz. Bunlar, dünya piyasalarında hep lehimize giden şartlar altında yürütülebilir bu mümkün değildir. Türk kalkınmasını finanse edecek ölçüde sermaye birikimi olması için bütün dünya tütün veya pamul piyasalarının inhisarını elimize geçirmemiz lazımdır. Küçük hacimli kapitalist işletmeler dış ve iç piyasaların rekabet veya kombinasyonlarından kendilerini kurtaracak yolu bulamamışlardır. Büyüklükleri ise, yukarıda söylediğimiz birinci ve ikinci şekillerin dışarıya kustuğu aç emeğin infaşa sömürülmesi sayesinde servet sağlayabilmiştir ve bunlar dengesiz ölçülerde dar zümrelere inhisar etmiştir.

O halde, Türk tarım ekonomisi, meselâ Mısır'da olduğundan daha kompleks bir reforma muhtaçtır. Toprak hukuku, tarım tekniği tarım ekonomisi bakımından kompleks oluşuna ilâve olarak sağlık, bayındırlık, eğitim nüfus ve işkân işleri ile ilgili birçok meseleleri vardır. Bütün Türk kalkınmasının en büyük davaları bu radadadır.

Tarım reformu yapılamayınca...

Bu durum karşısında devletçiliğin ve plânlamanın bu alana nasıl ve neden genişletilememiş olduğunu nasıl yorumlayabiliriz? Nasıl olurdu da bu kadar önemli ve onarılmaya muhtaç bir alan varken sanayileşme ile kalkınma imkânından habesilebilirdi?

Bunun cevabını, Kemalizmi inhisarı altına almış olan Halk Partisinin söz — lerinin bugün vermesini çok isterdik. Bunun cevabını verebilseler bugün için örnek bir ekendi — kendini — eleştirme kudreti göstermiş. Kemalizmin gerçek yolu ne dönmiş olabilecektir. Fakat bu — günkü durumlarında bunu beklemek safdillik olur.

Devletçiliğin ve plânlamanın tarım alanına teşviki ve bunun gerektirdiği toprak reformunu yapmaması için yıllarca hayallî köy ve köylülük davaları; kırk bin köye okul yapma — bütçeyi vermemek ve

REKLÂMLARINIZ İÇİN

BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlük
Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1 İstanbul
Telefon: 22 43 84 - 22 43 85 Telgraf Adresi: BASINKURUMU

Şubeler	Dış Muhabirler
İstanbul	A. B. D.
Ankara	Almanya (Federal)
Lüle	Almanya (Demokratik)
Adana	Austurya
Bursa	Avusturya
Diyarbakır	Belçika
Erzurum	Bulgaristan
Eskişehir	Çekoslovakya
Konya	Danimarka
Zonguldak	Fransa
	Hollanda
	İngiltere
	İspanya
	İsviçre
	İsviçre
	İtalya
	Japonya
	Litvan
	Macaristan
	Norveç
	Pakistan
	Polonya
	Portekiz
	Rumanya
	Yugoslavya
	Yunanistan

kırk bin köylü çocuklarını okutmak gibi (İsmail Hakkı Tonguç'un basit bir hesap amelîyesi ile imkânsızlığını gösterdiği) iddialar, ve nihayet köylüye toprak dağıtma vaatleri yürütüldü. Gerekli zaman bir iki saat içinde kanun çıkaran politikacılar toprak reformu kanununu on yıl salladılar, durdular. Arada, «kamu faydasına gerekli olduğu» usulüne göre anlaşılacakça ve özel kanunlar gereğince değer pahası (?) peşin (!) verilmedikçe hiç bir kimsenin malı ve mülkü kamulaştırılmaz» gibi hükümlerin arkasına sığınarak ciddi bir reform ya pılmasını imkânsız veya yıkımlı bir iş haline getirdikten sonra nihayet 1945 te meşhur topraklandırma kanununun çıkarıldı. Bu kanunun yapabileceği tek şey, çok büyük toprak mülklerine bir sınır koymak gibi önemli bir sonuç yaratmadığı artık bugün bilinen bir iki tedbirden başka, çoğu devlete yani halka ait toprakları bölük — pür tük edip dağıtmak hükmü oldu. Bu kanunu çok güzel incelemiş ve eleştirmiş olan Prof. Ömer L. Barkan'ın verdiği hükümlerin bir kaçı buraya nakletmekle, bu kanunun değeri hakkında bir fikir verebiliriz: «Ziraat bir reform yapmak bahanesi ile, her türlü şartlara mukavemetsiz ve infibak kabiliyetinden mahrum çüce ve çalız ziraat işletmelerinin yaşamasına müsaade etmek ve hatta yenilerini kurmak suretiyle bu tip işletmeleri Türkiye köy ekonomisine hâkim bir mevkie sokmak, ulusal ekonomimizin büsbütün çökmesi ve Türk çiftliğinin dağılması demek olur». «Toprakların tasarruf ve temellük şekillerinde ve toprak işlerinden doğan hukukî münâsebetlerde köklü bir değişiklik ve düzen vücutte getirildiğine ve toprakların hukukî statüsünü tâyin eden yeni bir takım esasların konduğuna dair bu kanunda hüküm yoktur».

Söyle böyle yirmi yıl toprak reformu fâkrâsı edildiği halde, toprak hukuku rejimi ile ilgili istatistik bilgiler bektâş sırı gibi gizli kaktı. Topraksız köylü sayısı hakkinda, bile resmî devlet adamları ya bilgi tutmuşan rakamlar zikrediyorlardı. Toprak kanunu saralarında bu konuda belki en önemli yazıyı yazmış olan bir iktisat profesörü, yazısını etinde güvenilir bilgiler olmadan yazdığını bildiriyordu. Bu bektâş arlarına rağmen basit sağduyu bile toprak dağıtmakla tarım ekonomisinin kalkınması yacağını, Tonguç'un eğitim alanındaki basit hesabının gösterdiği kadar el açıklıkla gösterir. Kendine bir parça toprak verilen köylü toprak yiyerek mi geçinecek? Toprak sızlığın, tarım ekonomisinin geri oluşunun sebebi değil neticesi olduğunu gösteren basit delillerden biri de köylünün en geri olduğu bölgelerin, topraksız oranının diğer bölgelerdeki oran kadar olmayan bölgeler olmasıdır. Birçok bölgelerde ise son derecede toprak darlığı vardır. Her bölgede toprakların verimsiz şekilde işletilmiş olması yani çiftçinin verimli üretim araçlarından yoksunluğu yüzünden hayat seviyesi ile birlikte gelir seviyesi çok düşük kalmıştır. 1939 a kadar adam başına ortalama çiftçi geliri 40—45 lira arasında kalmıştır. Bu seviyede Türkiye o zaman dünyada ancak beş altı memlekettten daha iyi denebilecek durumda bulunuyordu. Genel olarak geçim kaynakları ile nüfus arasında büyük denge sızlıklar vardı. Mevcut üretim imkânlarına göre nüfus fazladır; bunların verimi köylü nüfusunu besliyemez.

Böyle bir durum karşısında başka memleketlerde baş vurulan usuller toprak alman verimi ve yeni tarım metotları ile ekili toprakların sâhasını (hayvancılığı zedeleme

mek ve yeni açılan toprakların gerektirdiği islah ve bakım yatırımlarını sağlamak şartıyla) arttırmak, başka iş sahaları açmak, surplus nüfusu sanayiye aktarmaktır. Fakat hemen her tarafta asıl başvuru olan en önemli reform tedbiri, toprak ağalığını düpe-düz ilga ve tasfiye etmektir. (Bunun en büyük misali Hindistan'da olmuştur; Moğol imparatorluğu ile Osmanlı imparatorluğu müesseseleri, ve Tanzimat devri ile oradaki İngiliz devri arasındaki benzerlikler dolayısıyla Hindistan'daki durum biz dekinde çok benzer; tabii orada iş daha büyük hacimde ve daha da komplekstir). Böyle bir reformun kamu kaynaklarına yıkım olmayacak şekilde olması, toprak ağalarının kamu kaynakları ile bedavadan birer para sermayedarı haline gelmesini önleyecek tedbirler alınması, geri kalmış toplumların hızla kalkınabilmesi için zaruridir.

Toprak reformuna yol açmamak için tarım devletçilik programının dışında bırakmak, çağdaş uygarlığa kısa zamanda katılma gibi bir işi nüfusun dörtte üçünü teşkil eden en fakir insanların omuzlarına bası bası yapmağa kalkışmak demektir. Modern sanayi teknolojisine yabancı bir memlekette ulusal gelirin önemli bir kısmını geleneksel köyler içinde yuvalanmış yoksul toptuncukların kapasitesine bağlı bir hale getirmek, sanayileşme gibi pahalı bir işe giren geri bir memleketin kaldırabileceğinden fazla ulusal servet harcama demektir. Bu, sanayi mahsulünün maliyetinin yükselmesi, bu maliyetin gerektirdiği fiyat seviyelerine yükselmemiş köylü ve işçi kütlesinin bunlara alıcı olamayışı, böylece sanayi üretiminin sınırlı kalması, genişlemesi için gerekli yeni — yatırım marjlarının birikimini kısıtlaması demektir. Kısa süre içinde kalkınmanın birinci şartı plânlama ise, ikinci şartı da tutumluluktur. Bu da ancak toplumsal adalet güdümünü ile mümkündür. Bir toplumda bütünün kalkınması bu kadar kötü durumda olan dörtte üçün imkânlarına bırakılırsa üretimin değeri hiç bir zaman ekonomik gelişme için gerekli fazlalığı yaratamaz. Köylünün sağladığı değerlerin önemli kısmı asgarî geçimine gider veya toprak ağasının payı, veya tarım kapitalistinin kârı halinde küçük bir azınlığın cebine girer.

Hülâsa, ekonomik bakımdan köylünün kalkınmasına dayanmayan bir kalkınma programı temelsiz kalmağa mahkûmdur. Tarım reformununun önüne geçilmesi, Kemalizmin devletçilik görüşünün başarısızlığa uğratılmasının en büyük âmîlidir.

Türkiyede devletçilik programının uygulanışına girilürken, plânlamanın yalnız sanayi alanına teksif edilmesi, toprak hukuku reformunun önlenmesi, sanayileşme ilerledikçe bunun tarımsal makineleşmeye hem teknik hem ekonomik sebeplerle tesir edememesi tarım alanının plânlama dışında ayrı bakanlıkların sürekli olmayan, çok defa birbirini tutmayan gelişmiş güzel tedbirlerine bırakılması, özellikle eğitim alanı ile tarım alanı arasında hiç bir plânlı ilişkilik kurulmaması, okuma — yazma öğretmekle köylü kalkınacağına inanılması, ve en sonunda da sanki çok kahramanca bir iş imiş gibi köylüye mükâfat tevzi eder gibi toprak dağıtma gibi sözde reformlara gidilmesi devletçiliğin başarısızlığa uğratılmasında başlıca rolleri oynamıştır.

Tarım reformunun yapılmamasının sanayileşme üzerinde de olumsuz tesiri olmuştur. Tarım ve sanayinin bütünleştirilmiş şekilde gelişmesine şamil bir plânlamanın kabul edilmemesi, devletçiliğin sanayi alanındaki plân hedeflerinin belirlenmesinin gelişmiş güzel kalmasına; bu hedeflere ulaşmanın talihine, tesadüflere bırakılması sına yol açtı. Plânlamaya dahil olan ekonomi ile dahil olmayan ekonominin birbirine ilmeklenmemesinden her iki alan da zarar etti; çünkü bu iki alanı birbirine ilmeklemekle her iki alan, halka yük teşkil eden bir çok fuzulî masraflardan kurtulacak; bunlar birbirini finanse edecektiler. Fakat dahası var: Sanayi ve tarım alanlarının birbirine zıt yönlerde gitmelerine de sebep oldu. Bir nevi «Şaşı — gözülü» ekonomisi meydana geldi. Yanları, uçları birbirine tutturulmamış bir sistemin kabul edilmesi ekonomik kalkınma işinin, toplumsal değişime işinin dışında bırakılmış olmasını büsbütün kesinleştirdi. Sanayi kalkınma işinin dışında, toplumsal ilerleme yolunda devletin yaptığı veya yapmağa kal

krıştı işler de plândan mahrum, siyasi faaliyetlerin keyfine bırakılmış, pahalı, israflı ve neticesiz işler olarak kalmağa mahkûm edildi.

Eğitim alanında yanlışlar

Bunun bir misali, sağlık alanında yapılan işlerin «Dipsiz — kile, boş — ambar» neviden kalmasıdır. Başka bir misali, eğitim alanında görürüz. Türkiyede eğitim eskidenberi devlet elinde bulunduğu gibi, Kemalist devrimin ilk işlerinden biri Öğretimi Bütünleştirme (Tevhid-i Tedrisat) kanunu ile bunu kesin ve modern bir şekle sokmak işi olmuştur. Bugün kalkınma çabası içinde bulunan birçok geri kalmış memleketlere nazaran, bunun ne büyük bir nimet olduğunu Asya memleketlerini, bilhassa Hindistan'ı gördüğümüz zaman anlarız. Türkiye böyle bir nimete hazırdan sahip olduğu halde, bütünün kalkınma plânından mahrum olma yüzünden emeklerin çoğu boşuna gitti. Eğitim gelişimi, kalkınma programına ve hedeflerine aykırı bir yönde gitti. Eğitim siyaseti hiç bir zaman ekonomik kalkınma hedefleri ile ahenkleş tirilemedi. Eğitimciler sanki Türkiyede büyük bir ekonomik kalkınma işi ile uğraşmış gibi farkında değillerdi. Hâşim paşadan farkları, eğitimin ve bürokrasinin kudretine mübalâğalı derecede inancmaları; var kuvvetleri ile müfredat programlarına, müfettişlere, okul kitaplarına, imtihanlara ya pısmaları idi. Eğitimsel kalkınma, Meşrutiyette olduğu gibi, ulusal kalkınma ile ilgili olmayan kendi âleminde bir okur — yazarlık, okutulma belleme ve kültürülük işi olarak kaldı. Bu şekilde düşünülünce ce eğitim, pahalı kalkınma ve savunma masrafları altına giren geri kalmış yani fakir bir ulusun kaldıramıyacağı kadar pahalı bir iştir. Halbuki, eğitimde devletçiliği ekonomik kalkınma plânı ile ilmeklemek suretiyle âdeti kendiliğinden finanse etmek mümkündür. Köy Enstitüleri bu fikirle ve bunu telâfi etmek üzere doğdu ve bunun mümkün olduğunu gösterdi; fakat çok geçmeden bütün gerici kuvvetler bu plânın üstüne çullanarak onu yok ettiler.

Köy eğitimi, nüfusun dörtte üçünü teşkil eden kütlenin iptidai bir ekonomik durumdan çıkıp modern tarımsal üretim yapan çiftçi haline gelmesi ile at — başı gibi debilirdi. Orta ve yüksek öğretim alanlarında yapılan işler de ekonomik ve toplumsal kalkınma çabasına temelli tesirleri olan sonuçlar vermemişti; üstelik kalkınma teşebbüslerinin finansmanı aleyhine harcamalara sebep olmuştur. Üniversiteler yüksek öğretimin araştırma, keşif ve buluş gibi endüstriyel bir uygarlıkta mutlaka zaruri olan fonksiyonlarını görememişlerdir. Hızlı kalkınma halinde olan bir memlekette yıllarca tek üniversite bile çok gelişmiştir. Orta ve yüksek öğretim ders vermek, ders bellemek, imtihan geçmek ve memuriyet arama haline gelmek işlerinden ibaret kalmıştır.

Bütün Türkiyeyi okur — yazar insanların memleketi yapmak fikri de bir hayal olarak kalmıştır. Anlatığımız şartlar altında, kırk bin köye okul ve öğretmen vermek iddiası eğer sadıklık değilse, salt yalanlıktır. Yazı ve dil devrimleri gibi, millet mektepleri gibi toplumun çoğunluğunu okur — yazar hale getirmek istiyen tedbirler ekonomik kalkınma programının sağlığından ötürü, beklenen sonuçları vermemişlerdir. Atatürk'ün bu büyük devrimlerinin lüzumuna inanan yeri gericiyle, başka Müslüman memleketlerinin aydınlarına karşı «Bu devrimler sayeşinde okuma — yazma seviyesi yükselcektir» tezini yalanlayan sonuçlara varıldı; köylüye de bu devrimlerin kendileri için ne değer taşıdığı inandırılmadı. Köylerde devlet eli ile «aydınlatma» adına yapılan şeyler idare âmirlerinin yatır, evliya yıkmak, üfürükçülük yasak etmek, çocukları zorla okula devam ettirmek gibi köylünün içinde yaşadığı ekonomik şartlar değişmedikçe faydası olmayan durup dururken köylüyü aydınlatmaya düşman eden işlemlerden öteye geçmedi. Bu sahte — aydınlıkların irrasyonel hareketleri yüzünden köylü, Kemalizm devrimine aykırı olarak karşısına çıkacak her telkini kabule hazır bir hale getirildi.

Batı uygarlığında okuma — yazma «Aman okur — yazar olalım da bize Batı medeniyeti densin» diye gerçekleştirilmiş bir

şey değildir. Ortaçağlı toplumlarda kütüphaneler okuma — yazmalı olması değil, okumaması normal olan bir şeydir. Bu uygarlıktan çıkıp çağdaş ekonomi uygarlığına giren toplumlarında okur — yazarlık önüne geçilemez bir zaruret olur; ekonomik ve teknolojik hayata yeni unsurlar giren köylü okuma — yazma öğrenmekte hiç tereddüt etmez. Fakat durgun ve kapalı bir köy toplumu içinde, ancak kendine yetecek üretimi, karısını veya karılarını, çocuklarını, eşeğini veya öküzünü seferber edip zar-zor yapan köylü için modern eğitimin mümkün olacağını sanmak için bu köylerin hayatından tamamiyle habersiz olmak lazımdır. Eğitim alanındaki başarısızlıklara çare olarak çıkan Köy Enstitüleri programı (ki kendi içinde başı başına başarılı ve bütünün bir kalkınma plânı ile neler yapılabileceğini göstermiştir) uygulanınca bunun eski «Maarifçilik» tipinden ayrı bir iş olduğu, toplumsal yapı üzerine etki yapacak bir iş olduğu görüldü. Bütün gerici kuvvetlerinin kıyameti koparması, Kemalizmin sadece bir kesimde olmasını gerçekleştirilmesine bile tahammül etmediklerini gösterir.

Şehir ve köy

arasındaki uçurum

Fakat devletçilik siyaseti tarım alanı yerine sanayi alanını kalkınma stratejisinin uygulanacağı alan olarak seçmekle köylü kalkınması dâvasından kurtulmuş olma. Çünkü unal bir gelişmenin gerçekleştirilmesinde para ve emtia sermayesi kadar önemli olan diğer unsur emektir. Memlekette o zaman yok olan sadece özel müteşebbis değil, aynı zamanda sanayi işçisi idi. Ekonomik gelişmede müteşebbisin önemli baş — yeri veren kimseler, sanayi işçisini hamahtı, suculuk, kahveci çıraklığı, küfecilik gibi bir şey sanırlar. Türkiye hakkında bir eser yazan bir İngiliz şöyle diyor: «Türkiyede fabrika sınıfı Batı'daki anlamında anlaşılıyor. Bunlarda çalışanların çoğu köylüdür; ya tarım mevsimi dışında veya bir iki yıl için çalışmağa gelirler». Sanayi işçisi yaratmak, özel müteşebbis yaratmaktan daha zor ve daha önemli bir iştir. İptidai tarım sistemi devam ettiği müddetçe emek — gücü surplusu meydana gelmez. Böyle bir tarım, köy ve şehir nüfusunun geçindirecek yiyecek maddelerinin üretimi için iptidai âletler ve düşük üretim kapasitesi ile yetindiyinden endüstriyel kalkınmaya girecek bir toplumun kaldıramıyacağı kadar fazla emek — gücü yutar. Bu yüzden, endüstri üretimi çerçevesi içinde daimi işçi olarak grip verilecek iş — gücü, iptidai köy ekonomisinde bulunamaz. Alınabilen, g'li veya açık işsizliğin mahsulü olan fazlalıktır; fakat bunun da daimi işçi yaratmağa muhakkak değildir; çünkü köy ekonomisinin fazla emek — gücü ihtiyacı her zaman durmaktadır. Bu yüzden, tarımsal reform yapılmamasının sanayi alanının kendi içinde zararlı tepkileri oldu. Meselâ, Kayseri dokuma fabrikalarında daimi 2.000 işçi sağlamak için 3.000 kişi angaje etmek zorunda kalmıyordu. Yetişkin işçi olmayan işçinin kömür madenlerinde ortalama çalışma günü yılda 16-22 yi geçmemiştir. Devlet fabrikalarında yıllık işçi cirosu oranı 35 — 75 arasında kalmıştır. İşçilik hakkındaki sadece cehaletten ileri gelmiyen, fakat toprak reformuna engel olanların yarattığı işçilik düşmanlığı olmasaydı, Türkiyenin sanayileşme işini kolaylaştırarak, ucuzlaştırarak ve hızlandırılacak bir işçi siyaseti gütmek mümkün olacaktı.

Tarım reformunun yapılmaması yüzünden, imtiyazsız — sınıfsız bir toplum olma

Değiştirili ikinci baskısı çıktı

İSTİHDAM, PARA VE İKTİSADİ POLİTİKA

SADUN AREN

Ajans Türk — Ankara, Fiyatı: 14 Lira

YÜN — 58

Türkiyede Bütçe

Hareketleri

Tanzimattan bugüne kadar

İKA Ajansı - Atatürk Bulvarı, Ankara

YÜN — 57

ORTADOĞU

Federasyona
doğru

«Birlik... Hürriyet... Sosyalizm» Arap Baas partisinin bu parolası, artık uygulanma safhasındadır. İkinci Dünya Harbinden bu yana önce sömürgecilere karşı, bağımsızlık sonra da sömürgecilerin taratlarına karşı iktisadi ve sosyal hürriyet mücadelesi bayrağını açmış olanlar, şimdi kendi aralarında birleşme durumundadırlar. Geçmiş olaylarından ders aldıklarından acele adım atmak niyetine olmadıklarını açıkça gösteriyorlar.

Bağdattan sonra Şamda da Baas'ın hâkimiyeti kazanması Arap Birliğine taraftar olanların iş başına gelmesi ortaya bir soru koymuştur: «Şimdi ne olacak?». Bu sorunun cevabı geçen hafta içinde önce Kahirevi ziyaret eden Irak Dış İşleri Bakanı Talip Hüseyin Sebip, sonra da Şam radyosundan bir konuşma yapan Suriye ordusu başkomutanı General Attağı tarafından verildi. Sebip «Suriye ve Irak ve Mısır Birlik meselesini ciddi olarak görüşmek için artık hazırız» diyordu. Attağı ise «Birleşik Arap Cumhuriyetinin yeniden birleştirilmesi için Suriye ve Irak hazırlıklarını tamamlamışlardır» diyor ve üç ülkenin bir Arap Federasyonu kurma hususunda anlaşmalarını açıklıyordu.

Artık bugün durum anlaşılımdır. Ne Suriye, ne de Irak 1958 şubatındaki, Nâsırın bile taziyik karşısında rıza gösterdiği tipte bir birlik istememekte. İlk plânda savunma ile dış politikanın sıkı koordinasyonundan ibaret katacak, yumuşak başlı federasyonu tercih etmektedirler.

Bu temel esaslar üzerinde görüşmek üzere askerî ve sivil şahıslardan mütesekkil Irak ve Suriye heyetleri Kahire'ye gelip çalışmalarına başladıkları hemen sonra Nâsırın bu defa daha şüpheli olduğu, kurulacak federasyonun daha uzun ömürlü olmasını sağlamak için titizlikle hareket edeceği anlaşıldı.

Ayrılıklar

Suriye ve Irakta iktidarı elinde bulandıran Baas partisinin Birlik anlayışı ile, Nâsırın görüşünün aynı olmadığı, bilinmeyen bir şey değildi. Bu husus Irakta değil ama Suriyede bir takım fikir ayrılıklarının sokak nümayişleri halinde almasına, bir kısım gazetelerin vakıfmasına kadar gitti. Üç ülke arasında bir Federasyonun kurulması bahis konusu iken Suriyenin şurasında burasında Nâsır alevhinde nümayişlerin yapılması, Nâsır Baas mücadelesinin şiddetlenerek zaten Birliğini muhafaza etmekte son derece büyük güçlük-

lerle karşılaşan Ordunun içine girmesi, ortaya «gerici» leri memnun edecek yeni unsurların çıkmasına sebep olabilir. Bunun için Suriyenin yeni idarecileri Nâsırın Baas ile ayrılıklarını Kahire'deki gizli toplantılarda halletmeği yeri de bularak Suriyede kıpırdanmaları bastırmağı tercih ettiler.

Ürdün ve
Suudi Arabistan

Suriye - Mısır ve Irak arasında kurulması kararlaştırılmış birliğin mahiyeti ne olursa olsun, artık ne Ürdün ve ne de Suudi Arabistan kralları rahat uykuya uyuyamayacaklar. Geçen hafta içerisinde San'a radyosundan bir konuşma yapan Yemen Cumhurbaşkanı Mareşal Sallal Ürdün ordusunu krala karşı ayaklanmaya teşvik ederken «Korkmayınız, ilk kurşunu atamız, o zaman herkesin sizinle beraber olduğunu, sizi sömürönlere, ezenlere karşı birleştiğini göreceksiniz» diyordu.

Birleşik Amerika'dan sonra İngilterede de Orta Doğu politikasının yeniden gözden geçirilmesi istikametinde gelişmeler görüldüğüne göre, Ürdünün ve Suudi Arabistanın durumları daha güçleşecektir. Bir yandan Baasın, diğer yandan Nâsırın etkisi her geçen gün bu iki ülkede tesirini daha fazla hissettirecek, iktidarları daha

büyük baskılar altına sürülecektir.

Türkiye'nin
tutumu

27 Mayıs hareketinden önce Türkiye'nin Orta Doğu politikasının da daha ziyade Batının büyük başkentlerine sıkı sıkıya bağlı olduğunu ileri sürüp düşük iktidara bilemlerde bulunanlar gündeki durumdan pek memnun olamıyorlar. Ankarada gözleri gene Batıdan gelecek işaretlere takılmış. Kabinenin politika dışı CHP. kontenjanından gelmiş Dış İşleri Bakanı gene «acaba Batılı dostlarımız ne der?» endişesi içinde Suriyede iktidara gelen Baasçılara tebessüm için «lüzumlu işaretleri bekliyor. Devlet radyosu sanki «Kasım idaresi sırasında, Kudsi idaresi sırasında Baas sosyalist partinin serbest seçimle iktidara geçmesi mümkün mü de bu yol kullanılmamış gibi, Baas'ı ihtilâl ile iktidara geçmekle suçlandırıyor. «Şimdi, Suriye sosyalizme mi, yoksa demokrasiye mi gidecek?» diye, soruların en garibini milyonlarca dinleyicisine sunabiliyor. Radyo yöneticileri, sosyalizm sanki demokrasinin düşmanıymış gibi davranmaktan utanmıyorlar. Velhasıl hükümet her tutumu ile çevresinde neler olup bittiğini, gerektiği gibi anlayamadığını gösteriyor.

İNGİLTERE

Daha fazla
millileştirme

İngilterede İşçi Partisinin yeni Genel Başkanı Harold Wilson, Muhafazakâr Partinin hücumlarına karşı partisinin temel politika görüşlerini fırsat buldukça açıklıyor.

Muhafazakâr Parti, Batı dünya sının birçok diğer kapitalist ülkelerinde istismar konusu edilen bir nokta üzerinde durup, İşçi Partisinin iktidara geçtiği takdirde bir çok endüstri kolunu yeniden millileştireceğini ileri sürdü. Bu iddiaların kuvvet kazanmasının, hâlen refah içinde olan İngiliz halkı üzerinde İşçi Partisine karşı menfi hisler uyandıracağını, Muhafazakâr Partiyi destekleyen kapitalist küdenin endişelerini körükleyip partinin propaganda fonlarına yaptıkları yardımı arttıracığını tahmin ediyorlardı. Gene tahmin edilen bir husus Wilson'un işbaşına geçmez karşılığı bu ithamların altından kalkamayacağı idi.

Beklenenler olmadı. Wilson bütün İngiltereye hitop ederek İşçi Partisi iktidarı kazandığı takdirde çelik endüstrisini tamamiyle millileştireceğini, vergi reformlarını gerçekleştireceğini, İngiliz emekçisinin kabiliyetlerini geliştirmesini sağlayacak tedbirleri alacağını hiç

bir gizli kapalı kelime kullanmadan açıklıyordu.

Gerçekten İşçi Partisinin hasmı Muhafazakâr Partinin, dürüst davranmadığı söylenemezdi. Muhafazakâr Partinin propaganda fonlarını milyonlarca sterlin harcayarak destekleyen zenginler olmayacak şeyleri bile ileri sürmekten çekinmiyerek, Orta Doğunun metodlarına başvuruyorlardı. Meselâ Wilson'un Genel Başkan seçilmesinden hemen sonra kendisinin aşırı bir özel teşebbüs düşmanı olduğu, mahallelerdeki eczaneleri bile millileştir-

Harold Wilson
Açık konuştu

mek niyetinde bulunduğu ortaya atılmış, İşçi Partisini destekleyen küçük iş erbabı kuşkulandırılmaya çalışılmıştır.

İngilterede emekçilere ve onların siyasi teşekküllerine karşı Muhafazakârların giriştikleri oyunun bütün yönlerini ortaya döken Wilson «altı silindirik arabamızın, neden sadece iki veya üç silindiri ni çalıştırmakla yetinelim?» diyor.

Wilson İngiliz ilim adamlarının, teknisyonlarının gerekli imkânları temin edemediğinden bahsetti. Özel teşebbüsün ilmi araştırma ve geliştirme için harcadığı paranın reklam için harcandığından defalarca az olduğunu açıkladı. İngilterenin gelişmesi, ilerlemesi için bu bozuk düzenin yerine, yenisinin konması gerektiğini söyledi. Wilson vergi sisteminden memnun değildi. Gelirlerini emekten sağlıyanların daha iyi duruma getirileceği, yeni bir sistem tasarladıklarını açıkladı. Kurumlar vergisinin de bozuk olduğunu ileri sürdü. Kurumlar vergisi enerjik ve teselli şirketleri teşvik etmedi, tembel, beceriksiz olanları cezalandırmadı. Millî fayda sağlayanlar teşvik edilirken, millî kaynakları heder edenlerin ortadan çekilmesine yol açacak usuller bulunmalıydı.

Wilsonun açıklamaları Muhafa-

**Her Aile Ancak
Bir YAPI TASARRUFU
Hesabı Açtırmakla
Yuva Sahibi
Olabilir ...)**

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

BASIN — 60

tezin ... köy arasındaki uçuşum devam etti. Vergi reformları yapılmadığından kalkınma plânları ve devlet hizmetlerini finanse edecek kütüpheler, en elverişsiz durumda olan köylü ve emekçi kitleleri oldu. Devlet ve aydınların yanında köylü, hem ekonomik hem toplumsal açıdan bir «epary» olarak kaldı. «Köylü efendimizdir» sözü, anlamını ve gerçekliğini kaybetmiş bir kalıp - söz haline getirildi.

Aynı menfi tavır, daha da sert olmak partiyi, işçi kütlesine karşı da takınıldı. Bir taraftan endüstrileşmek isteniyor, öbür taraftan sanki Türkiye baştan başa işçileşmiş te hani bugün yarın proleter ihtilâli ko pacakmış gibi, bir işçi korkusu, bir emekçi düşmanlığı körükleniyordu. Uzun süre işçi devşirmek, işçi yetiştirmek, işçinin hayat ve yaşama şartlarını kanunlaştırmak, sağlık ve sigorta işlerine düzen vermek gibi sanavileşmeyi canlandıracak en ilkel tedbirler

almadı. Plânlı kalkınma dâvasının yegâne organı olan devlet, bizde bunları meşru bir şekilde aayasaltı olarak yapacak bir iktidardadır; liberal memleketlerdeki gibi bu alanlarda kudretsizlikleri yoktur. Devletin bu işlerin arkasında değil önünde girmesi lazımdır. Kemalizmin kalkınma tezinin öz noktalarından biri budur.

Halbuki, harp yılları içinde iş meselelerini ele almaya kalkışıldığı zaman bu, işçi gelişimini plânlamak ve hızlandırmak için değil, kösteklemek için yapıldı. Çalışma Bakanlığının başına bir köylü düşmanı olduğu kadar bir işçi düşmanı olan, işçiden köpekten korktuğu kadar korkan, evhamlı bir adam geldi. Bu zatın ekonomi, sanayi, işçilik meseleleri ile zerre kadar ilgisi, bu konularda zerre kadar bilgisi olmadığı herkesin bildiği bir şey ilken bu yere getirilişinin baş sebebi «işçi tehlikesi» önlemektir. Bu zat, daha doğru dürüst işçisi bulunmayan bir memlekette, her köşenin ardında bir proleter, her adımın arkasında

bir kızıl ihtilâl saklı sanırdı. Kemalizm, sınıfların varlığını inkâr etmediği halde, işçi sınıfı diye bir sınıftan olmadığı, olmaması gerektiği gibi fikirler, yalnız ona munhasır değil, pek revaçta olan bir fikirdir. İşçi sınıfı olmayan yerde sanayi istemek, çifçi işsiz tarım istemek kadar gülünç bir şeydir. Bu gibi saç - gözülü bakışların tesiri altında güdülen iş siyasetinin kendisi, iş - gücül yoksullaşan köyün dışarı fırlattığı insanları kendi eliyle proleterleştiriyordu. Sıkıştığı zaman mecburî iş mükellefiyetleri ihdas ediyor; bunda insan haklarına aykırı bir taraf görülüyordu.

Hülâsa, devletçilik siyaseti derece derece ve plân gereğince ekonominin sanayi ve tarım sektörlerine teşmil edilirken vergi, toprak ve iş reformları yapılarak gelişme için zarurî olan genel masraf ve serviser (confess) sağlık, eğitim, bayındırlık işleri) koordine edilerek gidilecek yerde, toprak çıkarlarının baskısı altında halk

Partisinin devletçilik uygulaması tek - yanlı, total, dağıtık ve bütün sliz oldu. Bu - yalnız sanayi alanındaki başarıları tesir - siz, dar ve israflı yapmakla sonuçlanmadı; tarım alanında 1945 e kadar yıllık hasılının düşmeğe devam etmesine, köylünün yoksullaşmasına, köylün modern bir toplum haline gelememesine, köyde eğitimin yerleşmemesine, işçinin iptidai ve sefil hale kalmasına yol açtı. Bu gidişin özel teşebbüs ve genel olarak diğer toplumsal sınıflar üzerine olan tesirlerini ve nihayet devletçiliği Kemalizmin tam tersi olan yön lere çevrilir hale getirilişini gelecek yazıda inceliyeceğiz.

Gelecek yazı:

DEMOKRAT PARTİ

zakârlar arasında gâşkınlık yarat-
tı, büyük yankılara sebep oldu.
Bu açıklamalarla İngiliz İşçi Par-
tisi Muhafazakâr Parti ile arasın-
da büyük ekonomik ve sosyal gö-
rüş farklılıkları bulunmadığı hak-
kındaki söylentileri bir kere daha
yalanlamış, İngilterede bile büyük
halk kütlelerinin menfaatleri ba-
kımından atılacak daha çok adı-
mın bulunduğunu ortaya koymuş-
tur.

Böylece İngiliz İşçi Partisi, sosy-
al adalet içinde hızlı kalkınma
formülünü benimsemiş olmaktadır.
Hedef, ekonominin iyi çalış-
ması ve adaletsizliklerin gideril-
mesidir. Muhafazakârlar ise, uzun
iktidar yıllarında sadece adaletsiz-
likleri arttırmakla kalmamış, İn-
giliz ekonomisini çok yavaş ve is-
raflı bir gelişmeye mahkûm etmiş-
lerdir.

MISIR

Süveyş başarısı

1956 da Nâsır Süveyş kanalına
el koyup millileştirdiği za-
man bütün dünya ticaret
gemilerinin önemli bir geçişin
mahrum kaldıklarına inanıyordu.
Kanalın verimli bir şekilde idare
edilebilmesi için 250 mühendis
ihtiyaç olduktan başka, dünyamın
en güç idare edilir müesseselerinin
den biri sayılan Süveyş'in son de-
rece ehliyetli bir idareciye de muh-
taç olduğu ileri sürülüyordu. Bu
konuda yorum yapanların çok
büyük çoğunluğu Millileştirme ne-
ticesinde Kanal'ın hareketsiz ka-
lacağı, Mısır'lıların mühendis ol-
sun idareci olsun bu ağır yükün
altından kalkamayacağına inanı-
yordu.

6.5 sene önce Nâsır Süveyş ka-
nalını millileştireceği zaman ka-
nala sahip olan «Süveyş Kanalı
Şirketi Mısır başkanı «ödenek-
cek» dediği 81.2 milyon dolarlık

borçtan bir kuruş bile kurtarabi-
leceğine inanmıyordu. Kanal'ı
mevcut anlaşmayı hiçe sayarak
millileştiren Nâsır nasıl olur da
Şirkete 81 milyon dolar öderdi!

Kanalın millileştirilmesinden bu-
yana aradan geçen 6.5 sene sonun-
da durum, o zamanlar Nâsır'a en
şiddetli hücumlarda bulunmuş
Kanal'ın geleceği hakkında en kâ-
fümser tahminleri ileri sürmüş
olanları bile, hayretler içerisinde
burakacak kadar iyidir.

1956 senesinin Eylül ayında Ka-
nal'dan bütün Fransız mühendis-
leri geri çekildiği zaman işletme
için ihtiyaç hissedilen 250 mühen-
dis yerine sadece 26 Mısırlı mü-
hendis mevcut bulunuyordu. Ka-
nal bu 26 mühendis ile hergün
24 saat devam eden faaliyetine
başladı. İşin başına Nâsır'ın ya-
kın arkadaşı olan bir subay mü-
hendis getirildi. Mühendis Kanal
idare etmenin, gemilere hükmet-
menin harp idare etmekten çok
daha kolay olduğunu ileri sürü-
yordu. Bugün İddiasında başarı
kazandığını bütün dünyaya isbat
etti.

1962 yılı içerisinde kanaldan
18.518 gemi geçti. 1961 yılında bu
rakam 370 eksikti. Gelişme yer-
yer biraz daha hızlanıyordu.

1955 geliri nazaran 1962 yılı
içerisinde yüzde 45 fazla olan
149.5 milyon dolarlık hasıla elde
edildi.

Süveyş Kanalı Şirketi Nâsır'ın
ödenekleri hakkında söz verdiği
81.2 milyon doların geri kalan so-
maksidi 11.4 milyon doları vaktin
den önce ödedi.

Süveyş Kanalının millileştirilme-
si olayının bugün ortada duran
neticeleri geri kalmış ülkelerin i-
leri ekonomili ülkeler karşısında
büyük zaferi olarak vasıflandırılı-
yor.

Bugün Süveyş idare eden emek-
li mühendis subay bütün dünya-
ya «aşâğılık kompleksinden kur-
tuldıkları anda geri kalmış ülke-
lerin neler yapabileceklerinin en
güzel bir örneğini veriyor. Bu
örnek karşısında en ileri sömür-
geçiler bile hayranlıklarını gizli
yemiyorlar.

Mısır'daki Nâsır rejiminin,
Marksizmi reddederek, o-
nun karşısına çıkardığı sosy-
al doktrine «Arap Sosyalizm»
«Kooperatifçi Demokratik Sosya-
lizm» gibi adlar verilmektedir.
1961 Temmuz - Aralık ayları a-
rasında gerçekleştirilen iktisadi
reformlar, devletçi ideolojiye sıkı
sıkıya sarılma işi hep bu doktri-
ne göre yürütülmüştür.

Mısır İhtilâlinin Ocak 1956 A-
nyasası, Mısır'ı bir «demokratik
cumhuriyet» olarak tanımlar
(Madde 1) ve Mısır toplumunun
temelinin «sosyal tesanül» oldu-
ğunu ilân eder. (Madde 4). Ana-
yasaya göre, millî ekonomi, sosy-
al adalet prensiplerine uygun o-
larak hazırlanacak plânlara göre
teşkilatlanır ve özel iktisadi faa-
liyet, toplumun menfaatlarına za-
rar vermeye şartıyla serbesttir.
(Madde 7, 8 ve 9). 5. Mart 1958
tarihli geçici Anayasada da aynı
fikirler hemen hemen aynı ifade-
lerle yer almış bulunmaktadır.

Memlekette bir sosyalist cephe
kurmak için ilk defa bir «Millî
Birlik» teşkilâtı doğmuştur. Bu-
nun gayesi, şöyle ifade ediliyor:
«Millî Birlik» in gayesi 23. Tem-
muz 1952 ihtilâlinin gayelerini
gerçekleştirmek, ve her türlü si-
yasî sosyal ve ekonomik istismar-
dan kurtarılmış kooperatifçi de-
mokratik bir toplum yaratmaktır.
«Millî Birlik» in 9-16 Temmuz
1960 tarihleri arasında yaptığı
ilk genel kongresinde, prensip
meseleleri üzerinde kararlara var-
ıldı ve hükümetin çalışmalarına
yön verecek bir gerçek anayasa
niteliğini taşıyan 275 nihai karar
aldı. Bu kararlarda yeni Mısır
doktrininin resmi terimlerle ifa-
desini bulmak mümkündür. Ge-
nel Kongreyi açış konuşmasında
Başkan Nâsır, ekonomik mesele-
ler üzerinde durmuş ve özellikle
10 yılda millî gelirin iki misline
yükseltilmesi gerektiğini belirt-
miştir. Nâsır bu konuşmasında,
«Sosyal adalet» i Mısır'ın ülküsü
olarak tanımlamış, «sosyalizm,
her ferdin istismar edilmekten
kurtarılması için doğmuştur»,
«bir ülkede, feodal düzen halkı
ezmeye, sermaye her şeyi hakim
olmaya devam ediyorsa ve eğer,
ferdin yaşama şartları daima te-
varüs ettiği sosyal statü ile tayin
ediliyorsa, o memlekette demok-
rasi olamaz» demiştir. Nâsırın
beyanına göre, «memleketi şans-
lı bir azınlık yönetiyor, çoğunluk
ise, karar vermek, politikayı tan-
zım etmek ve plânları yazdırmak
imkânlarından uzak tutuluyorsa
orada da sosyalizm olmaz».

Refah Devleti anlayışına uyan
bu görüşlerden, Mısır, bir yerli
doktrin nüvesi meydana getirme-
yi bilmiştir.

Arap milletinin inandığı tarz
bir demokrasi, bir siyasî metod,
bir ekonomik sistemdir. Toplumun
bütün fertleri arasında bir
bağ meydana getiren bu demok-
rasi, bizim kendi prensiplerimiz-
den, ülkülerimizden gelenekler-
mizden, toplumun ihtiyaçlarından

Kooperatifçi Demokratik Sosyalizm

Irak ve Suriyede vukua gelen yeni ihtilâllerin sosyalizmi ken-
dilerine bayrak olarak ilân etmeleri, Nâsır'ın öncülüğünü ettiği
Arap Sosyalizminin ne olduğu ve ne olmadığını aydınlanmasın-
a artık iyiden iyiye ihtiyaç göstermektedir. Mısırın uygula-
makta olduğu sosyalizm üzerinde YÖN, okuyucularını zaman
zaman aydınlatmaya çalışmıştır. Şimdi de, 1962 de Fransada
yayımlanan «EGYPT, SOCIÉTÉ MILITAIRE - MISIR ASKE-
Rİ BİR TOPLUM» adlı kitaptan küçük bir özet sunuyoruz.
Kitabın yazarı, 1959 yılında Marksist düşünceleri yüzünden Mı-
sır'ı terketmek zorunda kalan felsefe profesörü, gazeteci ve ya-
zar Anouar Abdel Malek'tir. 379 sayfa tutan Fransızca eserin
bölümleri şunlardır: 1. Hükümet darbesi arifesinde Mısır Top-
lumunu 2. Askerî Rejimin sosyal tabiatı 3. Millî bir ideolojî peşin-
de 4. Mısır tecrübesinin geçerliliği. Aşağıdaki özet 3. Bölümün
nin 4. Kısmından (sayfa 277) yapılmıştır.

doğmuştur. Bu demokrasinin ga-
yesi, despotizm yapmadan ferd-
lerin hürriyetini sağlamak, her
türü istismar ve baskıya karşı
toplumun iktisadi ve siyasî kur-
tuluşunu gerçekleştirmektir.

Arap demokrasisi, halkın iktis-
adî katılmasını, hakimiyetini ka-
bul ettirmesini garanti altına al-
an, kardeşlik duygularını yücel-
ten, her şekliyle partizan zihniye-
ti ortadan kaldıran, bütün yurda
daha iyi bir gelecek hazırlamak
için bütün fertlerin el ve gönül
birliği içinde çalışmalarını temin
maksadıyla aralarındaki bağları
kuvvetlendirmeyi hedef güden bir
demokrasidir.

Arap sosyalizmi, kaynağını, sı-
nırlar arasındaki mücadeleden
sakınılması gerektiğine inanan
sosyal düşüncenin gelişmesinden
ve milletin şuurundan almaktadı-
r. Bu sosyalizm, böylece, sosy-
al tesanül muhtevasının pratik
bir uygulaması olmuştur. Arap
sosyalizmi, mülkiyet yaratan, halkın
her ferдинin millî gelirin
meyvalarına iştiraki hakkını ta-
nıyan Adil dağıtım ve bütün ferd-
ler arasında sosyal adaletli ger-
çekleştirme fikrine dayanan bir
sosyalizmdir.

Kooperatifçilikten, toplumun ve
ferdin yararına istihsalî iki mis-
line çıkarmayı ve dağıtım küçüğü
güçleri bir araya getirmek sure-
tiyle, onlardan büyük bir güç ve
üretici enerji meydana getirme-
yi anlıyoruz. Her alanda koopa-
ratifçilik, halkın hayat seviyesini
artırmak, gâvelerini gerçekleştire-
mek, ona istismar ve tekelçiliğe
karşı korumak maksadıyla kulla-
nılan bir araç ve demokrasimi-
zin aslı unsurudur.

Nâsır rejiminin resmi doktrine-
ri Heykal'ın yaptığı «Biz ve Komünizm»
adlı önemli bir incele-
me, Komünizm ile arap sosyaliz-
mi arasında yedi ana fark tesbit
etmektedir. Nâsır'ın da görüşle-
rini aktiren bu yedi nokta şun-
lardır:

1. Sosyal sınıflar. Birinci fark
sosyal sınıflar meselesine bakış
tarzındadır. Komünizm bir pro-
leterya diktatörlüğü kurmak, ye-
ni bir sosyal sınıfın aracılığı ile
diğer bütün sınıfları ortadan kal-
dırmayı teklif eder. Arap sosya-
lizmi ise, sosyal sınıflar arasında-
ki zıtlıkların Millî Birlik içinde
tedricen eritilmesi fikrini savunur.
İhtilâlcî iç gelişme, toplu-
mun bir tek sınıf haline gelmesi
iş bu Millî Birlik içinde gerçek-
leşecek, ilerlemeyi engelleyen veya
her ferdin yolunu tıkayan her çe-
şit sosyal duvarlarımız dışında,
ferdlerin durumları arasında an-
cak çalışmaların değeri ölçüsün-
de değişik farklar bulunacaktır.

2. Mülkiyet meselesi: Komüniz-
me göre, «Her mülk sahibi aynı
zamanda bir istismarcıdır» Arap
sosyalizminde ise, birbirinden
farklı bir tip mülkiyetin varlığı
kabul edilmektedir. Birinci, çalış-
mayı temsil eden, bir başkası
istismar etmeyen ve baskı altına

almıyan mülkiyettir. Burada
mülkten yoksun olanlardan mün-
kün olduğu kadar çok sayıda kim-
seyi mal mülk sahibi yapmak ba-
hiskonusudur. İkinci tip ise «is-
tismarcı mülk sahipleridir» Bun-
ların öldürülmesi gerekmez. Fa-
kat, başkalarını istismar etmeye
yarayan silâhlarının ellerinden al-
ınması gerektir. Bundan sonra,
onlar da yeni topluma kabul e-
dilirler.

3. İstimalâk: Komünizm, mülkün
bedelini ödemediği istimalâk edil-
mesi fikrinden yanadır. Arap sosy-
alizmi ise, devletleştirilen millî
küt bedeline karşılık bir tazmin
nat ödemesi fikrini kabul etmiş-
tir. İstismarı yasaklayan bir kad-
ro içinde yerleşmesi şartıyla ö-
zel mülkiyet bir hak, hatta bir
gâvettir.

4. Ferdin rolü: Komünist top-
lumunda, mülkiyetin tek sahibi dev-
lettir. Ferd, kendi ana ihtiyaçları-
nı karşılayacak bir para karşı-
lığı iş gören bir âlet telâkkî edi-
lir. Ferd, tarihin basit bir ürünü-
dür. Arap sosyalizminde ise, «ferd
sosyal, yapının temelini teşkil e-
der. O, hem tarihin bir ürünü,
hem de tarihin yapıcisıdır.»

5. Bugün-yarın: Stalinin lider-
liğinde komünist uygulamaları tec-
rübeleri arasında, insan nesil-
leri, istihsalî arttırmak maks-
adıyla insafsızca kurban edilmiş-
lerdir. Arap sosyalizmi ise fer-
din «bugünü» ile ilgilendirir. Zira
«bugün», hayat kavramını yitirir-
se, «yarın», bir biçten böyle bir
hayat kavramı yaratamaz. Bunun
içindir ki, Birleşik Arap Cumhu-
riyetinde sosyalizmin başlangıcı
da bile, amme hizmetleri, mes-
kenler, okullar, hastahaneler inşa
edilmesi lüzumu unutulmamıştır.
Halbuki, yazarın iddiasına göre,
Rus ihtilâlinin başlangıcında böy-
le olmamıştır.

6. Doktrinde taassup: Marksist
analizin ana prensiplerine bağlı
kalmak suretiyle de olsa, hiç bir
komünist, önüne çizilen belli ana
yoldan ayrılmaz. Aksî halde,
«yoldan çıkmış» olmakla itham
edilir. Tito'nun durumu budur.
Halbuki, Arap sosyalizmi, bütün
dünya kültür zenginliğinin kendi
emrinde olduğu düşüncesindedir.
Bu kültürden istifade edilebilir
ve sonunda ona kendinden bir
şeyler de katılabilir. Mısır, bu
kültürü kendi millî tecrübesinin
sonuçları ve tarihî mirasıyla zen-
ginleştirebilir.

7. İhtilâlin aracı: «Komünizm
siyasî faaliyet teşkilâtının bir
tek partinin, komünist partisinin
elinde olması gerektiğini düşün-
ür. Ona, göre, komünist parti-
sinin hâkim olmadığı veya yönel-
mediği hiç bir ihtilâl mesru de-
ğildir.

Buna karşılık, arap sosyalizmin-
de ise, milletin hamle yapacağı
ilk merhaleye ulaşmak maksadıyla,
siyasî faaliyet teşkilâtına
bütün millete vavılması, yani ku-
ruluşun Millî Birlik içinde cere-
yan etmesi lâzım geldiği inanc-
 vardır.

OKAT YAYINEVİ İBRET

Yazan: Asaf TUGAY
(Emekli Suvari Binbaşı)

Abdülhamide verilen jurnaller ve
jurnalçiler - jurnalçilerin tam listesi

Fiatı: 10 Lira

TÜRKÇE ve EDEBİYAT SÖZLÜĞÜ

Hazırlayan: Seyit Kemal KARAAĞOĞLU

Fiatı: 75 Lira (Çİİİİ)

Satış Yeri: Okat Yayınevi — Ankara Caddesi No45 — P.K. 1017
İSTANBUL YÖN — 61

Ignazio Silone

DIKTATÖRLÜK DERSLERİ

Ceviren:

Ali SEDEN

Fiatı: 2 Lira

OKAT YAYINEVİ

Ankara Caddesi No 45

P.K. 1017

İSTANBUL

İzmir Bayırı: Orhan Şişmanlar

YÖN — 62

Benim adım Şvayk'dır.

Elestirmenler Şvayk' da

Tiyatromuz bir eğlendirme, yemekten sonra zeviş getirme tiyatrosu değildir ve olmayacaktır. Günün birinde bizi o yola zorlayacak etkiler çıkarsa, önce kendimizi savunacağız, sonra da o türlü eserlere boyun eğmektense belki de, geçici olarak, seyircilerimizden izin isteyeceğiz.

Fikret Adil

Bütün bu çalışmalar Yaroslav Hasek'in Selâhattin Hilâv tarafından (...) dilimize çevrilmiş ünlü yapıtı vermek için birleşince, sevirciye hemen her vaktinden memnun eden, Arena Tiyatrosunun da kendine amaç edindiği yolda, düşündürme görevini yerine getiren bir başarılı sonuç olmuştur.

(Son Havadis)

Ayperî Akalan

Aslan Asker Şvayk oyunundan sonra inançla öne sürebiliriz ki Arena Tiyatrosu Türk tiyatrosunda bir dönüştür. Hem öyle küçük değil, önemli ve kalıcı bir dönem.

Bir bütün halinde Arena Tiyatrosu halka dönüktür. Ne çoğunluğun beğenisini, ne de azınlığın çıkarını ve övgülerini göz önüne almamacasına tiyatroyu halkla yönelmek isteyen tiyatrodur Şvayk'daki çok güzel oyunun, şimdiye dek eşini görmediğimiz özenli, özlemleri çalışmanın asıl ortaya koyduğu da budur.

(Yön)

Günay Akarsu

Tiyatro'nun yöneticisi Asaf Çiyiltepe, çok güzel anlatıyor tutumlarını:

«Her türden eserleri oynuyarak seyircimizin beğenisini çift çarısına çevirmemek amacımızın sağlam olduğunu özellikle belirtmek isterim. Arena Tiyatrosu bu çağda yapılan savaşın, özgürlük savaşının özlemini duyan bir tiyatrodur. Türkiye'de yaşayan insanı önce geçici, düzmece düşlerden kurtararak, ileri bir mutluluğun ilkelere kavuşturmayı arzuluyoruz. Bu düşünceyi gerçekle-

şenil ilk ve tek tiyatrodur Türkiye'de Arena Tiyatrosu. Şimdiye değin Devlet Tiyatrolarından, Belediye Tiyatrolarından ya da özel tiyatrolardan boşuna beklediklerimiz, sorumluluğunu bilme, her türlü güçlüğü göze alma ve en önemlisi dediğini gerçekleştirme gücünü görüyoruz Arena'cılarda.

(Vartık)

Hayati Asilyazıcı

Genco Erkal'ı hiçbir oyunda bu kadar başarılı izlememiştik. Yeri ni ve yolunu bulan bir sahne sanatçısının inancı içindeydi. Orkestrayla denge kuran ve güçlü bir konçerto yorumlayan virtüöz gibi. Oyuncunun çevresi iyi olunca eserin yorumu izlenmeye değer bir nitelik kazanıyor. Tümünü başarılı saydığım genç sanatçılar içinde Ege Ernal'ı kişiliğine uygun bir baş oyuncu olarak düşünebiliyorum.

(Klm)

Lütfi Ay

«Aslan Asker Şvayk'ın kırka yakın kişisi Arena sanatçıları tam kadro halinde seferber etmiş. Bazıları birkaç rolü birden oynuyorlar. Ama oyunu üstün seviyeli bir prodüksiyon haline getiren, hiç şüphesiz, teferruatına kadar iyi düşünülmüş, iyi de gerçekleştirilmiş olan sahne ve oyun düzenidir. Jean Monod'un siyah-beyaz projeksiyonlarından, bunları çok iyi değerlendiren işi (Asaf Çiyiltepe — Yalçın Erdeniz), dekora (Çetin İpekçaya — İbrahim Tufan), kostümlere (Mehmet Güleriyüz), müziğe (Türker Selçuk), ses montajına (Faruk Yener — Semih Torunoğlu), danslara (Nil Gerece), karton filmlere (Jean Monod — Ernest Enserge) ve en önemli sahnelerden en basit pasajlara kadar canlılığı içinde son derece ölçülü, tesirliliği içinde «tiyatro» dan elden geldiği kadar uzak kalan, bütün oyuna «épique» bir ifade kazandıran bu düzen, rejimin sağlam bir sahne bilgisi ve tecrübesi kadar, sağlam bir kültüre de dayanması gereken bir sanat olduğunu nasıl haykırıyor! «Übü» Ergun Kökner'in aktörlük imtihanından nasıl tam numara alma sına vesile olduysa, «Şvayk» da sahne koyuculuğu imtihanından ilhamın akıyla çıkmasına fırsat vermiştir.

Ya oyunun belkemiği olan Şvayk'da Genco Erkal'ın seyirine

Aslan Asker Şvayk

Tanınmamış kahramanlar vardır. Napolyon'un zaferleri gibi önemli başarılar yoktur hayatlarında. Ama kişiliklerini incellerseniz Büyük İskenderin bile yanlarında küçüldüğünü görürsünüz. Bir gün Prag sokaklarında dolaşırken belki bunlardan biri ile karşılaşacaksınız. Devrinin tarihindeki yerinden haberi olmayan bir adamdır bu. Alçak gönüllüdür. Kimseye aldırmandan işini görür, kimseyi rahatsız etmez, kimseden rahatsız olmaz. Adını sorarsanız size şöyle cevap verecektir: Benim adım Chveik'tir.

Jaroslav Hasek

doyum olmıyan oyunu?.

.....
Şvayk'ın etrafını saran irili ufaklı rollerde bütün ekip, ayrı üslup çizgisi üstünde tutunmayı başarıyor.

.....
Mevsimin en yenilikçi, aynı zamanda en özlü ve başarılı denemelerinden biri olarak sahnemize taze bir soluk getiren bu oyunu bütün İstanbul görmek isteyecektir.

(Milliyet)

Faruk Nafiz Çamlıbel

Sıraşevilerde, yüksek bir apartmanın en üst katındaki «Arena» tiyatrosuna ulaşmak üzere, asansör kapısında kuyruk tutan sanatseverler arasına karıştığım zaman içimde, bir nedamet belirmişti. «Aslan Asker Şvayk» ı görmek için bu yorgunluk değer mi diye düşündüm. Oyundan sonra, bu kalababığı bu kadar yükseklerle zorlayan esrarlı kuvvetin ne olduğunu anladım. Bu aşkın tilsimi ve tesiri ile, ikinci defa «Şvayk» ı görmek üzere, asansör kuyruğuna katılmaya hazırlanıyordum.

(Tasvir)

İbrahim Hoyi

Kısaca, «Aslan Asker Şvayk» temsili, henüz dört aylık Arena

topluluğunun gerçek tiyatro davalarına inanan; açtıkları, «daima daha güçlü, daha olumlu avdın» yolun köklü temellere dayadıkları ilkelerine sadık, cesur ve azimli yolcularının parlak bir zaferidir.

(Hareket)

Nejat İlhan

«Aptal Kız» dolayısıyla iki yıl önce Genco Erkal için: «O büyük kabiliyet. Eteğini bırakmalar düpedüz yukarı fırlayacak. Kendi de eteğine takılan şey den pek şikâyetçi görünmüyor. Büyük rollere yakışan istidadı durak duraksıyor. Bu duraksamanın sonu geriye dönüştür. Kaybolmaya doğru yönelme barış demistik. Genco daha sonraları aynı tiyatrodaki büyük oyunlar oynadı. Ama, geriye değil de, düpedüz ileriye fırladığını görmemiz için bir Arena ve bir «Şvayk» gerekiyordu.»

.....
«Aslan Asker Şvayk'ın sahneye konuluşunda, kostümlerde kullanılan siyah-beyaz ve gri renklerin fonksiyonunda, projeksiyon teknik ve estetiğinde kusur aramak saçmadır. Ergun Kökner'in, bir «Şvayk» sahneye koyuşu ile her zaman öğünmek hakkıdır.

(Yeditepe)

Ülkü Tamer

Aslan Asker Şvayk son derece başarıyla sahneye konmuş ve oy-

HAFTANIN KİTABI

Aslan Asker Chveik

Jaroslav Hasek Oyun. Çeviren: Selâhattin Hilâv. İzlem Yayınevi, İstanbul, 1963. 80 Sayfa, 2,5 lira.

Arena Tiyatrosu'nda büyük bir başarıyla oynanmakta olan «Aslan Asker Şvayk» adlı oyun kitap biçiminde yayımlanmış bulunmaktadır. Romanı bütün yaygın dillere çevrilmiş kitap hâlinde baş köşelere oturtulmuş bir eserin bizde de hiç değilse oyunu basıldı diye sevinilebiliriz. Bu bakımdan Selâhattin Hilâv'ın ne kadar övsek azdır. Özlemimiz o yüce romanı çevirme isteğine de kapılması. Aşağıda kitabın başına eklenen kısa tanıtma yazısını okuyacaksınız.

Genç yaşında sefalet içinde ölen Hasek, bütün yaşamı boyunca tam anlamı ile sempatik bir serseri olmuştur. Savaş sonrasına kadar, bu başa çıkılmaz serseri genç, Çekoslovak Cumhuriyeti aydınlarının yüzünü kızarttı durdu.

Birinci Dünya Savaşı patladığında Hasek on altı hikâye kitabı basılmış, otuz yaşında bir yazardı. Savaşta esir düşerek birkaç yılını Rus esir kamplarında geçirdi. «Chveik'i kamp dönüştürme yazmağa başlamış, kitap fasikül fasikül satışa çıkarılmıştı. Hasek «Chveik'in serüvenlerini altı kitapta bitirmeyi kuruyordu. Fakat

1923'de otuz dokuz yaşında öldüğü zaman ancak dörtüncü kitabı bitirebilmişti. Sonradan bir arkadaşı beşinci cildi tamamlamıştır.

Hasek romanında Chveik'in Birinci Dünya Savaşındaki serüvenlerini anlatır. Avusturya - Macaristan İmparatorluğunun buyruğu altındaki Çekoslovakya'nın başkenti Prag'da başlayan, Rus cephesine hareket eden Avusturya ordusunda gelişen bir destandır bu. Avusturyalı François - Joseph ile Prusyalı II. Wilhelm'in, Rus Çarına karşı giriştikleri amaçsız savaştan kaçmasını kurtarabilen bir asker destanıdır.

Savaş patlayınca, doğuştan hergele ve mantıklı bir biçimde ihtiyatlı, ayrıca bir süreden beri romantizma ve budalalıktan malû olarak Chveik bütün hesaplardan sıyrılabileceğini sanmaktadır. Oysa ki Avusturya - Macaristan İmparatorluğunun da en az Fransız Cumhuriyeti ya da Rus Çarlığı kadar adama ihtiyacı vardır. Bütün sakat, salak ve işe yaramazları askere alırken Chveik'i unutmıyacakları tabiidir. Chveik de askere alınır ve büyük serüven başlar.

Hasek romanına yazdığı önsözde baktın ne diyor:

«Tanınmamış kahramanlar vardır. Napolyon'un zaferleri gibi önemli başarılar yoktur hayatlarında. Ama kişiliklerini incellerseniz Büyük İskender'in bile yanlarında küçüldüğünü görürsünüz. Bir gün Prag sokaklarında dolaşırken belki bunlardan biri ile karşılaşacaksınız. Devrinin tarihindeki yerinden haberi olmayan bir adamdır bu. Alçak gönüllüdür. Kimseye aldırmandan işini görür, kimseyi rahatsız etmez, kimseden rahatsız olmaz. Adını sorarsanız size şöyle cevap verecektir: Benim adım Chveik'tir. Evet, bu sakın, kendi halinde, peşimürde giyinmiş adam aslında o meşhur Aslan Asker'den başkası değildir. Ben çok seviyorum Aslan Asker Chveik'i. Birinci Dünya Savaşındaki serüvenlerini sunarken sizlerin de bu adın kahramanı benim kadar seveceğinize inanıyorum. O hiç olmazsa adı gazetelere ya da okul kitaplarına geçsin diye, budala Herostratus gibi Efes'teki Tanrıçanın tapınağını yakmamıştır.»

Romanın Piscator ve Brecht tarafından ilk sahneye uygulandığı 1929 Almanya'sında büyük başarı kazandı. Dünyanın her yerinde oynandı, birçok kereler filme alındı. Daha sonra Brecht «Chveik II. Dünya Savaşı'nda» adlı oyunu ile kahramanımızın serüvenlerine Hasek'in bıraktığı yerden devam etti. Son olarak İsviçreli Charles Apotheloz bu oyuna çıkardı Hasek'in romanından.

Selâhattin HİLÂV

SEÇME KİTAPLAR

YUMUŞAKLIKLAR DEĞİL. Özdemir Asaf Şiirler. Yuvarlak Masa yayımları, İstanbul. 1963. 70 s., 5 Lira

BÜTÜN ŞİİRLERİ. Orhan Veli. Dokuzuncu basılı. Varlık Yayınevi, İstanbul. 1963. 206 s., 4 Lira.

ADAMIN BİRİ. Cahit Kılıç. Şiirler. Üçüncü basılı. Varlık Yayınevi, İstanbul. 1963. 64 s., 7 Lira.

TENEKE. Yaşar Kemal. Roman. Üçüncü basılı. Varlık Yayınevi, İstanbul. 1963. 88 s., 2 Lira

BİR DERLEME, BİR OYUN. Bertolt Brecht. Derleyen, çeviren: Teoman Aktürel. İsmail Yayınevi, İstanbul. 1963. 64 s., 2 Lira.

EVLİLİK VE AHLAK. Bertrand Russell. İnceleme. Çeviren: Ender Gürol. Varlık Yayınevi, İstanbul. 1963. 176 s., 5 Lira.

LA BRUYERE. Hayatı, Sanatı, Eserleri. Hazırlayıp çeviren: Necip Asım. Varlık Yayınevi, İstanbul. 88 s., 2 Lira

SEÇME FİLMLER

İTALYAN NİKÂHI. Yeni Melek'de UYGUNSUZLAR. Süreyya'da.

nanmıştır. Ergun Köknar'ın tükürük işleyen mizansenî, gerekli fars havasının yanında o acıhın da sağlanması, oyunu sağlam temellere oturtmuştur. Bu temel üzerine kurulan oyunun da (oyuncuların yeteneksiz olmadıkları göz önüne alınırsa) başarısı önceden yarı yarıya sağlanmış demektir.

Genco Erkal, Şvayk gibi oyuna başından sonuna kadar götüren yorucu bir rolde, yılın en iyi oyuncularından birini veriyor. Öteki oyuncular da Şvayk'ı çıktığı noktadan indirmeden götürüyorlar. Ergun Köknar'ın Barones'in, Tunca Yönder'in Doktor'unu, Ege Ernar'ın Papaz'ını, Çetin İpek-

kaya'nın Hastabakıcı'sını, Tolga Aşkmer'in Gardiyan'ını, Mehmet Gülerüz'ün Asker'ini ayrıca belirtmek gerekiyor.

Artık şunu kabul etmeliyiz ki İstanbul'un en iyi tiyatrosu Arena Tiyatrosu'dur.

(Yön)

Vedat N. Türkkan

«Aslan Asker Şvayk» boş bir oyun, eğlendirici bir güldürü, tatlı bir hiciv komedisi gibi tanımlayıp geçivermek dünyanın nereden gelip nereye gittiğinin farkında olmayanlara yararlar. Jaroslav Hasek'in o çocukta tavırlı her emri yerine getirmeye hazır, iyi yürekli Şvayk'ın ağzından söylediği zehir zöküm gerçekleri düşünülünce, tiyatrodan çıkan seyircide oyunun tuhafıkları yavaş yavaş silinip gidiyor. Jaroslav Hasek'in eseri ister bizde, ister Batıda olsun o uydurma, pis, bayağı oyunların eser diye eğitimsiz halka sunup ceplerini dolduran «türk» yazarların suratına bir kaseyi gibi itiveriyor başka bir deyişle Hasek, Yirminci Yüzyıl yazılığının hayyiyetini koruyor, yüceltiyor.

(Yeditepe)

Melih Vassaf

«Übü» ve «Başkalarının Kellesi»nden sonra Jaroslav Hasek'in «Aslan Asker Şvayk» oyunu, Türkiye'de hakkı ile oynanabilecek bir sahneyi bulmuş oldu. Arenaların yeni prodüksiyonu, oyunu ile, müziği ile, danslarıyla, projeksiyonu ve karton filmleri ile, öteki tiyatroların sahneye koymaya yanaşamayacakları, gerçekten zor ve muazzam bir prodüksiyon. Arena'nın genç oyuncular bu zor işin altından başarıyla kalkmışlar.

(Ses)

ÖNCÜ
TIYATRO

Memet FUAT

12 Mart günlü Yeni Sabah'm «Tiyatro, Sinema, Radyo» bölümünde imzasız bir yazı çıktı. Başlığı: «Yeni gelişen öncü tiyatroya yer var mı?» Arena'nın başarısıyla günümüzde bütün önem kazanan bir konu üzerine ilk bakışta doğru görünen, ama iyice yüzeye kalan düşünceler. Nedense Arena'dan hiç söz edilmemiş. Oysa başlığın okununca «Şvayk»m gördüğü ilginç itisiyle yazılmış bir yazı sanıyor insan. Belki de eski bir yazı bu, dosyalarda duruyordu, boş yer kaldı, koydular. Yoksa şu günlerde öncü tiyatrodan söz edip de Arena'dan söz etmemeyi akıl almıyor.

Yazar alışılmış taffın ötesinde kalan, seyirciyi gevşetmiyen, öncü, ilerici oyunların özel tiyatrolarda niçin oynanamayacağını anlatırken, «resmî» sözcüğünü ekleyip araya Devlet tiyatrolarını, Belediye tiyatrolarını da katırmış.

Şöyle diyor:

«İster resmi tiyatrolar olsun, ister özel tiyatrolar olsun, eserlerin, kendi tarzlarında, değerlerini seçmekle beraber, elbette yerleşmiş zevki kolleyacaklardır. Bunun aksini düşünmek tiyatroyu aşmadan kapamakla birdir.»

Bu sözler derme çatma özel tiyatrolar için, bir iki «yıldızlaşmış» sanatçının çevresinde kurulan, sanatın ilgisiz olmayan hissiz oyuncularla yürütülmeye çalışılan tiyatrolar için çok doğru. Ama Devlet tiyatroları, Belediye tiyatroları için böyle düşünmemek gerekir. Birkaç sahneyi birden halka açabilen, seçkin oyuncular, sahneye koyucuları olan bu kurumlar, önce tiyatroya eklenecek bir deneme tiyatrosunda öncü, ilerici oyunlar oynatmakla hiç de tehlikeye girmezler. Örnekte Ankara Devlet Tiyatrosu ya da İstanbul Şehir Tiyatroları için, öncü, ilerici oyunlar oynanacak bir deneme tiyatrosu açmak tehlike-i «yapılmıyan» bir iş değil, yalnızca «yapılmıyan» bir iştir.

Yazar şöyle devam ediyor:

«Geriyeye tek ihtimal kalıyor: Amatör toplu

luklar veya deneme sahneleri.. Ancak bu gibi yerlerde öncü ve ilerici oyunları doya doya seyretmek mümkün. Oyun da en büyük mahzuru, elbette büyük sahne kabiliyeti isteyen bu tarz eserlerin, amatörler elinde gerektiği gibi oynanamayacağı tasası.. Bununla beraber, hiç de değilse, her tiyatromun, kendi imkânları içinde, deneme mahiyetindeki temsillerini beklemekten başka çıkar yol yok gibi görünüyor.»

Doğru gibi görünen bu düşüncelerin ne kadar yanlış olduğunu anlamak için biraz eşelleşelim: Amatör topluluklarda iyi oyuncular az, profesyonel topluluklarda (özel tiyatrolarda) ise iyi oyuncular çok, diyebilir miyiz acaba? «Arena», «Kent Oyuncuları» profesyonel topluluklar, ama «Bulvar Tiyatrosu» da profesyonel bir topluluk.. Öte yandan «Genç Oyuncular» amatör bir topluluk. Demek ki profesyonellik ya da amatörlikle ilgisi yok iyi oyunculuğun.. Bana kalırsa, her tiyatromun deneme oyunları vermesini beklemek en çökmez yol! Bir ikisi bir yana, özel tiyatrolar böyle bir işin altından kalkabilecek nitelikte değiller. Onları bu işe özendirme kendileri için de, oynayacakları değerli oyunlar için de kötü olur.

Ta Antoine'dan beri tiyatroya amatörler öncülük ediyor. Aşağı yukarı 70 yıldır Tiyatro Tarihi'ne geçen bütün önemli atımlar küçük tiyatrolardan gelmekte. Türk Tiyatrosu'nda etkiler yaratacak gibi görünen Arena Tiyatrosu da küçük bir tiyatro oluşuyla amatörliğini (göçeye tutanak olmasın gücünü) kazanıyor. Öncü, ilerici oyunları ancak böyle mutlu buluşmalarla kurulusu, aydınlarca desteklenen, oyuncularına, yöneticilerine «sanatçı» denebilecek küçük yüzünden de ticaretin eline düşmekten korutabilecek topluluklardan bekleyebiliriz. Ondan ötesi boş umutlanmalardır.

Yazar bir yerde de şöyle diyor:

«Bir tiyatromun, her şeyden önce, insanlar tarafından idare edildiğini, mensuplarının az herkes kadar yaşamak hakkına sahip olduğuna düşününce, öncü ve ilerici oyunları bunlardan beklemeye hakkımız olmadığını anlarız.»

Çarşı pazar mantığının çok güzel bir örneği diye alkışlanabilecek bu sözler «sanatın sonunu bildiriyor! Ne şiir, ne düzyazı, ne resim, ne heykel, ne dans, ne sinema, ne müzik.. sanat adına bir şey kalmaz yeryüzünde! Neyse ki sanatçıların büyük çoğunluğu böylesine bir «insan» tanımlamasının içine düşmemeyi başarıyorlar.

GELECEK SAYIMIZDA:

PARİS'DE 4 RESSAMLA KONUŞMA

Avni Arbaş, Rasin Arsebük, Abidin Dino, Ferit Edgü.

KONUŞAN: Handan SELÇUK

Yunan

Ozanlarından

Çeviriler

Birkaç sayı önce «Latin Ozanlarından Çeviriler» adlı kitabını okuyularımıza «Haftanın Kitabı» olarak sunduğumuz Oktay Rifat, «Yeni Ufuklar» dergisinin son sayısında (Mart 1963), «Yunan Ozanlarından Çeviriler» başlığı altında dört şiir yayımladı. Bu çalışmanın da bir kıtaba yöneldiği anlaşılıyor. Belki de çok büyük bir tasarının ilk ürünüleri bunlar: Yunan, Latin şiirlerinden başlanarak çağdaş şiire doğru gelinecek. Çevirilerin değeri, başarısı üzerine ise söyleyecek söz bulamıyorum.

TEMİSTOKLES'LE
EPIKURO'S İÇİN

Kıl kalmıştı, elden gidiyordu;
Bereket sizlere, yetiştiniz!
Usaklıktan kurtardı biriniz,
Bfriniz eşeklikten bu yordü.

Menandros

(Komedya ozam — İ. Ö. 342 — 290)

DEMOKRİTOSUN
ÇEKİRGESİ

Yol kıyısındaki şu kili toprakta,
Demokritos'un çekirgesi gömüldü.
Ne güzel, zar gibi kanatları vardı!
Türküsinü tutturdun mu akşamları,
Bütün ev tatlı bir ezgiyle dolardı.

Mnasalkes

(İ. Ö. III. Yüzyıl)

YANGIN

Bu bir çalı, bu civilt, bu bakır,
Seni bir gün tutuşturur, kül eder;
Bakarsın ki ateş bacayı sarımsı.
Şuğarsın: Nerede, ne zaman, nasıl?
İş isten geçtikten sonra anlarsın.

Filodemos

(İ. Ö. I. Yüzyıl)

GEÇKİN SEVGİLİYE

Kurban olsun kız oğlan kız tazeliği
Sendeki geçkinliğe güzel Filinna!
İstemem effenmemiş körpe memeyi,
Bu olgun yemişler benimken koynundü
Elin baharından güzeldir sende güz,
Sende kıy, elin yazından sıcak bana!

Mabeyinci Pavlos

(İ. S. IV. Yüzyıl)

Oktay Rifat

Bağdat Hükûmeti, Irak

Kürdistanına muhtariyet tanıyor...

Le Monde gazetesinde Eric ROULEAU imzasıyla «Orta Doğuda büyük bir hâdise» başlığı altında Irak Kürdistanına muhtariyet tanınmasına dair önemli bir yazı yayımlandı:

Le Monde'da çıkan harita

Beyrut, 11 Mart

Irak Kürdistanına muhtariyet verilmesi, eski Mezopotamya kadar, bütün Orta Doğu için temel bir olaydır. Böylece Irak, Orta Doğunun iki milletli ilk devleti olacak. Bu olay, Orta Doğuda Arap olmayan azınlıkların meseleleri çözümlenirken, örnek teşkil edecek.

Her halükârda Bağdat hükûmeti ile âsi kürtler arasında varılan anlaşma Kürt milliyetçiliğinin gücünü ekseri halde farkedemiyen Arap milliyetçiliği bakımından, ihtilâli bir davranıştır. Bu jest, görünüşe göre, komşu ülkelerde de dalgalandırma yaratacağıdır. Bu ülkelerdeki kürtlerin de Barzaninin elde ettiği tarzda bir statü talebiyle ortaya çıkmayacaklarına inanmak güçtür.

Ihtilâle kürtler de katıldı

Kürt liderleri, geçen hafta Irak'a gizlice giren Le Monde özel muhabirine, Irak'ın bugünkü yöneticileriyle, ihtilâlin hazırlık safhasında vardıkları anlaşmayı açıkladılar. Bu anlaşma, Kürdistan muhtariyet verilmesini öngörmektedir.

8 Şubat Askerî darbesini yapanlarla, âsi Kürtler arasındaki ilk temas, darbeden daha tam bir yıl önce yuku buldu. O tarihlerde Kürdistan Demokratik Partisinin Genel Sekreteri İbrahim Ahmet, Irak'ın kuzeyindeki Süleymaniye'de gizleniyordu. İbrahim Ahmet 1962 Şubatında, hâlen Irak silâhli kuvvetlerinin Genel Kurmay Başkanlığı yapan General Tahir Yahya'yı gönderdiği, Kerim Kararı adlı bir Kürt subayı tarafından ziyaret edildi General Kasımın eski silâh arkadaşı olan General Yahya, milliyetçi subayların kurduğu gizli bir komitenin üyesiydi. Bu subaylar, ihtilâl teşebbüsünü başarıya ulaştırmak için, kürtlerin desteğini araştırıyorlardı. Binbaşı Kararı, İbrahim Ahmede «Sizin desteğiniz veya müsamahakar tarafsızlığınız olmadıkça, başarısızlığa uğrama tehlikesiyle karşı karşıya yız» diyordu.

Kürt ayaklanmasının liderleriyle yapılan bu istişareler haftalarca sürdü. Kürtler, Basra körfezinden At-lantiğe kadar bütün Arapları birleştirmek inancıyla ortaya çıkan Arap milliyetçilerine karşı büyük bir güven-sizlik taşıyorlardı. Bununla beraber, Barzani birkaç gün önce bize, Kürt ihtilâlcilerinin, öncelikle ele aldıkları hedefin, «Bağdat akrebini, yani Kasım'ı yok etmek olduğunu» söyledi. İhtilâlciler, bu hedefe erişmek için, Kürt milletinin muhtemel düşmanlarından yardım görmeye bile razıydılar.

Verilen söz tutuldu

Bu sebeple, 28 Şubat 1962 günü, İbrahim Ahmet, bize fotokopisi verilen bir mektubu General Tahir Yahya'ya gönderdi. Mektupta bir hükû-

met darbesi ihtimali halinde, Kürtlerin hangi şartlarla harekete destekliyecekleri belirtiliyordu. Aynı yılın Ağustos ayında, ihtilâli subaylardan cevap geldi. Subaylar şartları kabul ediyorlar ve Barzaniden ilk ihtilâl hükûmetinde yer almasını arzuladığı kürtlerin isimlerini bildirmesini istiyorlardı. General Barzani 5 isim ileri sürdü. Bunlardan Baba Ali ve General Arif, 8 Şubat günü gerçekten kabineye girdiler. Kürt Bakanlardan ikisi de, General Tahir Yahyanın refakatinde, Barzaniyle yapılan son müzakerelere katıldılar.

Barzani, Kasım tasfiye arzusuna rağmen, son derece sert şartlar ileri sürüyordu. Nitekim İbrahim General Yahya'ya yazdığı mektupta şöyle deniyordu: «Kürt halkı, Irak devletinden ayrıma hakkına mu-lak olarak sahiptir. Fakat bu hakkı kullanmayı arzu etmemektedir. Bu sebeple, herhangi bir anlaşmazlığı ve ileride çıkabilecek meseleleri önlemek için Kürt eyaletinin muhtariyetini peşinen tanımanız ve bunu ihtilâl hükûmetinin ilk bildirimlerinden birinde açıklamanız lazımdır.»

Kötü sürpriz

8 Şubat günü Barzani ve kurmayı, tek tarafı a-teş kes emrini verdikten sonra radyonun başında toplanıp, Bağdat radyosunun bahis konusu bildiriye yasınlamasını beyhude yere bekletiler. Fakat saatler geçti ve ihtilâlcilerin bildirimleri, birbirini kovladığı halde, «Kürdistanın muhtariyeti» ni bildiren si-hirli sözler işitilmedi. Böylece verilen söz tutulmamış oluyordu. Âsi Kürtlerin karargâhında öfke yükseliyordu. Barzaninin silâh arkadaşları «Bir defa daha aldatıldık» diyorlardı. İçlerinden bazıları, Kerkük ve Süleymaniye gibi Kuzeydeki büyük şehirlerin hemen iş-gali fikrini savunuyordu. Bu şehirler, ihtilâlin yarattığı genel kargaşalık içinde, âsilerin toplu bir hücumuna güçlüğüle mukavemet edebilecektiler.

Barzani uzlaşmaz bir müzaca sahip olmakla beraber, ihtiyatsız değildir. Bu sebeple müşavirlerinin öne sürdükleri teklifleri veto etti ve önce her türlü müzakerelere yollarını araştırmaya karar verdi. Bağdat hükûmeti de Barzaniyi yatıştırma gayretindeydi. Nitekim Irak ordusu, âsilerle çevrilmiş bir çok bölgeyi tahliye ediyordu. Kasım devrinde hapsedilen kürtler için genel af çıkartıyordu.

Barzani ise, harp esirlerini serbest bırakarak ve Kürdistan Demokratik Partisinin siyasi bürosu üyelerinden Celâl Talabaniyi Bağdata bilgi edinmek üzere göndererek, karşı nezaket gösterisinde bulundu. Talabani, 1962 Ağustosunda âsilerle karşı girişilen taahhütleri yerine getirmemekten son derece utanmış görünerek, özür dileyen General Taber Yahya'yı ziyaret etmiştir. Ordu Genel Kurmay Başkanının izahatına göre ihtilâl cuntasına Kürt muhtariyetine aleyhtar milliyetçi elemanlar katılmıştır. Irak'ın bir kısmı böylece, «satılırsa», diğer Arap hükûmetleri de Bağdatı «ihanet» le suçlandırabilirlerdi. Talabani davasının savunmasını

Cezayirde veya Kahirede de yapmalıydı. Barzaninin özel elçisi bu teklifi kabul ederek, resmi bir heyet refakatinde Kahireye gitti ve Başkan Nâsir tarafından kabul edildi.

Kahire ve Cezayirin görüşü

Iraklı delegeleri büyük şaşkınlığa uğratarak, Birleşik Arap Cumhuriyeti Başkanı, Kürt âsilerinin görüşlerini tamamen benimsedi. Nâsir, Irak'ın içişlerine karışmağa hiç niyeti olmadığını belirttikten sonra, «Bir Kürt milletinin varlığını kimse inkâr edemez, bu milletin bir takım hakları vardır, bu hakların biri de muhtariyettir.» diyor ve Irak heyetindeki Araplara hitaben «Muhtariyet sözü, sizi neden bu kadar korkutuyor anlayamıyorum. Bir çok Avrupalı memleket, millî birliklerini tehlikeye atmaksızın, etnik esaslara göre ademi merkezîyet sistemini kabul etmişlerdir» görüşünü savunuyordu: «Böylece Arap milliyetçiliği kuvvetlenir, zira Arap düşmanlarına karşı kürt milletinin dostluk ve desteği sağlanmış olur». Cezayirde de aynı şekilde bir sürpriz oldu. Bin Bella, Nâsir'a benzer bir tutum takındı. Cezayir hükûmeti şefi, Bağdat'a karşı Kürt isyanını, Fransaya karşı Cezayir mücahedelesine benzetecek kadar da ileri gitti.

Bu davranışlarla, «kardeş memleketler» in muhafefetî faraziyesi ortadan kalkmış oldu. Talabaniye söylenilenlere göre sadece Irak kamu oyunun Kürt muhtariyeti fikrine karşı olan çekingenliğini ortadan kaldırmak gerekmektedir. Bu sebeple General de Gaulle ün Cezayir'in bağımsızlığını hazırlamak için tatbik ettiği «psikolojik hazırlık devresi» nin elzem olduğu düşünülmektedir.

Arap müzakerecileri, Barzani'ye sıra ile partilere danışmayı, bir referandum tertiplemeyi ve Kürdistan muhtariyet tanıyacak gizli bir anlaşmayı teklif ettiler.

Kendini hâlen kuvvetli hisseden General, bu teklifleri birer birer reddetti. Barzani, «evvelâ Kürt muhtariyeti prensibi açıkça tanınsin, daha sonra bu muhtariyetin şekil ve hudutları üzerinde tartışabiliriz» diyordu.

Demek ki 18 aylık vahşî bir savaşın eski şampiyonları arasında çetin bir müzakere devri açılmış olmaktadır. Fakat Barzani daha şimdiden muharebeyi kazanmış durumdadır. Ve bu satırları yazdığımız sıralarda, Irak'ın kuzeyinde, yüzlerce yıllık bir rüyayı gerçekleşmesi gürtütlü gösterilerle kutlanmaktadır.

Beni son olarak Barzaninin karargâhına götürülen asker, Kürt milletinin talihsizliğini anlatan şarkılar söylemeyi çok seviyordu. Bu asker harpte, «ronta» ismi ni kullanıyordu. Bu ismi sefil Akıbet anlamına geliyor-du. Asker, Kürdistanın kurtuluşuna kadar bu hazin lâkâbı taşımaya yeminliydi. Şimdi gerçek şahsiyetini bulmuş ve bir çokları gibi Abdurrahman adıyla dolaş-ıyor olmalı...